

BERGENS MUSEUM.

DEN YNGRE JERNALDERS SVÆRD.

ET BIDRAG

TIL

VIKINGETIDENS HISTORIE OG TEKNOLOGI

VED

A. L. LORANGE

KONSERVATOR VED BERGENS MUSEUM.

MED 8 PLANCHER.

EFTER FORFATTERENS DØD OG IFØLGE HANS ØNSKE

UDGIVET VED

CH. DELGOBE.

UDGIVET PAA BEKOSTNING AF JOACHIM FRIELES LEGAT.

BERGEN.

JOHN GRIEGS BOGTRYKKERI.

1889.

Forord.

Efter at Konservator Lorange i flere Aar havde samlet et betydeligt Materiale til nærværende Afhandling, og paa det Nærmeste udarbeidet det, blev han hastig bortrevet af Døden inden Værkets endelige Fuldførelse.

Han beviste mig den Ære paa sit sidste Leie at anbetros mig Omsorgen med det foreliggende Manuskript. Det paalaa mig da at foretage nogle af Forfatteren selv paapegede Forandringer, og efter hans Optegnelser, sætte i Stil flere Smaapartier, der endnu ikke vare fuldfærdige. Paa Grund af det rige Materiale havde dette sine Vanskeligheder og medførte et Ansvar, som vakte Betænkeligheder hos mig; men Pietetshensyn til den afdøde Ven blev det afgjørende, og bestemte mig til at overtage et Arbeide, som jeg ialfald har drevet med Flid og Kjærlighed. Maatte nu de Dele, der skyldes Udgiveren, ikke skjæmme Loranges eget Arbeide. — Det franske Résumé er helt og holdent fra Udgiverens Pen.

C. D.

Indledning.

Medens det voxende archeologiske Materiale efterhaanden har magtet at udfylde de bratte Overgange, som man engang antog at have adskilt de ældre Kulturperioder i Norden, har det endnu ikke lykkedes at bringe tilstrækkelig Klarhed over den torhistoriske Tids Afslutning eller paa en tilfredsstillende Maade at belyse Forholdet mellem de nordiske Oldsager fra den saakaldte ældre og yngre Jernalder.

Gjennemgaaende og iøinefaldende er Uligheden mellem de fra disse Tidsaldere i Norden bevarede Gjenstande, paa samme Tid som Fundene fra den yngre Jernalder indbyrdes viser en saa stor Ensartethed i Gravgoods, at man hidtil forgæves har søgt at finde en sikker Ledetraad til Bestemmelse af deres indbyrdes Alder.

Overgangsfund ere ligesaa sjeldne som Overgangsformer.

Tiden for disse nye Oldsagstypers Optraeden i Norden har længe været omstridt. Den Dunkelhed, der hviler over Vikingetidens Indledning og det nærmest foregaaende Tidsafsnit, har givet Spillerum for vidt afvigende Meninger. Imidlertid er efterhaanden Grænsen bleven trukket nærmere og nærmere ned mod det 8de Aarhundredes Slutning, og da Hedenskabets Gravskik blandt Nordmændene maa betragtes som ophørt ved St. Olafs Død, kommer altsaa samtlige norske yngre Jernalders Fund til at falde indenfor et Tidsrum af ikke stort over 200 Aar. Og dog tilhører over Halvparten af alle i Landet fundne Oldsager denne Kulturperiode.

Dette rige archeologiske Materiale er især hentet fra de norske Vikingers Grave.

I Danmark og Sydsverige ophører Anvendelsen af Gravhauger saa godt som ganske allerede ved Jernalderens Begyndelse, og lige fra Afslutningen af den romerske Periode af ældre Jernalder er Gravfund sjeldne, saa sjeldne, at der er lange Tidsrum, om hvis Gravskik man er saagodt som ganske uvidende. I Norge derimod synes Gravhauger at have været opførte gennem hele Jernalderen.

alleren, og i den yngre Jernalder, Hedenskabets Slutningstid, tiltager Antallet af bevarede Oldtidsminder saa stærkt, at man fra den forholdsvis korte Vikingetid kan paavise flere Gravminder og Fund end fra alle de mange Aarhundreder, der ligger mellem Landets første Bebyggelse og Vikingetogenes Begyndelse.

Efterat Karl den Store havde standset sine blodige Omvendelseskrige ved Eideren, udviklede sig den yngre Jernalder i Norden. Uligheden i de bevarede Mindesmærkers Fordeling, i Forbindelse med iøinefaldende lokale Karaktereiendommeligheder, synes imidlertid at maatte vække Betæneligheder ved at benytte den yngre Jernalders Fund som Fællesmateriale.

De som Vigoretter vedføjede Fremstillinger er hentede fra den saakaldte »figurale« Portal fra Hyllestad Kirke i Uelv. Saml. Se nærmere Forkl. af Tab. VIII, bog i Bogen.

Det staar som en uopløst Gaade at forklare de dybere liggende Aarsager, der maa antages at have ligget til Grund for denne Besynderlighed, at der hos saa nær beslægtede Nabofolk med samme Gudelære og samme religiøse Opfatning — som de tre skandinaviske Folkegrene — paa en og samme Tid har været saa liden Overensstemmelse i Gravslukke, især da Danmarks Naboer mod Syd, de nordtyske Saxere, synes at have holdt fast ved Ligbrænding, aldenstund Karl den Store sætter Dadsstraf for denne hedenske Gravskik. (Capitul. A. D. 785). Men forsaavidt man i Gravenes Indredning og i det medgivne Gravgods har Ret til at se et Udtryk for den afdødes egen og hans Omgivelsers Opfatning af Livet efter dette, idet Gravgodset forudsættes at være medgivet i religiøst Øiemed, med Tanken paa Livet hinsides Graven, synes de i Norge fra Vikingetiden forekommende Gravminder at være talende Vidnesbyrd om, at her maa Asareligionens Valhallatro have været stærkere udviklet og inderligere tilegnet end i nogen anden Del af Norden. De hedenske Nordmænd har i disse Asareligionens sidste Aarhundreder, i Gravslukke og Gravminder, givet et ulige fyldigere Udtryk for sine Forestillinger om Livet efter Døden end i noget andet Afsnit af vort Fædrelands Oldtid.

Imidlertid er at mærke, at uagtet Opførelsen af Gravhaue bevisligen har holdt sig i Norge gennem hele Jernalderen, det vil sige, uagtet man kan paa vise Gravfund fra Jernalderens forskellige Afsnit, er det dog sjelden eller aldrig Tilfælde, at man paa samme Gravplads eller indenfor en enkelt Bygd eller et begrænset Terrain kan forfølge Udviklingen. Gravhaugene, især i det vestenfjeldske, synes at optræde mærkværdig spredt og usammenhængende. I mange, ja vistnok i de fleste Tilfælde viser det sig, at naar der paa en Gaard findes flere end en Haug, tilhører de alle omtrent samme Tidsafsnit. Særligt fra Vikingetiden forekommer Gravhaugene enkeltvis. Krigshøvdingen, Storbonden, Ættens fornemste Mand eller Mænd, Krigerne og enkelte mægtige Kvinder har faaet sin Haug, — men hvor er Familiernes andre Medlemmer stedte til Hvile, hvorledes er Almuen og Folket i Almindelighed blevet begravet? Derom ved vi hidtil, trods de norske Funds relative Talrigheid, lige saa lidt, som om Forholdet mellem de to i Vikingetiden anvendte Gravskikke: Ligbrand og Hauglægning. Men idet ikke alene Fundenes Fordeling i Nordens forskellige Lande viser de største Afvigelser, men ogsaa indenfor Norges Grændser godtgjøre, at Opførelsen af Gravhaue i de forskellige Landsdele maa have været rykkevis, uden at man paa fyldestgjørende Maade kan angive de Grunde og Hensyn, som til hver Tid og paa hvert Sted har været de bestemmende, vanskeliggjøre Anvendeligheden af det rige Materiale. Fund fra Norges vidtadskilte Bygder kan, fordi om de nu ligger samlede i samme Museum, neppe med tilstrækkelig Paalidelighed benyttes som sammenhørende Led i Udviklingsgangens Bevise. Der savnes baade store Gravflader fra et længere Tidsrum og tilstrækkelig talrige Fund fra begrænsede Omraader for at man med ønskelig Sikkerhed skal kunne forfølge Udviklingen og Skridt for Skridt efter vise Overgangens Enkeltheder. Dertil viser de forskellige Landsdele altfor store indbyrdes Afvigelser. Baade i den ældre Jernalder og i Vikingetidens Gravhaue synes saaledes f. Ex. Ligbrand at have været den mest anvendte Gravskik i Norge, men Forholdet er høist ulige inden Landets forskellige Egne.

Yngre Jernalders Grave med ubrændte Lig ere hyppige i de thronhjemske Amter og i Tromsø Stift, men har hidtil vist sig forholdsvis sjældne paa Strækningen fra Lindesnes til Stadt. (Rygh, Aarb. 1877, S. 158).

Folkevandringstidens eller den saakaldte Mellemjernalders Grave, oftest med ubrændte Lig, ere sjældne i Sverige, næsten ukjendte i Danmark, men har i ikke ringe Antal været paatrufne langs Norges sydvestre Kyststrækning, uden imidlertid paa langt nær at kunne udfylde eller tilfredsstillende belyse de Aarhundreder, der ligger nærmest forud for Vikingetidens Begyndelse.

Udbyttet af Undersøgelserne har ikke staaet i Forhold til Materialets Rigdom. Uagtet Vikingetiden i Norden kun for en Del tilhører Forhistorien, frembyder dette Afsnit fremdeles mange kulturhistoriske Gaader. Specielt har Forklaringen af Overgangen fra den ældre Jernalder til den yngre frembudt særegne Vanskeligheder og er bleven anset som det for Nordens Historie allervigtigste af de Spørgsmaal, som den nordiske Archeologi endnu har tilbage at løse. (Rygh, Aarb. 1869, S. 183).

I Overensstemmelse med den tidligere sædvanlige Antagelse, at en gennemgaaende Kulturforandring i den forhistoriske Tid rimeligst sættes i Forbindelse med Indvandringen af et nyt Folk, har det ogsaa af fremragende Forskere været antaget, at ved den yngre Jernalders Begyndelse skulde en ny med den ældre Befolkning beslægtet Herskerstamme have udbredt sig over Skandinaviens Lande. Andre har med Styrke hævdet Nødvendigheden af at antage en rask indre Udvikling som Forklaring paa den gennemgaaende Kulturforandring, som ifølge Oldsagernes Vidnesbyrd antages at have fundet Sted, den samme Udvikling, der i Stilhed skulde have modnet de nordiske Stammer til at løve det Folk af historisk Betydning, der ved Vikingetogene gjorde sig gjældende paa den europæiske Krigsskueplads.

Forudsætningen for alle de forskellige hidtil fremkomne Forklaringsforsøg om den yngre Jernalders Oprindelse har naturligvis været, at de ny optrædende Oldsagsformer, Ornamenteer o. s. v. virkelig ogsaa ere af hjemlig Oprindelse. Første Betingelse for jordfunde Oldsagers Brugbarhed til kulturhistoriske Slutninger er nemlig og maa være, at hjemmearbejdede Stykker sikkert kan adskilles fra det udenlandsfra indførte. Og herom har der ikke været Tvivl, men fuld Enighed. Den yngre Jernalders let kjendelige, ensartede Oldsager ere paa Grund af sine formentlig karakteristiske Eiendommeligheder antagne som sikre Beviser paa indenlandsk selvstændigt Arbejde. Indtil den yngre Jernalder skulde den indenlandske Industri have

været lidet udviklet og helt afhængig af udenlandske Handelsforbindelser, men fra den Tid skulde man i de bevarede Oldsager se Beviser for et mægtigt Opsving i det nordiske Haandværksarbejde og Kunstfærdighed. Som Følge heraf skulde Oldsagerne fra den yngre Jernalder fremfor nogen af de foregaaende Kulturperioder vise en udpræget national-nordisk Karakter, og idet man først i den yngre Jernalder skulde finde Ting, der kunde henregnes under skandinavisk Kunst eller Ornamentik (Hans Hildebrand, S. 125) trak man Slutningen videre: den yngre Jernalder saaledes som den afspeiler sig i de bevarede Oldsager og Mindesmærker, skulde være eiendommelig for Norden og særlig for Norge og Svealand, hvor Vikingetidens Minder var tilstede i størst Overflodighed, og hvor altsaa Vikingetidens »særlig nordiske« Kultur skulde have været kraftigere udviklet og tilegnet end i Danmark og Sydsverige.

Især skulde denne nationale Kultur fundet sit Udtryk i den yngre Jernalders Vaaben og Smykker. Øx, Spyd, men især Sværd fremtræder i Former, ganske forskellige fra den ældre Jernalders og efter almindelig Antagelse ogsaa forskellige fra samtidige Vaaben i andre Lande. »It differs from the types, that preceded and succeeded it in Norway and it differs also from the types of swords of the later Iron age in other countries of Europa. It is specially the sword of the Norwegian Viking« (Joseph Anderson. Scotland in pagan times P. 34, 188). Om disse Sværd og Spyd har endog været sagt, at dersom Historien ikke havde vidst at fortælle om Vikingetogene, vilde man ved Hjælp, af de rundt om i Europas forskellige Lande opgravede nordiske Vikingevaaben have været istand til at opklare den rette Sammenhæng og følge Vikingetogenes Gang og Udstrækning.

Af Hensyn til den store Betydning, man altsaa hidtil har troet at kunne tillægge den yngre Jernalders Oldsagsformer, og da det archeologiske Materiale i den Tilstand hvori det har foreligget i vore Samlinger, trods sin Rigdom og stadige Forøgelse, ikke syntes at ville bringe noget væsentlig nyt Bidrag til Løsning af Spørgsmaalet om disse Oldsagsformers rette Oprindelse og om de yngre Jernaldersfonds indbyrdes Alder, kom jeg paa den Tanke, at man maaske ved en nærmere Undersøgelse af en enkelt Oldsagsgruppe kunde bringe Forskningen paa et nyt Spor. Jeg valgte da den for Tidsalderen og for de norske Fund mest betegnende Gruppe: den yngre Jernalders Sværd.

Den yngre Jernalders Indledning og Vikingetidens Begyndelse tilhører for vort Fædrelands Vedkommende, for alt hvad der vedrører Kulturhistorien, endnu ganske den forhistoriske Tid, til hvis Belysning de jordfundne Oldsager fremdeles er de vigtigste eller saa godt som eneste Kilder. Det var med Vaaben i Haand, at det norske Folk brød ud af det forhistoriske Mørke og for første Gang lod Udenverdenen mærke sin Tilværelse. »Fra Nord stormede Ulykkerne ind« over de vesteuropæiske Lande, hvis samtidige Annalister snart fik fuldt op at optegne og berette om Vikingernes mægtige Sværdhug. Uagtet nær 1000 Aar siden den Tid har lagt sin Rust paa de engang blanke Vaaben, ere Undersøgelserne lykkedes over al Forventning. De gamle Vaaben har ved en heldig Behandling atter tildels kunnet fremstaa i sin gamle Glans og paa Vikingernes Sværd er fundet nye, uanede Bidrag til Vikingetidens Saga. Vistnok maa de her meddelte Forfatterens Undersøgelser fremdeles kun betragtes som Forsøg. Men da der ved dem synes at være aabnet et nyt Felt for Forskningen, og da Slutningerne, hvortil disse nye Aktstykker synes at give Anledning, skiller sig væsentlig fra ældre Anskuelser, har jeg troet at kunne forsvare at lade disse mine lagttagelser selv paa det nuværende Stadium komme til Forskernes Kundskab.

De nordiske Vikingsværd.

Sværdet er af alle Vaaben det eneste, der har holdt sig gennem alle Tider igefra Broncealderens hemmelighedsfulde Tidsalder til vore Dage.

Bestemt for Nærkamp, Mand mod Mand, betinger det Mod og personlig Tapperhed, er derfor Sagnheltens Yndlingsvaaben og Krigsgudens Symbol.

Sværdet har som Vaaben en dobbelt Opgave, at tilføie Saar og at værges. For paa bedste Maade at svare til Hensigten har det i Tidens Løb undergaaet mange Forandringer. Erkjendelsen af den Overlegenhed, som den hensigtsmæssigste Vaabenform bestandig har givet, har uvilkaarligen i denne Retning bragt alle Parter til paa bedste Maade at følge med Tiden, og til hurtigst muligt at optage fra Ven eller Fiende enhver Forandring, der praktisk viste sig at være en Forbedring. Alle tilfældige Hensyn, saasom veksellende Moder eller Enkeltmands Indfald, der ellers i saa mange Retninger har været bestemmende for Valg af Form, har for Sværdets Vedkommende maattet træde i Baggrunden ligeoverfor Spørgsmaalet Liv eller Død, og selv nationale Eiendommeligheder har derfor vistnok kun for saa vidt fundet Udtryk i Sværdformen, som de har staaet i Forbindelse med en særegen Kampmaade, saaledes f. Ex. Krumsabelen, den rette Stødkaarde o. s. v.

Gjennem hele Oldtiden ligetil den senere Middelalder synes Sværdet væsentlig at have været forbeholdt de befalende, desuden at have hørt med til Rytteriets Bevæbning. Om de verdenserobrende romerske Sværd er Efterretningerne usikre. Det korte Stødsværd bragte Roms Soldater Seieren over de med lange Hugsværd bevæbnede Galler, medens den under Keiser August optagne Spatha med tvæegget Klinge vistnok kun blev ført af de til Hest tjenstgjørende Hjælpetropper og af det romerske Kavaleri. I Karl den Stores Hære var Spyd og Skjold den almindelige Krigers lovbefalede Udrustning »arma id est scutum et lancea» (Capitul III, § 4, 22). Rytterne derimod skulde have Skjold og Landse, et tvæegget og et enegget Sværd, Bue og Pile. Ogsaa blandt Angelsaxerne (Kemble, *Horæ ferale*s 203 o. f.), var Spyd og Skjold Fodfolkets sædvanlige Vaaben, og da Angelsaxerne efter alle Beretninger lige til den normanniske Erobring gennemgaaende foretrak at kæmpe tilfods, var det hos dem kun Adelen, der gjorde Krigstjeneste tilhest, og som derfor var udrustede med tvæeggede Sværd.

Samtidigt synes de norske Gravfund og bevarede Traditioner at samstemme i, at i Vikingetidens Aarhundreder var Sværd de nordiske Krigers fornemste Værges. Af haugfundne Vikingsværd kjendes hidtil alene fra Norge over 1400 og ifølge de islandske Sagaer var det sædvanligt i Vikingetiden, at selv jævne Bønder var i Besiddelse af gode Sværd.

Gravfundene beviser yderligere, at de nordiske Vikinger har haft to Slags Sværd: eneggede og tvæeggede, begge Slags for en Haand. Ifølge Professor Ryghs Optælling havde man i 1885 for Norges Vedkommende Kundskab om 288 eneggede og 716 tvæeggede, medens 468 var ubestemte, ialt 1470 Stykker.

Forholdstallet bliver altsaa otte tvæeggede til tre eneggede. (Rygh, *N. O.*, 1885, 27).

Blandt de eneggede er flere let igjenkjendelige udenlandske Stykker. Fig. 1, Tab. V gjengiver saaledes en ægte Scramasax funden i Gloppen i Nordfjord. Dette Slags Sværd havde stor Udbredelse blandt Franker, Alamaner og Burgunder og holdt sig lige til ned i 13de Aarh. (Lindenschmit, *Handb.* 213). Tangen (»la soie») er i Regelen paafaldende lang. En anden Eiendommelighed er de fordybede Linier, som i de fleste Tilfælde ere anbragte tæt under og parallele med Ryggen. Scramasaxen fra Gloppen har tydeligvis været et Pragtstykke; Tværnittet Fig. 1 c, viser de fordybede Liniers fine Profiler,¹⁾ desuden er der under disse indfældt et damasceret Baand, der ved sit kunstfærdige Arbejde vel væsentlig har tjent til at smykke, men desuden

¹⁾ Lacombe (S. 92) anfører at Scramasaxens Render eller »Carax'ers» brugtes til at fyldes med Gift; saaledes som Gregorius beretter om Fredegunde. Dette maa ialfald kun være skeet undtagelsesvis; samme Forfatter (S. 83) bemærker, at de vildeste Folkeslag blues ved at anvende Gift i Kamp mod andre Mennesker.

ogsaa til at styrke Klingen. Haandtaget har havt Jernhjalt med stor Knap og riflet Metalbelæg, ganske som de Fig. 2, 3, 4 Tab. I, Fig. 10 Tab. III, Fig. 2 Tab. IV eller Fig. 1 Tab. VI afbildede tvæeggede Sværd. Andre derimod som B. M. No. 2519 fra Jæderen og N. O. 497 fra Bamble ere fundne med bar Tange. Scramasaxen har spids Od, idet baade Ryg og Eg ere buede. Hovedmængden af de i norske Vikingegrave fundne eneggede Klinger har derimod ret Ryg; kun Eggens Spids er buet og danner Odden. Dette Slags eneggede Sværd ere af høist forskjellig Størrelse, fra en stor Kniv til almindelig Sværds-længde, men har vistnok blandt Vikingerne, ligesom i det øvrige Nordeuropa, især langs Nordøens Kyster, havt Fællesbenæv-nelsen Sax. De fleste findes med bar Tange, enkelte især store Exemplarer har eiendommelige flade, kantede Jernhjalt (cfr. N. O. 491), andre viser forskellige af de paa de tvæeggede Sværd almindeligt forekommende Hjaltformer især med riflet Metaldække. Lignende Hjalt forekommer undtagelsesvis ogsaa paa mindre Exemplarer. Aarsb. 1877, S. 22, No. 107 nævner saaledes et med kun 0.465 lang Klinge. Hertil kommer, at ved Vikingetidens Begyndelse er den eneggede Sværdform ukjendt i Norge. Fra Norges ældre Jernalder kjendes neppe mere end to eller tre sikre Exemplarer (se N. O. 190). Det sammesteds afbildede Fig. 191 med eiendommeligt buet, vel vedligeholdt Klinge kan umuligt være de Jernfragmenter, hvorom Fundberet-ningen melder (se Undset, n. Oldsager, S. 8—13). I Bergens Museum forekommer kun en Kniv, B. M. No. 4296, fra Ørevold i Lærdal, funden sammen med Mosefundsvaaben og med Andreaskors mellem parallelle Linier paa Ryggen, samt en kort Klinge med bar Tange fra Sæter i Logns Sogn, Stryns Præstegjæld (B. M. No. 3244 a). Ikke før er imidlertid Vikingetogene begyndt forinden de i Norges Vikingegrave optræder i stort Antal, en Omstændighed, der synes at fortjene ligesaa stor Opmærksomhed, som den at »de eneggede sværd saknas alldeles i Sverige« (H. Hildebrand, Statens hist. Museum 75, cfr. dog Mont. Statens hist. Museum 1886, 49).

Nu synes det, at Smedningen af en saadan enegget Klinge ikke maatte være større Opgave, end at en flink Kniv-smed kunde løse den. De fleste viser ogsaa kun kileformet Tværnit og ingen iøjnefaldende Kunstfærdighed. B. M. No. 1733 kan imidlertid være et Vidnesbyrd om, hvor vanskeligt det er fra vor Tids Erfaring at gjøre Slutninger med Hensyn til Oldtidens Arbejdsevne. Denne eneggede Klinge er en kraftig Sax og fundet sammen med den Fig. 4 Tab. V afbildede fint damascerede tvæeggede Klinge, men Smeden har ikke magtet at forene det kraftige Blad til et sammenhængende Stykke; fra Tangeroden til henimod Oddens Bøining gaar langs hele Bladets Midt en aaben Sprække fremkommen ved ufuldstændig Svejsning af Ryg og Eg. Andre Stykker danner desuden Undtagelser i den modsatte Retning. Univ. No. 696 fra Hurum har hulsleben damaseret Klinge. Univ. No. 5564 fra Toten er en spids stor Kniv, 0.425 lang, ligeledes med damaseret Blad, sandsynlig en sydfraværet »cultellum qui dicitur dagger« (Hewitt, ancient Armour I, S. 154). Odo de Rossillon nævner i sit Testamente (af 1298) »meum magnum cultellum et meum parvam ensem«.

Efter al Sandsynlighed har Størstedelen af de eneggede Vikingesværd et nært Slægtskab med Frankerigets Semispatha og specielt tør man vistnok i de store eneggede Klinger, der ofte har samme Slags Hjalt som de tvæeggede, gjenfinde den saakaldte Langsax der fortrinsvis synes anvendt af de nordtyske Stammer, og som særskilt nævnes i den paa Karl den Stores Tid forfattede friske Landslov. Oprindelsen er imidlertid ikke saa let at paavise som for Scramasaxens Vedkommende, dog synes den Omstændighed, at saavel eneggede som tvæeggede Sværd ofte viser samme Hjaltform, og begge Sværdformers samtidige Optræden i de norske Vikingers Hænder, at forudsætte Sandsynligheden af et Slægtskab mellem begge, hvorom de tvæeggede Klinger ved nærmere Undersøgelse synes at kunne give Oplysning.

Uagtet de eneggede Klinger forholdsvis ofte forekommer i de norske Vikingefund, træffes de sjelden alene men næsten altid i Forbindelse med, altsaa som et Slags Reservevaaben til det store tvæeggede Vikingesværd, der var et ulige kunstfærdigere, og kostbarere Vaaben, Vikingens bedste Skat, Gjenstanden for Samtidens høieste Beundring, forherliget i Sagn og Saga. »Det er ikke vanskeligt at vinde Gods, naar man har et godt Sværd«, »et godt Sværd er den halve Seier«, ja om Varjagerrusserne fortælles endog at de ved en Drengs Fødsel tilkaster ham et Sværd med de Ord: »dit er kun, hvad du vinder ved Sværdet«.

De i Norge forekommende fordetmeste haugfundne tvæeggede Sværd har alle omtrent samme Længde, circa 0.80 m. Langsmed hver Side gaar en bred Hulrand. Eggene ere næsten parallelle indtil Odden, der altid er afrundet, hvilket viser, at Vaabenet væsentlig har været beregnet paa Hug men ikke paa Stød, i Lighed med hvad man ved om de galliske Sværd. Haandtagets Form er temmelig vexlende, dog som Regel konstrueret efter samme Princip, saaledes at de forskellige Variationer kan indordnes under enkelte, indbyrdes meget overensstemmende Grupper. Haandtaget er Sværdets mest særtegnende Del (Nordb. Aandsliv, S. 33) og det karakteristiske for de i Norden fundne Vikingesværd er, eller skulde være, at Mellemkavlen er støttet af to kraftige Hjalt af Jern, hvoraf det indre (kaldet hoggrø, s: Hugplade) skulde tjene som Parerstang, medens det ydre, af samme Form, men noget mindre, i Regelen var forenet med en stor Knap, der dels var glat, med enten vinkelbøiet eller afrundet Konturlinie, dels udtunget.

Mellemstykket (medalkaffi) har tydeligvis i Regelen været belagt med Træ; enkelte bevarede Exemplarer viser, at omkring Træet har været surret smaa Linbaand og paa Pragtstykker Guldbaand. Olaf den Helliges »Hneitr« havde Guldtraad paa Hjaltet.

Tværsnittet er ovalt, og Tykkelsen størst nær Indrehjaltet, altsaa ikke, som i senere Tider, paa Midten.

Om disse i Norden fundne tvæeggede Sværd har det været almindeligt lært og antaget at de skulde være en i Norden udviklet eiendommelig Form (Worsaae, de danskes Kultur i Vikingetiden, 38).

»I Hovedformen ere de kjendelig forskjellige fra Skotternes, Iernes, Angelsaxernes og Frankernes Sværd paa samme Tid« (Worsaae i Illustr. Tidende 1881, 291).

»Hvorsomhelst denne Slags Sværd ere fundne udenfor Norden, viser Fundforholdene at vi kun har med Vikings Efterslægtninger at gøre, ikke med vedkommende Lands egne Frembringelser« (Nordb. Aansliv, 34. — Det kgl. Museum for de nordiske Oldsager 1886, 54).

Naturligvis har det ikke undgaaet Oldforskernes Opmærksomhed at der i de nordiske Oldskrifter nævnes om indførte Sværd, men idet man lod disse danne Undtagelserne, har man ved Spørgsmaalet om Vikingsværdenes Oprindelse ladet deres nuværende geografiske Udbredelse, i Overensstemmelse med den saakaldte statistiske Bevismåde, være det væsentlig afgjørende.

»Denne metod grunder sig paa en sats, hvilken endast med orätt skulle kunna kallas en hypotes, den lyder: om »man af en karakteristisk typ träffat ett stort antal exemplarer inom ett vist område, men utanför dette område jemförelsesvis »mycket sällan, så är det i hög grad sannolikt, att typen är inhemsk, att alla föremål af denna typ äro förfärdigade der, och att »de få, som hittats annorstädes blifvit förda derifrån till de ställen der de påträffats« (Antikv. Tidskr. för Sverige, 8 Del, 12).

Nu er der i Norden paavist over 800 tvæeggede Vikingsværd, medens Grændsen for deres Udbredelse skulde være saa bestemt »at de endnu ingensinde sikkert vides at være fundne sønderfor Eideren«.

»De ere ikkun truffet i det skandinaviske Norden selv eller i de Lande, som maatte bøje sig under Nordboernes »vældige Sværds slag« (Worsaae i Illustr. Tidende 1881, 291). Heraf fulgte det som en given Sag at disse Vaaben maatte være af hjemligt Arbejde. De var en nordisk national Vaabenform, ja endog et Udtryk for Nordboernes fysiske Overlegenhed. Utvivlsomt har man imidlertid i dette Tilfælde gaaet ud fra Forudsætninger, der ikke har den Almengyldighed, som man har troet at kunne tillægge dem.

Allerede Fundomstændighederne og Fundenes Fordeling indenfor de tre nordiske Riger synes at give et tydeligt Fingerpeg til en anden og naturligere Forklaring af dette Forhold.

Af de bevarede saakaldte »nordiske« Vikingsværd er den overveiende Mængde fra norske Gravhauge; fra Danmark og Sverige er tilsammen neppe 100; fra Jylland kun to eller tre. Sværd og Øx, der i Norge altid hører sammen, er i Jylland ikke fundet i en Grav (Aarb. 1881, 156). Netop paa den Tid, da Danmark ved Hedenskabets Slutning udmærker sig ved krigersk Kraft og tapre Bedrifter, savnes i mærkelig Grad hjemlige Mindesmærker og bevarede Oldsager. I Sverige ere Gravfund hyppige nok, men Vaaben findes forholdsvis sjelden deri, og alene mod Syd. Vikingefundenes Udbredelse indenfor det hedenske Norden viser sig altsaa at staa i nøie Forbindelse med og at være Udtryk for ulige Begravelsesskikke, der samtidig har været i Anvendelse inden Nordens forskellige Lande. Selv paa det sagnrige Island er Grave med Vaaben sjeldne. Dette Udslag af Valhallalæren har særlig gjort sig gjældende inden Norges Grændser. Ikke før er ved Kristendommens Indførelse Begravelsesskikken bleven forandret i Norge, førend ogsaa her alle Slags Vaabenfund blive ligesaa sjeldne, som Vaaben fra Vikingetidens Aarhundrede vise sig at være i de tilgrændsende tidligere kristnede Lande mod Syd og Vest. Naar vi erindre at Vaabnene i Vesten aldrig blev nedgravne med de Døde, og som Følge heraf gik i Arv fra Slægt til Slægt, samt brugtes indtil deres fuldstændige Tilintetgjørelse, er det intet Under, om saavel karolingiske som norske (friske) Sværdfund høre til de store Sjeldenheder i England og Frankrig. — uden at deraf maa sluttes at disse Lande ingen Sværdtilvirkning kjendte. Forøvrigt er ikke alene Vaaben, men overhovedet alle Slags Metalarbejder fra Karolingertiden yderst sjeldne i Vest- og Mellem-europas Samlinger, hvorfor det 9de og 10de Aarhundrede almindelig ere anseede for de mindst kjendte, og ved bevarede samtidige Mindesmærker mindst oplyste i den europæiske Middelalders Kulturhistorie. Denne Mangel paa Sammenligningsmateriale har vel ogsaa utvivlsomt været væsentlig Aarsag til, at saavel inden- som udenlandske Forskere har ladet sig forlede til, af Fundstatistiken at drage Slutninger med Hensyn til Vikingsværdenes Oprindelse.

Ved de nu foretagne Undersøgelser er imidlertid tilveiebragt Oplysninger, om hvis Tilværelse man før var ukjendt, men som synes i væsentlig Grad at modificere den Opfatning, som hidtil har været gjældende om disse Vaabens nordiske Oprindelse og nationale Eiendommelighed.

Endnu paa Bayeux-Tapetet sees Krigerne baade i Erobrerens og i Haralds Hære at føre Sværd, der paafaldende ligner vore Vikings, med Hensyn til baade Klinge og Haandtag. Dog er det de normanniske Ryttere som fortrinsvis kjæmpede med Sværd, det angelsaxiske Fodfolk med Øxer, ligesom de samtidige angelsaxiske Billedtegnere jevnlig udstyrer sine Krigere med netop de samme Slags Sværd og Hjaltformer, som vi gjenfinder paa vore Vikingsværd. Og de islandske Sagaskrivere gaar ligervis altid ud fra, at et i England hentet Sværd strax og uden videre passer baade for den nordiske Krigers Haand og for hans Kampmåde.

Men saafremt det skulde vise sig at disse Vikingernes udprægede Sværd ikke medrette kan ansees for eiendommelig nordiske, bliver det heller ikke nogen Berettigelse længere i den tidligere Antagelse, at de enkelte i England fundne Exemplarer af samme Type alle skulde være didbragte af nordiske Vikinger; der er da ulige større Sandsynlighed for at de, overensstemmende med samtidige angelsaxiske Tegninger, har været Angelsaxernes egne.

Den umiddelbare Følge af denne Forklaring vilde blive, at baade Vikinger og Angelsaxer i deres Kampe har brugt samme Slags Sværd, altsaa at begge Parter kjæmpede med lige Vaaben, og dette synes ganske at svare til det Indtryk, man faar af Beskrivelsen over disse Kampe. Sjelden eller aldrig nævnes at Overlegenhed i Vaabenudrustning har været et medvirkende Moment til Seir for nogen af Parterne. Vistnok har der i Forbindelse med Paastanden om Vikingsværdenes nordiske Oprindelse været udtalt den Formening at Angelsaxernes Sværd vare »mindre og lettere end«, eller »kjendelig forskellige fra« Vikingernes (Worsaae, Anderson), idet Vikingernes Sværd beskrives som »store og tunge«. Men for det første hører denne Slutning i og for sig til de tvivlsomme, dernæst skyldes denne ofte citerede Anmærkning om deres Størrelse og Vegt oprindelig ingen Angelsaxer, ikke engang nogen Europæer, men Araberen Ibn-Fozzlan¹⁾ (Steenstrup, Normannertiden I, 360) hvis Meddelelser om Russerne ved Volga vistnok i andre Retninger har stort Værd, men hvis Formening om Størrelsen af Russernes frankiske Sværd naturligvis kun kan have Betydning til en Sammenligning med de i hans Hjemland sædvanlige, ikke med de samtidige vest-europæiske, særlig angelsaxiske.

¹⁾ Ahmed ibn Fozzlan var Aar 309 (921 efter Christus) med Khalif Muktadir's Gesandtskab til Bulgarien (Annaler 1857, S. 20—21). Hans Relation delvis indtaget i Jaquts Lexicon »Musa'ggem el-buldân« er senere udgivet af Molbech i Athene B. II 1814, Rasmussen, de Orientis Commercio &c., Kjøbenhavn 1825, Frähn (paa tysk) Petersborg 1823 og (paa fransk) Paris 1828.

Cap. I.

Vikingsværdenes Mærker og Indskrifter.

Klingernes Mærker.

a) Fabrik-Mærker.

Den af Forfatteren foretagne Række af Undersøgelser har paavist Tilværelsen af Fabrikmærker paa saagodtsom hvert eneste tvæegget Sværd fra den yngre Jernalder, foruden Smedenes Navne, som vi senere atter skulle komme tilbage til. Disse Mærker kunne idethele karakteriseres som symmetriske Slyngringer eller Meandre.

De forekomme paa Tab. I, Fig. 1, 2, 3, 4, Tab. II, Fig. 1, 2, 5, Tab. III, Fig. 2, 3, 4, 5, 7, 9, 10, Tab. IV Fig. 1, 2, 3, 4, Tab. V, Fig. 2, paa Sværd i Universitetssamlingen saavelsom i Bergens eller Stavanger Museum eller den haldensiske Samling; Fundene skrive sig fra alle Landets Distrikter, fra Hedemarken, Gudbrandsdalen og Toten, fra Laurviks Grevskab og Lister, saavelsom fra Hardanger og Vos, Sogn og Fjordene.

Om alle disse Mærker henvises forøvrigt til vedkommende Afbildninger.

Andre aldeles lignende haves fra Univ. 1415, 3867, 4690, 571, 4620, 5402; alle af samme Beskaffenhed som de førstnævnte — hvormed ogsaa kan sammenlignes Spænden No. 644 a i nordiske Oldsager, samt fra Gogstadsløbet Tab. VII, Fig. 12, Tab. VIII, Fig. 5 og Tab. IX Fig. 10. — Nydam¹⁾ Tab. VI, Fig. 10. Cfr. ogsaa Engelhardt, Vimose Fund.²⁾

Mærker i Kileskrift findes allerede paa assyriske Bronceklinger fra Aar 1300 før Christi Fødsel (Månadsbl. 1876, S. 222).

Paa La Tène-Sværdene fra de sidste Aarhundreder før Christi Fødsel er der i Regelen Fabrikmærker. Keller har meddelt ti saadanne, hvoraf de fleste erindrer om Halvmaanen, der vistnok er et fra Orienten stammende Symbol, men ogsaa hyppigt forekommer paa galliske Mynter.

Paa Ryggen af mange Bronceknive fra de schweitzerske Pælebygninger finder man Andreaskors mellem rette Streger XIIIIIXIIII (Evans, Bronze implements 203) og romerske Tal (Lindenschmit, Handb. 230). Det er ret interessant at jevnføre denne Efterretning med de Mærker der er anbragte paa et tvæegget Sværd fra Strømme i Søkølv (B. M. No. 4294a) og især paa et eneegget Sværd fra Ørevold i Lærdal (B. M. No. 4296). (Se Figuren).

Paa Strømme-Sværdet er det værdt at iagttage, hvorledes Mærkerne ere indlagte af ældre meget fin Damas. Denne Omstændighed staar uidentvilt i Forbindelse med den gamle Skik at indlægge overnaturlige Dyder eller modarbejdede Lyder i Vaabnene formedelst de indgravede Tegn (mal) — og det synes som om denne Skik hellerikke forsvandt ved Kristendommens Indførelse, idet den eneste Forskjel blev at »mal« nu bestod af det for det nys omvendte Folk hemmelighedsfulde undergørende, og saaatsige fortryllede Tegn — Korset.

Munken fra Sankt-Gallen skriver netop om samtidige Vaaben (I, 34): »Sværdet bliver først omgivet med Træskinner, derpaa med Læder, for det tredje med hvidt Lintoi tilsat med klart Vox, saa at det med sine i Midten glindsende Smaakors skal holde trofast ud til Hedningernes Fordærvelse.»

¹⁾ Fra Nydam Engmose i Sundeved.

²⁾ I Fyen.

Uagtet Vikingerne paa sine Vesterhavstog kunde siges at kjæmpe for de gamle Guder, for Odin og for Thor, mod »den hvide Krist» betænkte de sig altsaa ikke paa at gaa i denne Kamp med Vaaben der var mærkede med Korsets hellige Tegn. Kundskaben om hvilken undergjørende Magt deres Modstandere tillagde saadanne Vaaben, og de Erfaringer Vikingerne selv oftere maa have gjort, og tilskrevet denne Magts Virkelighed, kan jo let have indgydt dem en overtroisk Tillid paa disse Vaabens Trolddomskraft, samt et forøget Ønske om at eie dem.

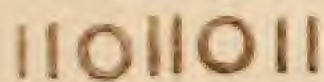
Det bør nemlig bemærkes at, skjønt Hedenskabets og Christendommens Kampe i politisk Henseende er Middel-punktet hvorom Norges Historie i de tredive Aar efter Haakon Jarls Død bevæger sig, saa herskede der blandt Folket ved Siden af sin Overtro, endel Skepticisme og megen Tolerance. Mange vare de, der i Hedenskabets Dage lode sig prim-signe; dette, i Forening med deres Overbærenhed med sine christne Konger, viser hvor fremmede de virkelig vare for religiøs Begeistring eller Fanatisme, naar de, i sine Hærjetog, berigede sig paa angelsaxiske eller gallofranske Kirkers og Klostres Bekostning.

Viollet-le-Duc (Mobilier, V. 371) nævner ogsaa et gammelt Sværd i Kirken Sainte Katherine de Fierbois, som Jomfruen af Orleans udbad sig og virkelig fik; det var mærket med fem Kors paa hver Side. Det paa Sværdene indgravede Kors med lange Tverstykker paa Enderne havde desuden en umiskjendelig Lighed med Thors Hammer (cfr. Hinduernes »Swastika»); som under Overgangen fra Hedenskabets til Christendommen, maatte skaffe det saa meget desto lettere Indpas. Hammeren, som Amulet, tilhører udelukkende den yngre Jernalder; endnu saa sent, som paa Vilhjalms Erobrers Tid, fandtes der ifølge Dudo hedenske Normanner, hvis Kamptraab var: »Tur æie» (Thor have mig!). Hammeren ligesom Korset var Tegnet for Vel-sigelse (Beck, 684, Worsaae Minder, 81).

Der forekommer endnu andre Mærker paa Sværdene end Slynngninger og Kors. Ringmærker findes paa Universitetets Sværd No. 8875 fra Braatvedt i Suledal, fundet sammen med bl. A. Ethelredsmünter; ligeledes med Kors paa Tab. III, Fig. 5 fra Thorblaa i Ulvik; samt paa et Sværd i Museet for de nordiske Oldsager, beskrevet af Dr. Undset (fremmede Museer, S. 33).

Det er et tvæegget Jernsværd fra Norge, med tilsvetsede Egger af haardere Metal. Klingens Længde af de største, nemlig 0.91, hvoraf Haandtaget 0.15. Bredde 0.053; trekantet Knap 0.026 hoi; Ydre hjaltet 0.083 langt; Nedre hjaltet 0.093; Afstand mellem Hjaltene 0.10.

Mærkerne er her afbildede i $\frac{1}{3}$ Størrelse; efter Dr. Undsets Bemærkning kan der ei afgjøres, om de have været udfyldte med Sølvindlæg, da Klingen er stærkt rustet.

I Orienten var det langt fra almindeligt at Smedene anbragte sit fulde Navn paa Klingerne, langt oftere finder man der, saavel som hos Romerne, kun »Mærker». Da det af gamle Tiders Overtro kunde befrygtes, at Smeden havde indsmedet en ond Tryllemagt i Vaabnet, vilde de Christne gjerne have Korsmærket anbragt derpaa; ligesom den troende christne Ridder ofte lod sit Sværd vie af Præsten. Man troede paa den anden Side at Klingesmedene forstod sig paa den sorte Kunst og kunde, ved den Ondes Hjælp, gjøre Klinger, som overvandt Alt. Derfor maatte Smedesvendene ellers aflægge Ed paa ikke at drive Hexeri; men der sattes dog Pris paa saadanne Sværd, og der kan let forstaaes at et Sværd af overordentlig Godhed blev betragtet og udgivet som forarbejdet af overnaturlige Væsener: Trolde, Dverge, Finner eller Djævla; sommetider derimod af himmelske Magter, og i dette Tilfælde bar de selvfølgelig ogsaa Korsets Mærke. Korset kan forøvrigt ofte være simpelthen fremkommet som Interpunktionstegn; dog var det, som saadant, paa Karl den stores Segl ikke endnu forsynet med Tverstrege paa Enden af Armene. Ellers svarer dette Segls Bogstavstil udmærket til Stilen i Vikingesværdenes VLFBERHT-Mærker.

Målaspijot, målajarn er et ikke ofte forekommende Udtryk, forklaret af Björn Haldorssón som Spyd med ind-gravede Bogstaver eller Trolddomsruner. Denne Forklaring er almindelig antaget (ogsaa af Munch, d. n. F. H., I, 782), men G. Brynjúlfsson kommer til en anden Opfatning i Ann. 1852, S. 103 ff. Ifølge hans Mening maatte det eiendommelige ved »målaspijot» ligge i dens Form; det skulde da ifølge hans Forklaring, have en kort Tværstang mellem det egentlige Blad og det saakaldte »geirnaghl» — altsaa forøvrigt en Eiendommelighed, der ogsaa staar i Forbindelse med Korsform, og hvortil der uden tvivl knyttedes overtroiske Begreb. Saadanne »Flügelansätze» findes afbildede i Lindenschmit, Handb. 176 (Fig. 70—74). Gisle Saga Surssonar, Cap. VI, beretter hvorledes Thorgrim Gode af Brudstykker af »Graaside» paa en Dag forfærdigede et Spyd som »mål voru í». (Cfr. ogsaa Bugge, norrøne Skrifter i H., S. 351).

Hvordan det saa er, synes det at staa fast at Korset, enten det dannedes af selve Spydet, eller kun var indgravet paa det, udgjorde dets »undergjørende Princip». Hvad der fortælles om målaspijot er ligesaa foreneligt med den ene Opfatning som med den anden; dog skulde Udtrykket i Viga-Glums Saga, at der var Blod »i málunum» pege hen paa Fordelingen med de indgravede Trolddomsmærker.

Det synes i det hele som om saadanne Spyd netop anvendtes, hvor det gjaldt usædvanlige og forvovne Foretagender. Det var et målaspijot hvormed Viga-Glum dræbte Sigmund (Cap. VIII, v. 8), og hvormed Asbjørn Selsbane ligeledes blev dræbt og som hans Moder siden opfordrede Thorer Hund til at gennembore Kong Olaf med.

De Gamles Forestillinger om disse Spyd ses ogsaa af, at Orm Storolfsson lagde »málajarn« i Huledøren for Jetten Bruse, og Svafrlami viede Dværgen »utan steins med málajarn« (cfr. »mæli málfán« i Skirnismaal og Brynhildarkvida).

Der forekommer endnu Mærker lignende et liggende S, som paa Univ. No. 902 fra Bø i Sandsvær og 8774 fra nedre Bjergstad i Vardal.

Hvorledes have nu disse Mærker været anbragte?

John Hewitt (ancient Armour, S. 40), anfører efter Prof. Thomsen, at Runeindskrifterne paa Sværdene af den seneste Jernalder har været udført af løse Jernbogstaver, indsatte i Jernbladet. Derom findes ogsaa et Exempel i Tower-Samlingen; det bemærkes samtidig at man i Irland har fundet Indskrifterne skrevet med latinske Bogstaver, hvorved ogsaa henvises til Worsaaes Minder (S. 405).

Vi se dog ogsaa at mange Mærker og Forsiringer maa have været indsat med Sølv; om Sagens tekniske Side turde man referere til Beck, Die Geschichte des Eisens, S. 976 (hvor han citerer Theophilus Presbyter).

Førend vi gaa over til en Betragtning af de Navne, der er forefundne paa Sværd, maa vi endnu gøre Læseren opmærksom paa den Betydning som tillagdes Fabrikmærker i det hele, som en lovbuden Garanti for Kjøberen om Varens Ægthed.

Bestemmelsen om at Myntmestrene skulde have sit Navn paa de af dem prægede Mynter, er gammel — saaledes er saagodtsom alle merovingiske og angelsaksiske Mynter forsynet med et saadant, der i Regelen optager den ene Side af Mynten; men først efter et langt Mellemrum finder man lignende Lovbud om den mere private Vaabentilvirkning. I 1365 insisterer Kongen af England paa at Vaabensmedene maa anbringe et let synligt Mærke paa sine Værker (ancient Armour II, S. 303).

Omtrent samtidig, 1384, har man en Retterbod (Dipl. Norv. V, S. 240) hvorved endogsaa Guldsmedene skal have »mark tekn a sine smidhe«. Magnus Lagabøter i Gulathing's Udfarebalk Kap. 11 siger: »Enhver Vaabensmed skal sætte sit Mærke paa de af ham forfærdigede Skjolde. I Mangel af saadant ere de forbrudte til Kongen«. Denne Art af Mærker findes virkelig i Museet for nordiske Oldsager, under No. 9992, paa et Parerskjold, anført af Undset, S. 66. Paa dette finder man to Gange Mærket »IDĀRMS«. — Skjoldet skal være fra Røldals Kirke (Fornl., S. 380. Mus. Worm, S. 370 etc.).

Desuden haves Beviser for at de i Norge i Middelalderen anvendte Sværd som Regel var forsynede med Mærke. Ikke alene forekommer i Skaldskaparmál (Snorres Edda, Hafnia 1848, S. 568) blandt Udtryk for Sværdets enkelte Dele: merki, Stempel, Kjendetegn, men i Norges gamle Love, Bjarkøretten 80 (Keyser og Munch) »ef maðr bregðr sverði át manni yfir merki, bōti honum hálfri mörk, en mörk ef öllu bregðr«. Men deraf følger ikke at disse Sværd var indenlandske. End ikke Indskriften paa det paa Korsødegaarden i Stange 1880 fundne Sværd, der paa Mellemkavlens ene Messingholk har en Runeindskrift, der antages at kunne læses: AVMVTÆR GEPE MIK: AOSLIKÆR: AA: MIK (Agmund gjorde mig, Aasleik eier mig,) kan anføres som noget Bevis paa Klingens norske Oprindelse. I Lighed med flere Burdørsbeslag er der ved »gjorde mig« visselig kun tænkt paa Sværdhaandtagets Forsiringer, f. Ex. Beslaget fra Rauland: »Arne Thorsteinsøn gjorde mig, Haleik Gautesøn eier mig« — sammenholdt med Beslaget paa Tudals Kirke (Aarsb. 83, S. 97): »Pormoðr helt mer meþan han mæirkti mik, Kætil Smiðr«. AVMVTÆR paa Korsødegaardssværdet er altsaa visselig Navnet paa den, der har prydet Sværdet med Messingbeslag, ikke paa Vaabensmeden. Tilfældet er for enestaaende til at give Ret til anden Fortolkning end efter Analogier fra Beslagene paa Staburdøre. Lignende Forsiringer paa Hjaltet kjendes heller ikke fra noget andet Sværd.

Ifølge Stockholmssmedernes Skraa 1479 skulde hvert Smedearbejde forsynes med Mesterens Mærke (H. Hildebrand, Sv. Medeltid I, S. 384).

I senere Tider opstod heraf saavel lovbudne Kontrolmærker som, paa den egentligere Kunstindustris Omraade, Kunstnernes frivillige Signatur.

Det vilde her være overflødigt at udtale sig nærmere om de beljendte Vaabenmærker fra Renaissancetiden, som ogsaa have været brugt langt nedover i Tiden, nemlig Ulvemærket og Ferraramærket, der oprindelig knyttedes til en bestemt Smed og et bestemt Sted, men senere blev Fællesmærker for hele Klasser af Vaaben, der maaske ikke tilhørte ét Sted, end-sige én Tid og én Smed.

Dette maa haves for Øie, førend man drager for skarpe Konsekventser af Tilstedeværelsen af Fællesnavn paa saa mange Vikingesværd fundne paa de forskjelligste Steder. Under denne Reservation, skal jeg nu gaa over til en Betragtning af de opdagede Indskrifter.

b) Indskrifterne i Almindelighed — Runer — Diverse Navnemærker.

Som anført af Hewitt (ancient Armour and Weapons, S. 40), nævner Thomsen Sværd med Runeindskrifter. Runeindskrifter fra den yngre Jernalder findes i hele den »danske Tunge« fælles Omraade; men de ere dog kun faa, især sammenlignet med den ældre Jernalder eller den senere Middelalder. Dette staar maaske i Forbindelse med Datidens mangelfulde Undervisningstilstande, som bevirkede at endogsaa Mænd som Theodorik den Store og Karl den Store ikke var

skrivekyndige, og Theodorik, f. Ex., hjalp sig ved at tegne sit Navns fire Begyndelsesbogstaver gennem en udskaaen Blikplade. Intet Under saaledes om Skrivekunsten (Runeskrivning) i denne Periode har været forbeholdt yderst faa Mennesker; dog findes der som nævnt forskellige Gjenstande fra denne Tid med Runer paa. Norge har at fremvise to haugfundne Runestene: den ene vides at have staaet opreist indeni en Langhaug paa Vatn i Ørlandet; om den anden haves ingen Underretning (Valby i Thjølling, O. Rygh i Aarbøger 1877, S. 149); paa Island er der ikke fundet nogen Runesten fra Vikingetiden (Nordb. Aandsliv, S. 138); af norske Runestene som nævner Krigsfærd udenlands kjendes ingen undtagen den tabte fra Evjemo, dersom Worms Læsning er rigtig (Worsaae, Aandsliv I, S. 113). Skjoldet fra Rike i Thelemarken er vistnok yngre: Hovedmassen af Runeindskrifter tilhører det XIte Aarhundrede og Magnus den Godes Regjering.

Sværdene derimod, der i de forskellige Dele af Norden viser en fælles Oprindelse, ligesom Vølundsagnet jo ogsaa er fælles germanisk — de vise saagodt som aldrig Runeindskrifter, hvorimod vi nok ville se at de næsten altid har Indskrifter i latinske Bogstaver, følgelig saadanne der ikke var særegne for det skandinaviske Norden.

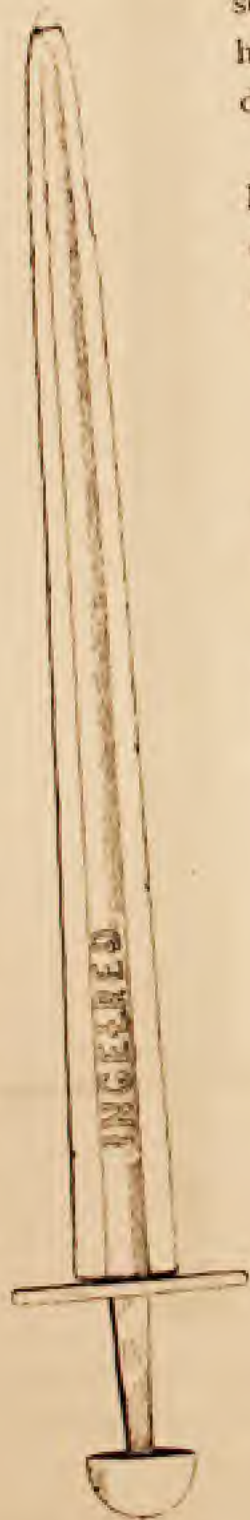
Et af de faa sikre Exempler paa Runeindskrifter byder Sæbosværdet (Fig. 1, Tab. IV). Mærkerne bestaar af vredne Jernstænger nedlagte i dertil udmeislede Fordybninger. Indskriften er tydet af Professor Geo. Stephens 1881; ifølge hans Erklæring er Runerne stillede bagvendt (reversed) og maa altsaa læses fra høire til venstre.

OH (Thor)MUP.

OH 3 Pers. Pres. Ind. af AGAN: OH (mik) = eier mig, det 3die bekjendte Exempel, hvor Eiendomsverbet er sat foran i Sætningen. Thorshammeren som Rune er her sat som Betegnelse for Thorsnavnet, aldeles som X for Christus i christelige Inskriptioner.

Her tilføies dog at saadanne Stavelseruner eller Runeforkortelser ikke alene forekomme i almindelige Runeindskrifter, som paa Sæbosværdet, men ogsaa i latinske Indskrifter, som paa den af Stephens (The old northern runic monuments, S. 306¹) anførte Beornwulf-Mynt, hvor i Myntmesterens Navn, Monning, Stavelsen ing gjengives ved en eiendommelig Rune.

INGELRED

En anden Række af Indskrifter, der optræder noksaa hyppig, har Smedenavne danne med Ingel . . . som Begyndelsesled, og turde nærmest ansees som østfrankiske fra Egnene omkring Rhinen, hvorom mere senere.

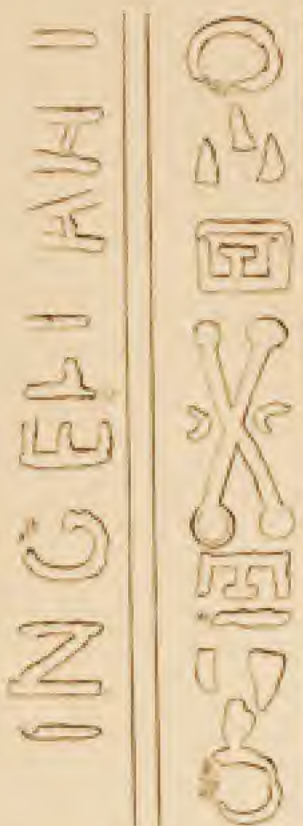
Et saadant tvæegget Sværd opbevares i Museet i Nantes. Det blev fundet ved Saffré, i Floden Isac, en Biflod til Vilaine. Dette Sværd, 0.96 langt, har rund, flad Sværdknap, og oval Nedrehjalt. Paa den ene Side INGELRED, paa den anden FIT (fecit). Bogstaverne er indlagt ganske paa samme Maade som vi senere faar se i VLFBERHT.

Det er en bekjendt Sag at Normænd fra Vestfold, Vestfalding, med en Flaade paa 67 Skibe paa St. Hansdag 843 ankom til Nantes fra Noirmoutiers med franske Lodse, plyndrede Byen, overvintrede paa Oen Ré og næste Aar afgik til Garonnefloden og derfra til Spanien (Steenstrup, Norm., S. 52; Munch I, S. 673). Samme Egn kom senere paa længere Tid i Vikingernes Besiddelse.

Et meget vigtigt Bidrag leverer Sværdet fra Fyrisån, fundet ved Upsala og af Hr. Fabrikør J. Brender deponeret i Statens hist. Museum i Stockholm. — Det afbildes paa næste Side, efter Hr. Prof. O. Montelius's Meddelelse.

Navnet turde nærmest læses som Ingelram eller Ingebrant. Prof. Montelius anfører, at dette Sværd muligen skriver sig fra Begyndelsen af Middelalderen. Bogstaverne ere indlagte med Jern, men flere af dem neppe synlige nu.

¹) Efter Andreas Fountaine, Numismata anglo-saxonica et anglo-danica . . . Oxford 1705.

Ornamentet paa Bagsiden er symmetrisk og i høi Grad karakteristisk. Dets Kors med Kugler i Enderne minder om et Mærke paa en Vægtlod fra *Ascheraden*, gengivet i Kruse, *Necro-Livonica*, Tab. 53.

Et Jernsværd af omtrent samme Type som det fra Fyrisån og ligeledes forsynet med Indskrift er fundet i Schweiz i Canton Bern, nævnes desuden af Prof. Montelius efter Anz. für Schweitzische Alt. 1874, S. 518.

Til en eventuel Bedømmelse af disse Sværds Oprindelse, hidsætte vi følgende Oplysninger:

Ingelri forekommer som Ethelreds Myntmester i Winceaster (Hildebrand, S. 115).

Ingelfast paa Stenen ved Elfstaberg, som han reiste efter Faderen Sigvid, der faldt i Holmgård som Skibshøfding, med Skibskammerater (Liljegren, *Rune-Urkunder*, S. 65).

Ingelgar Erik Blodøxes Myntmester i Northumberland (Schive Pl. I).

Ingeldus (vel nærmest vort Ingjald) paa en Beltespænde fra Dietersheim i Rhinhessen, nu i Museet i Mainz (L. Lindenschmit, *Handbuch I*, S. 366, Fig. 344, *Alterthümer 3die B.*, 11te H., Tab. V, samt Beilage til 3die B., 9de H., S. 7).

Vi tør hellerikke forbigaa saadanne geografiske Navne, som:

Ingelheim i Rhinhessen, mellem Mainz og Bingen.

Ingelmunster i belgisk Vest-Flandern, øst for Iseghem, mellem Rousselaere og Kortryk, samt

Ingolstadt (nærmest Ingolf-stadt) i Bayern,

Ingouville (Ingolfi-villa) i Dept. Seine-Inférieure,

ligeledes Navne som:

Engelbrecht (berømt i Tyskland og Sverige), og

Engelram (det franske Enguerrand: E. de Coucy, E. de Marigny).

(Se Munch i *Nordisk Tidsskrift* S. 159 og *Samlede Afhandlinger*).

c) VLFBERHT-Sværdene.

Det Navn som imidlertid alleroftest forekommer paa Klingerne, og ligesom karakteriserer hele Vikingetidens Efterladenskab i Sværd, er Navnet Ulfberht. Ved at kaste Øiet paa de Plancher der ledsage nærværende Arbejde vil man strax faa Indtryk af dette Navns overveiende Betydning; her skal til Orientering anføres at af 9 Sværd i Universitetssamlingen, der blev en nærmere Granskning underkastet og befandtes at være mærket, samt blev aftegnet, har de sex ganske umiskjendelig Ulfberhtmærket; en har en Indskrift af angelsaxisk Smit, en latinske Bogstaver, og en Ordet REX.

I Bergens Museum er omtrent Halvdelen damasceret; af de øvrige har atter Halvparten vist Indskrifter, og af disse det største Antal, ca. 12 %, af

alle de udstillede Sværd, Navnet Ulfberht. Dersom man antager at en stor Procent af de uvisse Sværd ogsaa have været mærket med Ulfberht, er det altsaa ingen Overdrivelse at antage at hvert 5te Sværd har båret dette Navn.

I første Udgave — 1854 — af det vidtudbredte Billedværk, *Afbildninger fra det kgl. Museum for nordiske Oldsager*, har Worsaae, Fig. 383, allerede gengivet et tvægget Vikingsværd, paa hvis Klinge saaes nogle usikre Bogstavtegn. I anden Udgave 1859 er imidlertid samme Sværd fremstillet, Fig. 494, uden disse Tegn. Derimod har Forfatteren her indlagt som Fig. 495 et ligeledes tvægget Sværd (med smuktformet ret Hjalt og tretunget Knap) med tydeligere Tegn paa Klingen. Blandt disse Tegn udskilte man kun tydelig B og R, medens de andre væsentlig viste sig som rette Tværstreger, men nu tydelig kan tydes som VLFBERHT¹⁾

¹⁾ Dette Sværd blev nok først beskrevet af Prof. Keyser i *Annaler for nordisk Oldkyndighed* og er [mindre nøiagtig] afbildet i Hewitt, Fig. 5, S. 32.

I 1878 blev dette Sværd nærmere gransket af Dr. Undset, der i sin Beskrivelse over norske Oldsager i fremmede Museer har leveret en ny Afbildning af Indskriften, af hvis Tegn han (S. 53) gengiver tre nye Bogstaver F E og H, uden imidlertid at forsøge nogen Tydning. Han lod ogsaa for første Gang afbilde det paa den anden Side af Klingen anbragte Mærke: et liggende Kors, der gennemskjærer en Firkant med fire rette Tværestreger paa hver Side. Disse Afbildninger ere gjengivne i Verhandlungen d. Berl. anthr. Ges. XIII, 1881, S. 87. (Se hosføiede Afbildning).

Dette Sværd er kommet til Kjøbenhavnmuseet fra Norge,¹⁾ men Findestedet er forresten ubekjendt. Tegnene viser sig nu som Fordybninger i Klingen, der tydeligvis oprindelig har været udfyldte. Klingen er ret, men mangler Odstykke, en Omstændighed, der gjør det sandsynligt, at Sværdet har været nedlagt i Haug med et Lig, idet den forsættlige Ødelæggelse, som ved Ligbrænding i Norge ofte blev Gravgodset tildel, i mange Tilfælde, for Sværdenes Vedkommende, viser sig at være indskrænket til Afhugning af Odden. I Bergens Museum er flere haugfundne Sværd behandlet paa samme Maade; af disse ere fem afbrudte, og af disse fem har de tre netop den samme Indskrift, VLFBERHT, som det omtalte Sværd.

Imidlertid har Bergens Museum som No. 961 (Fig. 1, Tab. I), fra Vad i Etne, et Sværd, hvis fintformede Hjalt og Knap er udsiret med indlagte slyngede Baandornamenter i Sølv. Klingen er ved Gravlægningen bleven forsættlig bøiet og knækket, og var ved Optagningen fra Jorden stærkt forrustet. Ved Rensningen viste det sig dog at der paa Klingens ene Hulrand nærmest Indrehjaltet var indlagt en Række Tegn, der næsten ganske svare til Worsaaes Nr. 495 og supplere denne; først et ligearmet Korsmærke, saa VLFBERH (V, som paa Worsaaes No. 495 har ulige skraanende Arme, har dem her med samme Skraaning), saa et Korsmærke forbundet med en T med kort Tværestreg, altsaa VLFBERHT + og dette er som tidligere antydte det selvsamme Navn som atter og atter er dukket op paa en Uendelighed af Vikingesværd fra de forskjelligste Findesteder og »Hjemlande« dog med lidt Variation i Bogstavernes Form og Endekorsets Stilling i Forhold til Bogstavtegnene.

At Indskriften paa den hos Worsaae Fig. 495 afbildede Ulfberthsklinge ikke har tiltrukket sig større Opmærksomhed skyldes vel først den Omstændighed, at Indskriftens forskjellige Tegn ikke var tydelige nok til at kunne læses i Sammenhæng eller til selvstændig at give en tilfredsstillende Mening, dernæst at Fundoplysningerne var meget ufuldstændige. Meddelelsen om, at det var »fundet i en Gravhøj i Norge« kunde ikke give noget sikkert Holdepunkt for Bedømmelsen af dets Alder. I Almindelighed blev Sværdet vistnok anseet for meget sent, og som et enestaaende tilfældigt Exemplar, der rettere hørte hjemme blandt Middelalderens end blandt den hedenske Tids Oldsager. De enkelte sikre Dele af Indskriften var latinske Bogstaver og under Forudsætningen af, at Sværdet var arbejdet i Norge, maatte det virkelig tilhøre den Tid der efterfulgte Vikingevalderen, da disse Skrifttegn ikke skulde være komne til vort Land, førend samtidigt med de første kristne Lærere: de fra Oldtiden arvede Runer var jo, sagde man, Nordmændenes eneste skriftlige Meddelelsesmiddel, saalænge Heden-skabet raadede i Landet, og vedblev i lang Tid at være det norske Folks naturlige Meddelelsesmiddel, naar det gjaldt skriftlige Optegnelser i Modersmaalet. Paa vor ældste indenlandske Mynter har vistnok de latinske Legender Overvægt, men ved Siden heraf gjorde Modersmaalet sig gjældende, idet man prægede Mynter med norsk Indskrift dels i latinsk Alfabet, dels med Runer. For Rigtig-

heden af denne Antagelse savner man dog det direkte Bevis, saasom de norske Vikinger kun sjelden synes at have gjort Brug af Skrivekunsten og derfor neppe har efterladt sig Materiale til en sikker Bedømmelse af deres skriftlige Meddelelsesmaade, og vi have ovenfor paapeget, hvor sjeldne de Runemonumenter ere, der kunne henføres til Vikingetiden (cfr. Aarb. 1877, S. 149). I England ligesaa lidt som i Irland er der hidtil paavist et eneste sikkert norsk eller dansk Runemindesmærke fra Vikingetidens Aarhundreder. Derimod tør man af Erfaringerne fra Sagatiden antage for sikkert, at mangfoldige nordiske Vikinger var fortrolige med fremmede Sprog og især med angelsaxisk. Der er meget som viser, at de mere dannede af Folket i aandelig Henseende stod paa et Standpunkt, hvor de var særlig modtagelige for forskjel-ligartet Paavirkning og Fremgang. Hvorfor kan det da ikke tænkes, at de kunde have lært at anvende de fremmede Skrifttegn? Fra Angelsaxerne fik de ogsaa oprindelig sine latinske Bogstaver; mange af de Hærkonger og Vikingehøvdinge, som allerede

¹⁾ Ligeledes fra Norge er Dr. Thurnums »danske« Sværd (Hewitt I, Fig. 7, S. 35), som efter Prof. Ryghs velvillige Meddelelse er fra Holmen i Asker og blev i sin Tid bortbyttet af Prof. Keyser.

i de nærmeste Slægtled for Knuts Erobring efterhaanden havde vidst at skaffe sig fast Fod i England, lod præge egne Mynter, ligesom det ogsaa var Nordmændene, der indførte Myntprægningen i Irland. Paa disse nordiske især i Nordengland fundne Mynter er ikke Runer, men latinsk Text, saasom Sitric rex, Alfden, Siefred, Ragnvald, Erik rex og flere. Erik rex- og Sitric rex-Mynterne har netop som Adverspræg et tvæegget Sværd af den titnævnte »bekjendte nordiske Form«.

Et Vikingsværd i Christiania Universitets Samling No. 1648 har disse tre Bogstaver REX indlagte paa Klingen, og ligesom det ikke kunde synes aldeles uberettiget at sætte denne Inskription og Eriks Myntpræg i Forbindelse med hinanden, saaledes vilde det heller ikke være utænkeligt at disse fremmede Tegn paa samme Maade ogsaa kunde have været benyttede af hjemvendte Vikinger, og især under den tidligere Forudsætning, at de nordiske Vikinger selv arbejdede sine Vaaben, behøvede de latinske Tegn paa Ulfberhtsklingen derfor ikke i og for sig at være afgjørende Bevis mod Sværdets hedenske Oprindelse og nordiske Herkomst. Saalænge imidlertid Indskriften paa det hos Worsaae afbildede Sværd var enestaaende, maatte enhver paa den bygget Slutning blive usikker og uden mere vidtrækkende Betydning.

Anderledes er Forholdet derimod nu, efterat samme Indskrift fuldstændig og klar er gjenfunden paa en hel Række Vikingsværd, hvoraf ikke alene de fleste ere sikre Haugfund men ogsaa af Former, der hidtil har været fremholdte som de for Vikingetiden særligt betegnende og eiendommelige. Var der fundet et forskjelligt Navn paa hver Klinge, vilde det under den ældre Antagelse, at hver Kriger i Vikingetiden selv smedede sine Vaaben, have ligget nær at antage, at det til en bestemt Tid havde været Sluk, at Kriger-Smeden anbragte sit Navn paa den for ham selv bestemte Klinge, men den Omstændighed, at samme Navn er anbragt paa saa mange, paa vidt adskilte Steder fundne Klinger, forudsætter en fabrikmæssig Tilvirkning og at alle de, der er forsynet med samme Mærke, oprindelig skyldes samme Værksted. Om nogen saadan Vaabenfabrik i Norge eller i Norden Hayes ingen Efterretning, ligesom den vilde staa i Strid med alt, hvad man forresten ved om Arbejdsforholdene under Nordens Oldtid, hvor al haandværksmæssig Livsvirksomhed var og maatte være en Umulighed, saalænge Byer eller bymæssige Anlæg var ukjendte.

Selv om altsaa Anvendelsen af de latinske Bogstaver i og for sig netop ikke behøvede at være Bevis mod Ulfberhtsklingernes hjemlige Oprindelse, vilde Indskrifternes Ensartethed og deres Gjentagelse forudsætte sociale Samfundsforhold, som i den Tid kun fandtes i de ældre Kulturlande. Men hertil kommer Navnformen. Dens første Del VLF er vistnok baade gammel og godt kjendt i Norden. Formen forekommer allerede paa Rökstenen (S. Bugge, svensk antikv. Tidsk., 5te Del, 2det H., S. 115) og er et af vore hyppigst forekommende ældre Navne. Det findes enkelt og sammensat baade som Begyndelses- og Slutningsled, men Sammensætningen VLFBERHT er utvivlsomt fremmed for det skandinaviske Norden. BERHT af bjart (klar, lys) anvendtes vistnok blandt alle germanske Folk, men har især hørt hjemme blandt Tyskere og Angler og forekommer i Formen BERT paa Reversen af Jarl Sitrics Mynter i Cuerdale-Fundet (Worsaae, Minder, S. 77). Ifølge Munchs Afhandl., S. 48, lod Ordet oprindelig birht, udtalt omtrent som bircht, men da denne Aspiration var vanskelig at anbringe mellem r og t blev den i flere Mundarter, navnlig i de nordiske, udeladt, saaledes at man skrev birt, bjort eller bert. Sammensætninger med dette Ord ere imidlertid ikke mange i Norden.¹⁾ Derimod kom de med germanske Vandringsfolk ind i det frankiske, ja endog i det italienske Sprog (fra det longobardiske).

Blandt Ansgars Medhjælpere i Sverige kjendes Authbert fra Corbie, Gangbert og Erinbert, ligesom Rimbert blev hans Efterfølger paa Erkebispesædet.

Som frankiske Kongenavne kjender man Hildebert, Theodbert, Haribert, Sigbert, Dagbert; blandt longobardiske: Aripert, Godpert, Hunipert, Luitpert, Raginpert.

At H'et er bevaret paa Klingeindskrifterne synes imidlertid at forudsætte en forholdsvis høj Alder, og henføre dem til Begyndelsen af Vikingeperioden, nærmest til Karl den Stores Tid.

Saaledes var der i den yngre Jernalders store Guldskat, der fandtes paa Hoen i Eger, og som opbevares i Universitetets Oldsamling, en forgyldt angelsaxisk Sølvmynt, præget for Erkebiskop Vulfred af Canterbury (803—829) og bærende paa Reversen Myntmesterens Navn SAEBERHT — (Holmboe, En mærkværdig Samling etc., S. 9 — og Ingram's Saxon chronicle,

¹⁾ Munch (om Personnavne, i Norsk Maanedsskrift III, S. 19) mener endog at de oprindelig kan være laant fra Tyskerne og Anglerne. Derefter tyder BERHT ubestregt paa ikke-nordisk Ophav; men Angelsaxerne vilde helst have BEORHT eller BIORHT, Tyskerne PERCHT eller BERCHT; Frankerne staa da tilbage.
(U. A.)

London 1823, Pl. II, No. 35). Endnu 851 finder man Beorthulf eller Berthwulf, Konge af Mercia, som da blev dreven paa Flugt af Vikerne (Munch I, S. 449, Lappenberg I, S. 293, Steenstrup IV, 63¹).

I Førstemanns Navnefortegnelser fra det gamle Tyskland forekommer VVLFBERT fra 788, senere WOLFPERT, men intetsteds fuldt tilsvarende til vore Indskrifter; ved 1120 nævner han BERTULF som Kansler i Flandern, Provst til S. Donatian i Brugge under Grev Carl af Danmark.

VLF er en af vore hyppigste ældre Navne, men kan i England eller blandt Tyskerne neppe føres saa langt tilbage som til Vikingetidens Begyndelse; VULF blandt Angelsaxerne er ligesaa ældgammel som WOLF blandt Tyskere og Friser (Finn Magnusson 479, — t. Ex. — Ethelvulf, Konge af Wessex 838—858, Beornvulf, Konge af Mercia 821—823, Stephens 306). Derimod, naar et norsk eller dansk Navn begyndende med VLF gjengives i de senere angelsaxiske Skrifter, bibeholder det sædvanligvis sin nordiske Form, som t. Ex. Ulfcytel (Munch, Aft. IV, S. 193). I Danelagen, hvor nordiske Navne hyppig forekommer, er Formen tidlig udbredt — Doomesday-book nævner flere VLF blandt Lincolns Lagmænd. Derfor bemærker Munch i sin Anmeldelse af Worsaaes Minder, S. 14, at VLF er en nordisk Sprogform, selv der hvor det forekommer som en engelsk Myntmesters Navn. Dog skal, efter velvillig Meddelelse fra Prof. Stephens VLF (istedetfor WVLF) kunne paavises i Vesteuropa saa langt tilbage som til VIIIde Aarh., og da BERHT-Formen med bevaret H sikkert tyder paa høi Ælde, synes Navnet, som sagt, nærmest at tilhøre Vikingetidens Begyndelse.

Hvad Bogstaverne selv angaar, udmærker de sig ved »ædel Simpelhed«. Deres Form, ligesom det ligearmede Kors, hvormed Indskrifterne begynder, og (efter Mesterens Mening) skulde afsluttes, passer ogsaa godt paa Tiden omkring 800. Disse Kors er i Ulfberhtsindskrifterne altid uden Tværstreg; Tab. III, Fig. 6 har Tværstreger; men det er heller ikke nogen Ulfberhtklinge. V for U er den sædvanlige vesteuropæiske Form. At enkelte Bogstaver ere skrevne op og ned som f. Ex. L paa Fig. 2, Tab. III, er fuldt overensstemmende med Tidsalderens Usikkerhed i Retskrivning (afset fra de Indskrifter der er saa keitete gjengivne, at Tanken maa ledes hen paa Forfalskninger). Selv paa en saa stor Kostbarhed som den emailleerede Ring hvori Kong Ethelwulfs Navn er indlagt, kan samme Uregelmæssighed iagttages:

HEHTLVVLF

(Shaw, Dresses and decorations I, Pl. I). Mesterens Ustøhed i Bogstaverne maa vistnok ogsaa være den ligefremme Aarsag at de tre sidste Tegn HT og Afslutningskorset i de fleste Sværdindskrifter er uklare og ombyttede (cfr. Shaw, Pl. I, Fig. 2).

Saaledes som den blomstrede Indskrift paa Fig. 1, Tab. I viser, der tydeligvis er udført med særlig Omhu, skal H og T være forenede og i mange af de andre Ulfberht Indskrifter er T og Slutningskorset sammendragne paa forskellige Maader, som af nærværende Figurer vises, man ser at Slutningskorset flere Gange er bleven anbragt foran T, ligesom H

HH

HT

HT

undertiden findes in duplo, Uregelmæssigheder der jevnlig kan iagttages paa samtidige Indskrifter. Hermed kan bl. A. sammenlignes den Sammendragning af HEHT der forefindes paa det saakaldte »Kong Alfreds Jewel« (Shaw, Dresses and decorations, Pl. I, Fig. 1). »AELFRED MEC HEHT GEWYRCAN«, hvor M og E, H og E, H og T ere monogrammatisk forenede:

HEHT

Paa en Mynt i Universitetets Samling fra Bø i Krydsherred, præget af den merciske Konge Coenwulf (796—818) er ligeledes Slutningsbogstaverne af Myntmesterens Navn, Tidbearhat, forbundne paa samme Maade (Vid. Selsk. Forh. 1876, S. 107).

I det hele driver de samtidige Franker sin Monogramisering til det yderste, som kan sees af Mynternes talrige Korsmonogrammer.

Andre Uregelmæssigheder i Indskrifterne er ogsaa at iagttage, for Ex. ved den skjæve Stilling af Ulfberht Navnet paa Fig. 4, Tab. I.

Hvor talrige de Klinger ere som bære Ulfberht-Navnet fremgaar, som anført S. 16, deraf at af 9 — ni — fra Universitets-samlingen, som bærer Mærker og hvoraf Afbildninger (ved Hr. H. Mathiesen) velvilligst er tilstillede Forfatteren af Hr. Professor Rygh, bære de sex umiskjendelig Ulfberht-Navnet, en har Indskrift af angelsaxisk Udseende (No. 398), en har utydelig Indskrift med latinske Bogstaver (No. 13906), og en har REX (No. 1648).

¹) Cfr. endnu den i Arch. Vol. XLIV, Pag. 33, anførte Kniv fra Kent med Smedens Navn: BIORHTELM, og Eieren's Navn: S(4)GEBEREHT.

Fra Bergens Museums Samling hvor Klingerne i større Maalestok bleve undersøgte, fremgaar det af Optællingen at omtrent Halvdelen har været damaseret eller havt Længdedamas, og da har de sædvanligvis ingen Indskrifter; af 25 som kunne tænkes at bære Indskrifter, have 6 mere eller mindre fuldstændig Ulfberht-Mærket, medens 6 er forsynet med andre Mærker; paa 13 Klinger er ikke fundet Mærke, som oftest fordi Forrustningen var forlangt fremskreden; tager man de sikkert mærkede finder man at Halvdelen har Ulfberht-Mærket, som altsaa findes paa en Fjerdepart af de ikke-damaserede Sværd. Antager man derimod at nogle af de »umærkede« Sværd ogsaa har baaret Ulfberht-Navnet, kommer man til det Resultat at ca. 10 af 50 eller som før antydet hver femte Klinge har hørt til denne Kategori, hver femte til andre Smedes mærkede Produkter og de tre øvrige Femtedele til damaserede Sværd.

Disse vil give Anledning til en senere Undersøgelse.

Om Sværdenes Navne.

Saalænge man ikke kunde tyde Klingerens Indskrifter, kunde man ogsaa have tænkt sig at de havde indeholdt Sværdets Navn. Saavel i Østerland, som ogsaa hos de vestlige Folkeslag var det jo allerede tidlig en bekjendt Skik at give udmærkede Sværd bestemte Navne (Klemm, Werkzeuge und Waffen). Saaledes skal hvert af Profetens Sværd have havt sit særskilte Navn: det skarptskjærende, det dybtindtrængende m. fl. Et hed: Døden, ligesom Cæsars Sværd, den gule Død («crocea mors»), som efter et gammelt Sagn blev begravet med den britiske Høvding Nennius, som havde taget det i et Slag.

I den karolingiske Sagnkreds er Heltenes Navne neppe mere berømte og populære end deres Sværds, Karls Joyeuse, Rolands Durandal, Turpins Almace, Oliviers Hauteclaire, m. m. fl.

Og hvormange Navne paa berømte Sværd har ikke de nordiske Sagaer opbevaret:

Rolf Krakes Skøftung (Medfjord-Skegges Skofnung), Hakon Adelstens Kværnbitr, Egil Skallagrimssøns Dragvandil og Nadur, Thorolf Skallagrimssøns Laug, Vermunds Skrap, Holmgang-Berses Hvitigr i Kormaks Saga (S. 80—83), Magnus Barfods Leggbitr, Bolles Fotbitr i Laxdælasaga (Cap. 49), m. m. fl.

Det straalende Tyrving (se bl. a. Keyser, Eft. Skrifter I, 36 b) i Hervararsagaen, Dvergenes nødtvungne Værk, »der aldrig skulde lægge sig, aldrig ruste, men bide Jern og Sten som Klæde og altid bringe sin Eier Seier« og som Angantyr maatte udlevere fra den flammende Haug, kaldes i en gammel Kjempevis (Landstad, S. 101) for Børting eller Birting, og man kunde fristes til at tro, at dette var det rette og oprindelige Navn, idet Birting betyder Glands.

Her mindes ogsaa kun om Sigurd Fafnesbanes Gram, forherliget i Volsunga Sagaen, og hvis Historie saa typisk er fremstillet paa de berømte Kirkeportaler fra Sætersdalen.

Disse Navne var troligvis i Regelen Udtryk for visse Eiendommeligheder som udmærkede disse Sværd, men staar vistnok ogsaa i Forbindelse med, at Sværdet i de nordiske Heltesagn ofte fremtræder som Personlighed i Handlingerne. Dets Egenskaber tilskrives i Regelen overnaturlige eller underjordiske Væsener og Heltenes Skjæbne er derfor ofte paa en hemmelighedsfuld Maade knyttet til Sværdet: »Odin vil ikke at jeg skal bære Sværd længer, siden han lod det briste for mig, jeg har kjæmpet saalænge, som det var ham til Vilje«, siger den døende Sigmund (Vols. Cap. 12).

Ligesom den døende Roland siger til Durandal: »je n'ai plus besoin de vous, mais je vous aimerai toujours«, taler Vidrik Verlandson, der førte Hammer og Tang i sit Vaaben, til sit gode Sværd *Mimmering*: »monne du nu noget due« (Grundtvig, Danm. Folkeviser, S. 141—49). Roland vil hellere knække Durandal, end at den skal falde i Sarracernes Hænder, og Vermund nedgraver Skrap for at det ikke skal blive vanæret ved at komme i Hænderne paa en Fiende eller Usling.

»Pour cette épée le deuil me pèse au coeur« siger Roland; og har dette vel ogsaa været en af de Grundtanker for Hauglægningen af Vikingernes Sværd. Ifølge den Krigsreligion, hvortil Asatroen i Vikingetiden havde udviklet sig, skulde den faldne Kjempe fra Baalet eller Graven træde lige ind i Enherjernes Samfund. »Nu øges Æsers Følge da Haakon de har med Hær saa vældig hjem til sig hentet.« Krigeren havde altsaa fortsat Brug for sine Vaaben, der i Livet havde været hans Forsvar, Stolthed og Styrke; naar derfor Slægt og Venner ordnede Gravfesten, var det tydeligvis en religiøs Pligt for de efterladte at give den Afdøde sine bedste Vaaben med i Graven.

I »Haakonsmaalet« lader Skjalden Kongen sige efter Ankomsten til Valhal: »Vor Krigsrustning vil vi selv have. Bevar vor Hjem og Brynie godt, godt er til Geir at tage«.

Ifølge Njaals Saga, vilde Moderen Ranveig ved Gunnars Begravelse beholde hans gode Spyd, men Sønnen Høgne svarede: »Jeg vil bringe min Fader det, at han kan have det med til Valhal og fremvise det der paa Vaabenthinget«. Samme Opfatning ligger ogsaa til Grund for Angantyr's Svar til sin Datter: »Det var ikke mine Frænder, som begrov mig, og jeg fik

saaledes ikke Sværdet med i Graven. Hjalmar og Odd, de eneste der overlevede den Kamp hvori jeg faldt, beholdt Sværdet, saa døde Hjalmar, og Odd blev Eneier over Tyrting.

Saaledes havde Angantyr's Fader Arngrim, ved Tyrting's Hjælp, paa Krigstog og i Tvekamp bemægtiget sig de berømteste Vaaben, idet Holmgangsloven tilkendte Seierherren den Overvundnes Efterladenskab i Løst og Fast. Det horte derfor til Undtagelserne, naar der som ved Tvekampen paa Samsø mellem Hjalmar og Orvar Odd mod Angantyr og hans elleve Brødre forud blev aftalt at de Faldne skulde hauglægges med sine Vaaben.

Naar en Søn i den hedenske Tid tog sin Faders Vaaben i Arv, maa det derfor være saaledes at forstaa at Faderen i levende Liv har skjænket det til Sønnen, ligesom Arngrim uddelte de i Holmgang erobrede Vaaben til sine tolv Sønner.

Et mærkeligt Vidnesbyrd om et saadant Skifte — Faderen var sandsynligvis en mindre formuende Kriger — bærer Vemundarsaga Cap. 18, S. 19 (Isl. Sögur II), hvor tre Brødre, Nafar, Vagn og Skefill hver faar Tilnavn efter det — vistnok udmærkede — Vaaben, som var deres bedste Herlighed og Yndling: Sax, Spyd og Sværd.

Fremgaar det imidlertid af alle de her samlede Beviser at Sværdet i Vikingetiden betragtedes som et levende og folende Væsen, Krigerens trofaste Kammerat gennem Liv og Død, ser man dog intetsteds Antydning til at Indskrifterne paa Sværdklingerne skulde staa i noget Forhold til Klingernes Navn. Derimod har man samtidigt Vidnesbyrd, der skulde tjene til at bevise at de indgravede Navne kunde være Eierens; den store Mængde af Sværd der ere fundne med et og samme Mærke taler bestemt imod en saadan Antagelse, og vi ville se at Vidnesbyrdet i sig selv maa bero paa en Misforstaaelse.

I Einhards Annaler (799) forekommer den mærkelige Meddelelse: at de Sværd, som Grev Wido (den samme, til hvem Alcuin tilegnede den senere paa norsk oversatte Homilibog, udgivet 1864 af Professor Unger), overbragte til Kong Karl fra nordfranske Hovdinge, som Tegn paa deres Underkastelse, »waren mit ihren Namen bezeichnet« (Lindenschmit, S. 228). Almindeligvis er dette Sted fortolket saaledes, at de forskjellige Hovdinges (Hertugers) Navne var blevne indgraverede paa Sværdene som et Symbol, hvorved hver enkelt Hovding overgav sit Land og Rige til Frankerkongen (cfr. Simpson i Jahrbücher des frank. Reiches unter Carl dem Grossen 1883). Denne Tolkning synes imidlertid altfor kunstig for den Tid. Saafremt det ikke i Karl den Stores Omgivelser var sædvanligt, at have mærkede Sværd, kunde det vel være tænkeligt, at Einhard har misforstaaet Sagen og at han ved at se de paa Klingerne lysende Navne, har antaget dem for at være Eiernes istedetfor Smedenes. Hoist sandsynlig har han isaafald ogsaa læst Ulfberht's paa et eller flere Exemplarer. Thi at Ulfberht maa betegne Smedens Navn kan der paa Grund af de mange nyfundne Ulfberhtklinger ikke være Tvivl om. Han maa endog antages at have siddet i stor Virksomhed, ligesom de andre paa tilsvarende Maade mærkede Klinger synes at antyde, at disse indlagte Tegn indenfor en bestemt Tid og sandsynligvis indenfor et begrænset Omraade maa have været temmelig udbredte.¹⁾

Rigtig nok anføres Navnet ikke i Sagaerne, men ligesom »Hasting« der synes at være en Personifikation af Vikingeaanden, og som gjorde sit Navn bekjendt og frygtet i mange Lande — vistnok en fuldkommen historisk Person — ikke engang nævnes i noget nordisk Kildeskrift, saaledes tilhører ogsaa Ulfberht en saa tidlig Periode at hans Navn godt kan være bleven glemt og savnes i den skriftlige Overlevering.

I ethvert Fald hører Navneformen, trods sit angelsaxiske Præg, mere hjemme søndenfor end nordenfor Kanalen; men det er ikke saa vanskeligt, endda at forklare Navnets Præg, thi dengang Angelsaxerne drog vestover til Storbritanien, besatte de ogsaa (sandsynligvis paa samme Tid) endel af den nordfranske Kyst, lige til Bretagne, idet der foruden et »litus saxonum« i Belgica Secunda, paa den flanderske Kyst (Lapp. I, S. 44²⁾ fandtes et saadant i Landskabet Bessin omkring Bayeux, som var dets Hovedstad. »Civitas Bajocassensis« deltes nemlig under Frankernes Herredømme i »Pagus Bagasinus«, »Pagus Corilinus« og »Otlingua Saxonica« (Lalanne, Dict. de la France, S. 213). Gregor af Tours (Journ. of anthrop. Inst. Febr. 1878, S. 17) nævner Anno 578 »Saxones Bajocasses«.

Allerede 471 skal disse Saxer under Hovdingen Odakr have besat Angers og indgaaet Forbund med Frankerkongen Hilderik. — Senere blev de af den galloromanske Befolkning bortjaget fra deres Nybygd paa Loire-Øerne.

Saxerne i Bayeux gik imidlertid (antagelig ved Aar 600) op i det frankiske Riges Befolkning, men var tydeligvis et betydningsfuldt Element deri, og da Navnforbindelser baade med VLF og BERHT maa have været meget almindelige, kan ogsaa Ulfberht for den Sags Skyld godt have hørt hjemme der.

¹⁾ Hvis man ikke bør antage at VLFBERHT, fra oprindelig at være en berømt Smeds Navn, senere blev et Fællesmærke for en hel Klasse Vaaben, som man ved blev Tilfælde med berømte Mærker, saasom Ferrara- og Ulvemærket. (Udg. Ann.)

²⁾ Dette »litus saxonum« har vel nærmest været mellem Forbjergene Blanc-nez og Gris-nez, paa et Sted der dannede den bedste Operationsbasis for de til den nærmeste britiske Kyst (i Kent og Sussex) fremtrængende Angelsaxere — altsaa ganske nær ved Calais. (Udg. Ann.)

Foran er nævnt at Bayeux var de franske Saxeres Hovedsæde. I Normannertiden blev samme By med Omgivelser forholdsvis tidlig et af Vikingernes fornemste Tilholdssteder og Karl den Stores, i Boulogne 811 udstedte Forordning mod Vaabenudførsel (Pertz III, S. 173), ligesom Galans-Sagnet styrker den Antagelse, at Smedekunsten i disse Egne har holdt sig paa et forholdsvis høit Standpunkt ligesiden det romerske Herredømme, saaledes synes baade Fund og gamle Sagn at samstemme i, at Sværdklinger med Indskrift ikke var sjældne langs disse Kyster. I Seinen er gjentagne Gange baade ved Rouen og ved Paris fundet »Normannersværd« (ogsaa kaldet »épées frisonnes«), med indlagte, men uklare Bogstaver paa Klingen (Viollet-le-Duc, Dictionnaire du mobilier, Epée). Fra Armorica kom de af Grev Wido til Keiser Karl overleverede »med Navne mærkede Sværd«.

Ved Nantes er (se S. 15) fundet et tvæegget Vikingsværd, i hvis Hulrand er indlagt Navnet INGELRED ganske paa samme Maade som Bogstaverne i Ulfberhtklingerne. Fra Bretagnes Kyst var ogsaa Helten Roland og naar han paa et Basrelief fra det IXde Aarhundrede i Domkirken i Vérona er afbildet med sin Durandal (Mme. de Witt; les chroniqueurs de l'histoire de France I, S. 217) og der paa Klingen er antydet en Indskrift med Initialkors, svarer dette ganske til den normanniske Kjempevises Beretning:

til sit Skrin han gik paa Stand
og tog af Skrinet en Klinge af Staal med Bogstaver
kom til Huon og til ham den gav.
Det siger Indskriften (la lettre) som i Bladet var skrevet
at det var Søster til Durandal med Knappen den blanke,
Galans arbeide dem begge, to Aar han anvendte paa at faa dem færdige
og ti Gange lod dem smede af fint Staal.

For denne Tid, da alle samtidige Oplysninger i teknisk og kulturhistorisk Retning forekommer saa yderst sparsomme, er ovennævnte Fund og Overleveringen af ikke ringe bevisende Kraft. Men hertil kommer, at Karl, da han i 811 bereiste de nordfranske, flanderske og frislandske Kyster for at ordne Forsvaret mod de nordiske Røvere, fra Boulogne lod udgaa en Forordning (Pertz III, S. 173, § 12; *Horæ feriales*, 206), hvori han forbyder Geistligheden at give eller sælge til udenlandsk Mand enten Brynje eller Sværd uden Kongens Tilladelse. At Forbudet er rettet til Geistligheden staar vistnok i Forbindelse med, at al Slags Fabrikvirksomhed, endog Vaabentilvirkning, dengang væsentlig foregik indenfor geistlige Stiftelsers Mure; maaske ogsaa med at Vikingernes Rovgjerrighed med Forkjærlighed søgte Anledning til at plyndre Klostre og kirkelige Indretninger, som Gjemmesteder ikke alene for Kar og Kostbarheder, men ogsaa ofte for mindre Vaabenoplag (se *Horæ feriales*).

Ved »udenlandsk Mand« forstaar Capitulariet her naturligvis nærmest de nordiske Vikinger, ligesom Kongens tilsvarende Lovbud paa Østgrænsen gjælder Vaabensalg til Rigets derværende Fiender, Slaver og Avarer.

Men hvorfor skulde Vikingerne søge at erhverve Vaaben i Nordfrankrig, dersom de selv havde dem bedre?

Det sande Forhold er at de nordiske Vikinger under sine første Røveranfald, da Overrumpling var deres sædvanlige Krigslist, i høi Grad savnede gode Vaaben, og at de derfor, saa snart som muligt af al Magt og paa enhver Maade søgte at skaffe sig disse i deres Hjemland sjældne og kostbare Varer. Dette skimtes i Grunden allerede i Karls nævnte Forordning, men siges med klare Ord i det mærkelige »*edictum pistense*«, 864. (Capitularia Karoli II. Pertz III, S. 488—496. Munch I, S. 435). Da der ved den Tid var en Stands i Vikingernes Angreb, sammenkaldte Karl den skaldede et Møde i Pistes (formodentlig Pistres eller Pitres-sur-l'Andelle, nærved Pont-de-l'arche), for at man kunde blive enige om visse Fællesforanstaltninger mod de ubehagelige Fiender. Under Livs Fortabelse blev det da forbudt og erklæret for et Forræderi mod Fædreland og Kristendom efter 1ste Juli 864 at overlade en Nordmand, det være sig som Gave eller til Løskøbelse, Vaaben, Harnisk eller Hest. Vikingerne havde dengang i syv Aar holdt besat hele Seinens nordre Løb, saa at Indbyggerne havde haft lang og god Anledning til at blive bekendte med deres Forhold. Forbudet er altsaa et indirekte, men klart Bevis paa, at Vikingerne var Frankerne underlegne i Krigsudrustning, og hvad de derfor i Nordfrankrig først og fremst søgte at komme i Besiddelse af var gode Vaaben. Først efter at være blevne forsynede dermed, bliver de modigere, indlader sig i Kampe og Smaaslag, drager over Kanalen og begynder sine regelmæssige Overfald paa Angelsaxernes og Irenes Kyster. Om den store Hær der i 892 havde samlet sig i Boulogne for at overfalde England berettes udtrykkelig, at den i mange Aar havde kriget — altsaa ogsaa fuldendt sin Udrustning — i Frankrige (Steenstrup, Normannert, II, S. 77). Allerede ved »*edictum pistense*« kastes umiskjendelig et fuldt og klart Lys over Spørgsmaalet om Vikingevaabnernes Oprindelse. Men ogsaa vore egne sparsomme Kildeskrifter indeholder uforbeholdne Vidnesbyrd om den sande Sammenhæng. I de bevarede Rester af Thorbjørn Hornkloves Kvad om Haralds Seier i Hafsrfjord, udmales Fiendens Styrke og Farlighed ved at fremhæve, at der til Undsætning var kommen Knarrer over Havet, »ladede med valske Sværd og vesterlandske Spyd« (valska sverða vagra vestrænna). Valsk og vesterlandsk betegner naturligvis

her det samme (cfr. Peita, Spyd fra Poitou). At ville fortolke det som, at Sværdene var hentet fra et Sted og Spydene fra et andet er i denne Forbindelse ligesaa søgt som unødvendigt (Storm, n. hist. Tidsskrift, 2 R., 2 B., S. 315). Hvad Hornklove har villet fremhæve er Fiendehærens Udrustning med udenlandske Vaaben, hentede fra det dengang for alle Vikinger velkendte, »bedst renommerede« Forraadskammer, og Skjaldens Udtryk bliver dobbelt oplysende derved, at man har historisk Vished for, at disse Haralds Fiender ikke dengang kom direkte fra Frankrig, men fra deres nye Udvandrerhjem, som de ligesaa Vikingetogenes Begyndelse havde vidst at skaffe sig paa de skotske Øer og Irland. Naar Sighvat Skjald skal besynge Olaf Haraldsens Kampe ved London, siger han ikke »norske« Klinger bed, men »valske« Klinger bed (»sverð bitu völsk«). Mellem Aar 1010 og 1012 havde Olaf plyndret paa Flandern og Frankrig, og Sighvats Ord bliver altsaa Bevis for at Vikingerne i XIte Aarhundrede fremdeles vedblev at hente Vaaben fra disse Egne. Snorre har i Hellig-Olafs Saga, Cap. 47, nedtegnet et Sagn om, at Kongen i Nesjarlaget havde paa sit Skib 100 Mand bevæbnede med Ringbrynjer og valske Hjelme. I Sighvats Kvad om dette Slag nævnes baade Hjalm hinn valska og hjalmr peitueskr (fra Poitou), ligesom Snorre i sin Beskrivelse af Sværdet Kværnbitr som Kong Æthelstan havde skjænket Haakon den gode, ligefrem udtaler »dette Sværd er det bedste, som nogensinde er kommet til Norge«, altsaa at Sværd i Almindelighed kom til, det vil sige, blev indførte til Norge (H. Haarf. S., S. 45). Skøfnung er, i Kormaks Saga, det bedste Sværd som er kommet til Island; medens man hverken i de poetiske eller prosaiske Kilder finder Meddelelse om nogen tilsvarende Vaabenforsyning fra noget af de andre Lande, hvorhen de nordiske Vikinger udstrakte sine Herjetog. Angaaende de nordiske Kilders mistænkelige Taushed om indenlandsk Vaabenindustri er foran talt. Prof. Munch var fuldt opmærksom paa dette Forhold, gjør endog udtrykkelig opmærksom derpaa, han tyder denne Taushed (I, S. 798) derhen at Nordmændene ved sit Smedehaandværk dog mest tilveiebragte det nødvendige Husgeraad, og at man fik Vaaben for en stor Del udenlands fra. Men saa stærk var den forudfattede Overbevisning om Vikingesværdenes hjemlige Oprindelse at han for at frelse denne Theori griber til en saa kunstig Forklaring som den, at Sværdene var et Arbejde af Vikingernes Forfædre, »thi de fortrinlige Vaaben, som udtrykkelig omtales, lader til for det meste at have været Arvegods fra tidligere Slægter« (Munch, I, S. 798). En saadan forhistorisk Kunstindustri i Norden støder imidlertid ved nærmere Granskning paa de samme Vanskeligheder som Læren om Asareligionens forhistoriske Guldalder, paa samme Tid som den naturligvis er uforenelig med Opfatningen om, at der i Vikingetiden netop skulde have fundet et mægtigt Opsving Sted i Retning af baade materiel og aandelig Selvstændighed, og at man først i den yngre Jernalder skulde finde Oldsager, der kunde henregnes under skandinavisk Kunst eller Ornamentik (H. H., S. 125).

Derimod er Professor Munchs ovennævnte Udtalelse i en anden Henseende af stort Værd som en Anerkjendelse af, at det var i Vikingetidens første Afsnit, det vil sige: dengang da Kunst og Haandværk i Frankeriget var kaldt til nyt Liv ved Karl den Stores mægtige Beskyttelse, at Vikingerne kom i Besiddelse af sine bedste »Ættevaaben«. Senere har de samme Ulykker, Borgerkrig og Fiendeanfald, der fra 834 af svækkede Frankerigets Kraft, vistnok ogsaa udøvet sin lammende Indflydelse paa den industrielle Virksomhed.

Ganske som i Norden dvæler ogsaa i Frankrig og Tydskland gamle Kjæmpeviser med Forkjærlighed ved de nedarvede Klingers Fortrinlighed. Og visselig grændser deres Styrke og Varagtighed til det utrolige. Om Ludvig den tydske fortælles, at da nogle normanniske Høvdinge engang havde overgivet ham sine Sværd som Tegn paa Underkastelse eller Hyldning, vilde han prøve Klingernes Godhed. En brast i hans Haand, den anden lod sig derimod bøje saaledes at Odden berørte Hjaltet og sprang dog tilbage i sin rette Form (Lindenschmit, S. 222): i det Xde Aarhundrede opbrød Islænderen Skjegge Bjørnsen, Sønnesøn af Ketil Flatnef, Herse i Sogn, Rolf Krakes Gravhaug ved Leire og røvede Skøftung; »der er det bedste Sværd, som er kommet til Island«. Kormak fik af Skjegge laane Sværdet til Tvekampen med Besse, men var uheldig, fordi han ikke fulgte den givne Advarsel, »at Sol ikke maatte skinne paa Hjaltet og Klingen ikke blottes uden i Kamp«. Skjegges Søn Eid arvede Sværdet og skjænkede det i sin Alderdom til Thorkel Eiolfson, for at denne ved dets Hjælp skulde hævne hans Søns Død. Thorkel led Skibbrud, men reddede Sværdet. Hans Søn Geller drog med Sværdet til Rom, men døde paa Tilbageveien i Danmark, og blev begravet i Roskilde, altsaa tæt ved det sagnrige Sted, hvorfra Sværdet var røvet. Naar der om dette Sværd gik Rygtet, at en Giftorm laa skjult i Hjaltet, kan dette vistnok forklares ved at Sværdets Damas havde en slangelignende Tegning der blev tydelig, naar man aandede paa Klingen, medens Tegningen ellers var usynlig; dette staar maaske ogsaa i Forbindelse med hvad Gregorius fortæller om »caraxerede« Vaaben. Fortællingen om, hvorledes Bæsing blev røvet fra Landvetten Olaf Geirstadalfs Haug paa Vestfold, og skjænket til Olaf den Hellige af hans Fosterfader Rane Vidforle, synes neppe at være yngre end det XIte Aarhundrede; Olaf kaldte det Hneitr, »Guldtraad var om Hjaltet«, og han bar det til sin Død. I Cap. 21 fortæller Snorre, at engang, da Væringerne var i Felten med Kyrialax, opdagedes at en af dem, en Svenske, var i Besiddelse af Olafs Sværd, og at dette siden blev bragt til Væringernes Olafskirke og forvaret over dets Alter. (Munch III, S. 89). Her hjemme opkom der senere et Sagn om, at det skulde være bragt tilbage og forvares i Throndhjems Domkirke (Wolf, Norv. illustr., Pag. 50. Schönings Snorre Tom. III, Pag. 407—8).

Dragvandil var som foran nævnt Egil Skallagrímssons Yndlingssværd. Han havde faaet det af Arinbjörn, denne havde det fra Egils Broder Thorolf Skallagrímsson, som havde modtaget det fra sin Fader, der igjen havde det fra sin Broder Thorolf Kveldulfson, denne fra Grim Laadenkind, som havde arvet det fra sin Fader, Landnamsmanden Ketil Hæng, Søn af Thorkel Naumdölajarl. Ketil havde brugt det i alle sine Holmgange. Før Ketil havde Finnekongen Guse, den samme fra hvem Orvar Odd arvede de aldrig feilende Pile, eiet det (Egils S., Cap. 64. Ketil Hængs S., Cap. 3).

Da Richard Coeur-de-Lion paa Reisen til det hellige Land kom til Sicilien udvexlede han Vennegaver med Kong Tankred, til hvem han skjænkede det uovertræffelige Sværd, som Briterne kaldte Caliburn (det haardtklovende), og som engang havde tilhørt den tapre Briterkonge Arthur (ancient Armour, S. 152). Arthur levede i Begyndelsen af 6te Aarhundrede og dette Sværd skulde saaledes, da det kom i Tankreds Eie være over 500 Aar gammelt.

Man ser saaledes at Sværdene havde saa at sige hver især sin sikre Afstamning, da de for en Del betragtedes som levende Væsener; Navn havde de vel og alle, men derfra vilde det være et altfor stort Sprang at slutte, at netop dette Navn staa indgraveret i Klingerne. Derimod strider ligefrem ikke alene Navnes Udbredelse som »Ulfberht«, »Ingelred« eller »Ingelram« men ogsaa disse Navnes Form, som det vilde være meningsløst at betragte som Sværdnavne.

Ulfbertklingerne ere gjenfundne over hele Norges vidstrakte Kyst og desuden i fjærne Lande som Preussen, Ungarn, Irland: dette taler ubetinget imod Navnets Forklaring baade som Eierens eller selve Sværdets, men det beviser ogsaa, at de i sin Tid maa have været eftertragtede og høit skattede. De har i den Henseende mange Overensstemmelser med de ypperlige Toledo-, Ulve- eller Ferraraklinger fra »Sværdets Guldalder«, det 16de Aarhundrede. Disse med Andra eller Andrea Ferrara stemplede Klinger var i sin Tid vidt berømte og gjenfindes nu i langt adskilte Lande. Mærkeligt nok er især mange paatrufne blandt Skotlands Claner, men ogsaa blandt de krigerske Stammer i Kaukasus skattes de som Familiéklenodier, der gaar i Arv fra Slægt til Slægt. Og dog ved man ligesaa lidt om Ferrara som om Ulfberht, ingen ved engang, hvor denne Mester virkede. Kun lever et Sagn om, at han skal have maattet rømme sit Fædreland, fordi han hug ned en af sine Lærlinge, der roste sig af at have afluret ham Hemmeligheden med Klingernes Hærdning, (Meyrick: ancient Armour I, VIII). Naar det har kunnet gaa saaledes med det 16de Aarhundredes mest berømte Klingsmed, bliver det mindre forunderligt, at Traditionen har glemt Navnet paa en af Karolingertidens Mestersmede. Han deler heri som tidligere sagt Skjebne med Hasting, den mest berygtede af alle Vikinger; baade han og Hasting tilhører en saa tidlig Del af Vikingetiden at »Sagnet har glemt, hvad det vidste«.

Flere Forfattere (Steenstrup, K. Maurer) har fæstet sig ved, at der i den norsk islandske Sagaliteratur om Tiden før Harald Haarfagre ikke er bevaret Efterretninger om, at norske Konger eller deres Slægt er kommet i Berørelse med det frankiske Rige eller dets Keisere og har heri fundet det mest afgjørende Bevis for, at de Norske til den Tid ikke har deltaget i Vesterviking, men denne Omstændighed er formentlig lige lidet fyldestgjørende som historisk Bevis som naar der f. Ex. i de danske Myntfund fra Xde Aarhundrede savnes saagodtsom ethvert Vidnesbyrd om Danmarks Forbindelse med England (Aarb. 1875, S. 118). Efterretningerne om Skandinavien angaaende det IXde Aarhundrede ere gennemgaaende saa magre, at man neppe kan hitte Rede i Kongerækkerne; af desto større Betydning bliver det derfor, at man nu i de frankiske Vikingesværd har fundet et haandgribeligt Vidnesbyrd om, at Nordmændene allerede fra Vikingetogenes Begyndelse flittigt har været med at hente Rov fra Valpladsene i Keiserens frankiske Lande.

Efterat vi nu har nøie undersøgt de i vore Samlinger opbevarede Vikingesværd, og sammenlignet dem med de Vaaben der opbevares i Udlandet, saa bliver det indlysende at de Fællesmærker som opdages derpaa, ubetinget tyde paa en udenlandsk Oprindelse. Navnenes Form er jo uegtelig fremmed for det skandinaviske Norden. At Navnet Ulfberht ikke gjenfindes i de frankiske eller angelsaxiske Annaler, har her lidet at betyde, naar det sees hen til at det ogsaa fuldstændig mangler i de langt mere omstændelige Optegnelser, der leveres af vore bevarede Sagaer; skulde Kildernes Taushed være et afgjørende Bevis mod Sværdenes udenlandske Oprindelse, saa vilde det samme i endnu højere Grad komme til at gjælde imod deres hjemlige Oprindelse.

Men vi har heldigvis Ibn-Fozzlans ubetingede Vidnesbyrd angaaende Varjagernes Sværd; vi have ikke alene vore Sagaers indirekte Udsagn om, at sjældne, fortrinlige Vaaben »bragtes til Norge«; vi har ogsaa Sagaernes direkte og udtrykkelige Erklæring om at Vikingerne, idet de fra England fór hjem til at øve Modstand mod Frihedens Undertrykker Harald Haarfagre, da vare forsynede med en Udrustning der var hentet fra Vesten — fra Valland.

Bevises det tillige, som vi lidt senere skal gjøre, at der hjemme ikke var saadanne Forhold, at Sværd kunde tænkes arbeidet her — og gennemgaa vi senere lignende Bevisrækker for de britiske Øers og for Ruslands og Østens Vedkommende, vil det klart fremstaa for Læseren, at det eneste Land hvorfra den uhyre Forsyning med Sværd og lignende kunde være hentet ikke kan være et andet end Frankeriget — det nuværende Frankrige og Vesttydskland.

Selve Produktionsstederne kan vi kun tilnærmelsesvis antyde, men vi tror at have her fastslaaet det Hovedfaktum at Vikingesværdene er forarbejdede i Frankeriget.

d) Damascerede Klinger.

De agte Damascenerklingers eiendommelige Blanding af afvekslende lyse og mørke Linier maatte lede til den Tro, at Klingerne var smedede af to Slags Materiale: Staal og Jern eller haardt og blødt Jern, som ved en Mangfoldighed af Sveisainger var blevne saaledes blandede mellem hinanden som Klingens Figurer udviste. Fra en saadan Antagelse ere alle de Efterligningsforsøg udgaaede, som til forskjellige Tider ere anstillede.

Ved den foreløbige Undersøgelse der nu er foretaget, er der ogsaa bragt for Lyset, at de norske Vikingesværd foruden de mange ukjendte Indskrifter og indlagte Mærker har havt mangfoldige saadanne »uægte« damascerede Klinger. Under Korstogene var man i Vesteuropa for første Gang bleven bekjendt med de østerlandske Vaabensmedes vidunderlige Klinger, der spaltede baade Ringbrynjer og Panserskjorter og som i Elasticitet og Skarphed overgik ikke alene hvad Korsfarerne for havde seet, men ogsaa, hvad vore Dages tekniske Kunstfærdighed har magtet at frembringe.

Siden har det været almindelig antaget, at alle gamle Sværd med damascerede Klinger maatte være af østerlandsk Oprindelse.

Stor var derfor Overraskelsen, da man i de danske Mosefund paatraf saadanne Klinger i stort Antal. I Nydammosen viste Størsteparten (omtrent 90 af 100) dette Slags Arbejde, og dog maatte Oldsagerne paa dette Sted bevisligen være nedgravede mange Aarhundreder forud baade for Korstogene og for Nordboernes ældste Forbindelser med Østerland.

Engelhardt, i sine Beskrivelser af Nydamfundet, udtaler ingen Formening om disse Klingers Oprindelse, men indskrænker sig til at bemærke, at de ere indførte, og »at damascerede Vaaben, saavidt vi vide, ikke ere omtalte af klassiske Forfattere«. Mange af disse Klinger har imidlertid indstemplede Fabrikmærker, tildels med Fabrikantens Navn i latinske Bogstaver, kunde altsaa umuligt være østerlandske, men maatte være forarbejdede etsteds inden eller nær Romerrigets Grændser. Navneformene: Tasvit fra Vimosen, Ricim eller Riccius (*i*), Ricus og Cocillus fra Nydam, Ranvic og Romaric paa to tilsvarende i Norge fundne Sværd, Marcim eller Marcus (*i*) fra Østergötland skulde efter Sprogforskernes Mening nærmest kunne søges blandt keltiske Stammer i Sydtydskland, som altsaa dengang maatte have optaget de romerske Bogstavformer og staaet under mere eller mindre direkte Indflydelse af Romerne og romersk Kultur.

Nærmest bør de vel sættes i Forbindelse med Noricernes (i det nuværende Steiermark) mærkelige Jernindustri, der efter Landets Erobring i den første Keisertid blev en af Hovedkilderne for Romerhærenes Forsyning med alleslags Vaaben, men især med Sværd.

Sandsynligvis havde denne Industri en tidlig Udbredelse ogsaa nordenfor Donau, især langs Rhindalen (cfr. Undset, Jernalderens Begyndelse, S. 406). For denne Antagelse taler forskellige Omstændigheder, der senere nærmere vil blive berorte. Angaaende Vaabentilvirkningen hos de germanske Folkeslag skal kun nævnes følgende mærkelige Dokument, antageligvis den ældste skrevne Meddelelse om damascerede Sværd i Europa, idet dog bemærkes at Kunstnerne her godt kunne tænkes at være Numider. Da Vandalerne efter sine lange berygtede Ødelæggelsestog havde sat over Gibraltarstredet, slog de sig til Ro i Nordafrika og oprettede et Kongerige i Carthagos gamle Provinser. En af disse nordafrikanske Vandalerkonger, Trasamund († 523), var gift med Amalafrida, en Søster af den store Gotherkonge Theodorik, de nordiske Sagns »Didrik af Bern«. Trasamund havde som Vennegave sendt sin mægtige Svoger nogle Sværd, og i Svarskrivelsen tales i høie Ordslag om disse Vaabens Skjønhed og udmærkede Arbejde. Brevet er forfattet af Theodoriks Fortrolige, Magnus Aurelius Cassiodorus Senator, men i Kongens Navn, og findes som No. 1 i Vte Bog af hans Variarum:

»Til Vandalernes Konge Theodorik Konge« (angaaende nogle Vaaben der udmærkede sig ved sin kunstneriske Udførelse).

»Samtidig med begsorte Hjelme!) og Guffer af fortrinlig Skjønhed har Eders Broderlighed betænkt os med Sværd der endogsaa formaaer at kløve Vaaben, og er endnu kostbarere ved sit Jern end ved sit Gulds Værdi.

Paa dem er der afpoleret en saadan Glans, at de med trofast Renhed gjengive Tilskuerens Ansigtstræk; deres Rande løbe sammen imod Spidsen med en saadan Jevnhed, at man skulde tro de ikke var forarbejdede med Filen, men støbte ud af Smelteovne. Klingernes midtre Dele er indgravede med smukke Fordybninger, saa nogen synes de skulde kry af smaa Orm, og der spiller derpaa et saadant broget Skjær, at Du mest maa tro at Metallet lyser af forskellige Farver. Dette Metal renses flittig med Eders Brynsten; det poleres saa kunstig ved Eders saa glimrende Pulver, at Jernets Glans udgjør som et Speil for Mændene; ved at sende os dette, et Skjænk af Naturen i Eders Hjemland, har I indgivet os en overordentlig høj Mening

!) »cum piceis tymbribus«. — Dette Sted, der skjænkes en nærmere Undersøgelse af Du Cange i sit Glossarium, ligesom af Forcellini, er dog neppe tilfredsstillende forklaret. Ser man hen til hvad Du Cange anfører om den Betydning der giknem hele Middelalderen tilfaldes Ordet »timbre« paa det franske Sprog, tørde Talen her nok være om Hjelme — isaaftald maaske sorte emallerede Hjelme. Om Grækernes Anvendelse af blaa sort Email (Cyan) paa sine Vaaben taler Lacombe (*armes & armures*, S. 37). Og mærkeligt er det, at emaillet Arbejde den Dag idag er en Gjenstand for betydelig Husflid hos Numidernes Afkom, Kabylerne i Nordafrika, altsaa Trasamunds forrige Undersaatter.

derom. Sværdene skulde man paa Grund af deres Skjønhed antage for Arbeider af hint Menneske, Vulkan, der drev Smedekunsten med slig Færdighed, at hans Hænders Værk umulig kunde ansees for en Dødeligs, men troedes at være guddommeligt.

Udtrykkene om Midtdelens (Hulrandens) Udseende staar i nøie Forbindelse med det i tydske Skrifter ofte tilbagekommende Adjektiv »wurbunt« (Lindenschmit, Handb. I. S. 222, efter den tydske Beowulf, 630).

Ifølge Skrivelsens Udtryk synes disse afrikanske Vandalerklinger at have overgaaet hvad de samtidige Vaabensmede i Italien kunde levere.

I Beretningen om Vandalernes sidste afgjørende Kamp hører vi om, at deres Krigere søgte frem med sine Sværd for at komme til Kamp Mand mod Mand, foragtende og trodsende alle Kastevaaben. Sværdet maa altsaa have været deres bedste, paalideligste Vaaben og i almindelig Brug omtrent som blandt de nordiske Vikinger. Der er altsaa ingen Grund til at tvivle om, at disse fortrinligt damascerede Klinger var Prover paa deres egne Vaabensmedes Kunstfærdighed.

Men naar og hvor har disse lært Kunsten? Paa sine Vandringer kan de vel neppe have tilegnet sig den. Vistnok kunde de blandt Keltibererne i Spanien have hentet dygtige Mestre, men hverken de ældre Beretninger eller de senere spanske Sværd giver Grund til at tro, at Keltibererne har benyttet denne Behandlingsmaade. Toledoklingerne ere aldrig damascerede, men udmærker sig ved deres fortrinlige Materiale, ved nøiagtig Udførelse, men især ved Hærdningen.

Derimod synes Trasamunds Klinger i teknisk Retning at have haft nøie Overensstemmelse med de bedste blandt Nydamsværdene, og denne Overensstemmelse er vistnok ikke uden et indre Sammenhæng. At Vandalerne undervejs eller blandt de Indfødte i Nordafrika skulde have tilegnet sig Damascenerkunstens Hemmeligheder synes lidet rimeligt. Ulige naturligere maa det være at forudsætte, at de ogsaa efter Bosættelsen i Afrika har fortsat den samme Arbeidsmaade, som Vaabensmedene i deres gamle Hjem i Tydsklands Indre var henviste til, naar de vilde overvinde de Vanskeligheder, som Raamaterialets Ufuldkommenhed lagde i Veien for Fremstillingen af en god og paalidelig Klinge.

Det damascerede Mønster fremtræder tildels ophøiet paa de mosefundne Klinger. Dette er først bleven opfattet og forklaret som om Staaltraad var blevet indlagt i Klingernes Sider. (Engelhardt: Nydam Mosefund, S. 22, samt H. Hildebrand). Mønstreet ligger imidlertid ikke udenpaa. Tværtimod er Damasceringen som Regel gennemgaaende, det vil sige, den gaar tværs igennem Klingen, idet forskellige Sorter Jern og Staal paa en bestemt kunstfærdig Maade ere blevne snoede, flettede og tilsidst sveitsede sammen til gjensidig Styrke og Støtte. Derved kom de forskellige Jernsorters ulige Farve til at fremtræde som Damasmonster paa den færdigsmedede, blanke, ætsede Klinge, og af samme Grund er Tegningen bleven ophøiet efterat Törvinyrens Syrer har tørret paa Metallet og især angrebet de blødere Dele.

Saa længe man ikke nærmere kjendte den ægte Damas, maatte den ofte stærkt fremtrædende »flowering« paa de østerlandske Klinger let lede til den Opfatning, at ogsaa disse var forarbejdede paa samme Maade. Denne Antagelse har ogsaa været Forudsætningen for alle de Efterligningsforsøg som til forskellige Tider har været anstillede ved europæiske Vaabenfabrikker, men selv om Damasceringen Tegning paa disse Efterligninger intet lod tilbage at ønske, lykkedes det ikke paa langt nær at naa de orientalske Klingers udmærkede Egenskaber. Om Østerlændernes Fremgangsmaade havde man mange Sagn og Fortællinger, men ingen sikre Efterretninger. Kunsten syntes endog at være gaaet tabt, indtil nylig nærmere Undersøgelser har skaffet Vished for, at der saavel i kemisk som i teknisk Henseende er en stor eller rettere fuldstændig Ulighed mellem den ægte orientalske Damas og de gamle i Europa fundne Klinger. Det er derfor visselig en fuldstændig Misforstaaelse, naar man hidtil har anskueth begge paa samme Maade, forudsat et nøie indre Slægtskab, og forklaret den europæiske som en Afstamning af den østerlandske. Ligheden er kun tilsyneladende. Den er indskrænket til det ydre, medens baade Stof og Behandlingsmaade ere saa grundforskjellige, at der er al Aarsag til at forudsætte, at begge har udviklet sig ganske selvstændig og at den europæiske er ligesaa uafhængig af den østerlandske som denne af den europæiske. Tegningen paa den ægte Damas (»the flowering«) opstaar ved en indre Krystallisation, som Staalet undergaar ved selve Støbningen eller ved langsom Afkøling i den med Grafit dækkede Smeltedigel. Sandsynligvis var det, fordi Vesteuropæerne først og fremst havde Anledning til at se og gjøre sig bekendt med Vaabensmedene i Damascos, at disse orientalske Klinger fik Fællesnavn efter denne By. Raamaterialet var imidlertid indisk Staal (ogsaa kaldet Wootz-Staal), væsentlig fra Golconda. Handelsveien gik over det røde Hav til Cairo, som var denne Vares vigtigste Markedsplads mod Vest. Da denne Tilførsel efterhaanden blev sparsommere, aftog derfor ogsaa den vestasiatiske Klingefabrikation, saa at man tilsidst var i fuldstændig Uvished om Tilvirkningsmaaden (se svenska Vetensk. Akad. Handl. 1773 og 1774), indtil man nu atter for faa Aar tilbage paa den russiske Vaabenfabrik i Slatust i Ural (se om denne i Chr. Hansteens sibiriske Reise, hvoraf Uddrag i Folkekal. 1850, S. 96), skal have gjenopdaget Hemmeligheden.

Regenten af Frankrig, Hertugen af Orleans, od engang fra Cairo hente noget ægte »Damascenerstaal«, men hverken Knivsmede eller Sværdfegere i Paris kunde bearbejde det, og de vilde uden Betænkning have erklæret det for ubrugeligt, dersom ikke Aarhundreders Erfaring havde begrundet dets Værd og saaledes indgydt dem Agtelse for samme (Bazin: *Traité de l'acier*, Straassb. 1637).

Den chemiske Indsigt var dengang ikke stor nok til at udfinde Grunden til Damascenerstaalets Eiendommelighed. Nu ved vi derimod, at Damascenerstaalet var et Støbestaal, at »Tegningen« fremkommer allerede i Digelen, og at Damascenerklingernes Egenskaber i væsentlig Grad skyldtes Materialets overordentlig omhyggelige Tilberedelse saavel ved Smeltningen, som ved den videre Behandling. Af væsentlig Indflydelse var ogsaa den rigtige Temperatur ved Smedningen og ikke mindre ved Hærdningen og ved Ansatsen.

Den paa Mosefundenes og Vikingetidens Klinger iagttagne Damas er derimod tydeligvis et Resultat af Klingesmedenes Bestræbelser for ved kunsthærdigt og sindrigt Arbejde at hjælpe paa Materialets Ufuldkommenhed.

Ved denne Behandling var Hensigten tydeligvis at bringe til størst Fuldkommenhed den for Klingen nødvendige Forening af Smedejern og Staal. Smedejernet var seigt og gjorde Klingen paalidelig, Staalarten gav Fasthed, Elasticitet og skarp Eg.

Som det kan ses i Skildringen af den indenlandske Smedekunst, var denne Blanding gjerne tilstede allerede i Luppen, men Graden var forskjellig efter Ertsens Beskaffenhed, og da hverken Smelteren eller Smeden havde Begreb om direkte (chemisk) at indvirke paa Smeltningens Resultat, kom Raamaterialets Natur i fremtrædende Grad at være bestemmende for Løsningen af de Opgaver, Oldtidens Smedemestere fik at magte. I Myrmalmens Lupper lod de staalholdige Aarer sig kun vanskelig udskille til Fremstilling af virkelige Staalstykker, og ved den til Materialets Rensning uundgaaelige Viderebearbejdelse forringedes Staalarten (Kulstofgehalt) ved hver Glødning, saaledes at den let ganske gik tabt.

Til grovere Redskaber, som f. Ex. Øxeblad, var Materialets gennemgaaende Renhed naturligvis mindre nødvendig, og dog melder de gamle Erfaringer, at den nordiske Myrmalm kun undtagelsesvis og paa enkelte Steder gav et saavidt staalblandet Smedejern, at den var særlig skikket for dette Slags Redskaber.

Den Jernerts, som med Oldtidens Udsmeltningssmaade skulde give et for Klinger hensigtsmæssigt Materiale, maatte utvivlsomt være af en Beskaffenhed, der gav et baade renere, mere ensartet og især et mere staalblandet Produkt, idet kun Staalet kan give Klingen nødvendig Elasticitet og Styrke. Dette var tydeligvis Tilfælde f. Ex. med den iberiske, den norske og maaske ogsaa den rhinlandske Malm fra Pyrenæerne, Steiermark, og Sieg-Eggen. Derved forklares, at Klingefabrikationen i Europa gennem Oldtidens Aarhundreder, ja lige ned mod vor Tid, har bevisligen været fortrinnsvis indskrænket til enkelte bestemte Egne, og at saa mange Lande og Folk har været nødtvungne til at hente fra disse Egne saavel Klinger, som alle Slags Redskaber, hvortil vedkommende Landes egen Jernmalm ikke viste sig tjenlig.

Overalt har Malmens Beskaffenhed vist sig at være den afgjørende og første Betingelse, som en naturlig Følge af Oldtidens manglende chemiske Indsigt.

Meget kom det selvfølgelig ogsaa an paa Smedens Øvelse og Arbeidets Omhyggelighed, men hvor vanskelig Udfaldet i hvert enkelt Tilfælde, f. Ex. ved Smedningen af en Klinge, paa Forhaand lod sig beregne, synes at fremgaa af Moseklingernes temmelig varierende Egenskaber. Blom har undersøgt et damasceneret Klingestykke fra Nydam og fundet at det kun svagt tog imod Hærdning og altsaa neppe kunde benævnes Staal (Aarb. 1868, S. 1—13), medens Bech, S. 558, er kommet til det Resultat, at Nydamklingerne tildels indeholder indtil 0,6 % Kulstof, der giver et Sveiestaal, som ganske godt lader sig hærde. Og ved chemisk Analyse ved L. Schmelck, Christiania, af tre norske damascerede Vikingesværd, har Kulstofgehalt 0,414, 0,401, 0,520 %, lagt saa nær den Grændse, der i Almindelighed opstilles mellem Smedejern og Staal, at der er al Grund til at forudsætte, at ogsaa her har den egentlige Klinge været af staalblandet Smedejern, medens de særskielt tilsveiede Egge har været af mere eller mindre rent hærdbart Staal. Andre viser derimod dybe Hug og Flenger i Eggen, som kun et seigt Smedejern, men aldrig Staal, vilde have taget imod. Materialet svarer altsaa til Moseklingernes, og da ogsaa Arbeidsmaaden, den kunsthærdige Damascering, viser stor Overensstemmelse, synes heri at ligge et Vink om at de, skjønt langt adskilte i Tid, dog kan have et nært Slægtskab og en fælles Oprindelse.

De damascerede Vikingesværd viser ogsaa omtrent den samme Afveksling i Damasceringens Mønstre, som Klingerne i de danske Mosefund. Neppe to ere ganske lige.

Paa No. 4 b, Tab. VI, ligner Tegningen Aarene i et Blad. Her maa først to Skinner af ulige Kulgehalt være sammensveiede, derefter tæt snoede til en tauglignende Stang, som saa er bleven udhamret og overhogget paa Midten. Naar da begge Stykker kantsveiedes, kom de traadlignende Schatteringer til at mødes under Vinkel og danne det aarelignende Mønster.

Ikke altid har man ladet sig nøie med enkelt Sammenbøining af den snoede Stang. Selv hvor det samme Mønster er valgt, viser det sig ved Betragtning af Klingens Tværnit, at hvert af de kantsveiede Stykker er dannet af dobbelt Lag, altsaa hver Halvdel af to tilsvarende Skinner, hvis Aarer gaar samme Vej.

Paa No. 3, Tab. VI, ere de tre Stænger, der skulde danne Klingens Midtparti, forsættligen vredne eller snoede med regelmæssige Afbrydelser. Disse Stænger ere derefter ved Udhamringen og Kantsveisningen ordnede saaledes, at de snoede Partier kom ved Siden af hverandre og dannede en afvekslende Tegning. Ved den senere Forrustning synes det som om de ikke snoede Partier har været ulige bedre forenede end de andre.

Samme Fremgangsmaade viser ogsaa No. 3 b, Tab. V. Dog synes det anvendte Materiale her at have været særligt beregnet paa at danne mere kunstfærdige Schatteringer. Denne Klinge minder om Cassiodors »vermiculis crispatis».

Til No. 2, Tab. VI, er anvendt fire tætsnoede Stænger, der under eller efter Udhamringen ere blevne kantsveiede. Denne Kunst, at kantsveie, har altid været vanskelig, og det synes, som at Stængernes Snoninger har øget Vanskelighederne, idet de fire Dele ved den senere Forrustning atter næsten har løst sig fra hverandre.

I ethvert Tilfælde synes Hensigten med den her anvendte Damascering at have været at sikre Midtpartiets Paalidelighed ved en saavidt mulig omhyggelig og hensigtspassende Forening af Staal og Smedejern eller af mere og mindre staalholdigt Smedejern.

Var dette først opnaaet, kunde man for Eggens Vedkommende lade Hensynet til Ensartethed være mindre afgjørende. De paa Eggene almindelig forekommende dybe Rustgruber synes at vise, at man har foretrukket et urent Staal fremfor at svække Staalarten ved de til Staalets Rensning nødvendige Glødninger.

Kun i et enkelt Tilfælde, Fig. 1, Tab. VI, sees damaseret Materiale at have været anvendt ogsaa for Eggen. Ellers er overalt, ligesom paa de mosefundne Klinger, Egstykkerne særskilt tilsveiede og af et andet Materiale end Midtpartiet.

I vor Tid anbringes den til Eg bestemte Staalskinne (ogsaa i de kalmukiske Sabler, se Anekdoten om Hansteens Tollekniv paa den sibiriske Reise) enten mellem to Jernskinner eller i en i Kanten udhugget Rænde. De gamle Klugesmede har imidlertid fulgt et modsat Princip, der forresten sees anvendt paa næsten alt Egværktøj af romersk Oprindelse, og som derfor vistnok er en Arv fra den romerske eller noriske Smedekunst. To smale Staalskinner ere blevne anbragte langs hver Egside af den forresten færdigsmedede Klinge. Med Hammeren ere de derpaa sveiede sammen langs Yderranden, medens de forresten, hver paa sin Side ere sveiede til den ydre Del af Klingen. Staalleggen er altsaa anbragt som et spidsvinklet Dække over hver af Klingens Kanter og danner ligesom en Ramme for Midtpartiets damaserede Tegninger.

Kun ved Smeltning kan Staal blive ensartet helt igennem, men Støbestaal var for Vesteuropas Smede en yderst sjelden, og for Nordens Smede vistnok en ukendt Vare.

De havde i Regelen intet andet til sin Raadighed end urene Lupper af mere eller mindre staalblandet Jern, førend man ved Indførelse af Masovne og de derpaa følgende Frisknings- (Puddlings-) Operationer, havde opnaaet at fabrikere en jevn Vare, hvis Egenskaber man forud kunde bestemme; hvorpaa man som bekjendt senere ud af Raajernet har forstaaet ved Bessemer-Processen og de beslægtede Methoder direkte at lave Støbestaal. Indtil denne moderne Revolution i Jernbe- driften var den enkelte Bonde gjerne sin egen »Smelter« som sin egen Smed; som den mest primitive Vilde nutildags i det Indre af Afrika (se Stanley, Bech, S. 333 etc.) havde han lært sig til Husbehov at udvinde et nogenlunde brugbart Raaemne udaf den simple Erts, han havde til sin Raadighed. Af denne Erts udvandt han ikke nogen flydende Masse, hvor der kunde blive Tale om et homogent Produkt, men en høist uensartet Luppe, der aldrig blev mere end blødgjort. Dette ville vi atter komme til og udvikle ved at betragte hvad Overleveringen har at melde om vore indfødte Tilvirkningsmethoder; hvor utilfredsstillende Produkt der herved frembragtes, har vi allerede haft Leilighed til at dvæle ved. Men det var netop disse Mangler ved de anvendte Emner, der tvingende paabyder de primitive Smede Benyttelsen af det »uægte Damas« ved Sammensveisning af haarde og bløde Staalpartier, eller Staal og blødt Jern.

En saadan selvskreven Adfærd var utvivlsomt velkjendt for de indiske Smede i Golconda og for de syriske i Damaskus, men der er ingensomhelst Grund til at forudsætte østerlandske Forbindelser (Lindenschmit, Handb., S. 223), for at forklare, at denne Kunst saa tidlig kom til Vesteuropa. Thi allerede i Hallstadt i Øvre-Østerrig (von Sacken, S. 36) findes en Spydspids med Damas i regelmæssig bølgede Linier, ligesom Jernalderens ældste paatrufne Klinger, fra la Tène, ogsaa viser i Midten en stribet Tegning, medens Eggene ere blanke, glatte og skarpe (Bech, S. 612).

I Nydamfundet fra Folkevandringstiden forekommer damaserede Klinger af en beundringsværdig Kunstfærdighed, f. Ex. Blomstersværdet (Nydam, Tab. VI, Fig. 5 og 5 a), men hvis Fabrikmærker viser en sydeuropæisk Oprindelse. Vandalerne i Nord-Afrika anvendte jo ogsaa Damas (Cassiodorus Vte Bog, Brev 1), og damaserede Klinger er paatrufne i frankiske Gravpladse (Lindenschmit, Handb., S. 213).

Ved de foretagne Undersøgelser af Vikingesværdene er der nu skaffet Vished for, at denne Behandlingsmaade ogsaa i Vikingetiden fandt en almindelig Anvendelse og Udbredelse. Dog skal den vanskelig kunne paavises efter Aar 1000, og hvorvidt der er nogen Grund til at antage, at Kunsten ogsaa har været kjendt og drevet i Norden skal i det Følgende blive Gjenstand for nærmere Undersøgelse.

Cap. II.

Om den indenlandske Jerntilvirkning og Smedekunst.

Istedetfor den almindelige Antagelse, at alle i og udenfor Norden fundne Vikingesværd skulde være eiendommelige for Norden, og at man i disse kraftige Vaaben skulde se Beviser paa den hjemlige nordiske Haandværksdygtighed i Vikingetiden, er der ved de foran meddelte Undersøgelser forhaabentlig skaffet fuld Sikkerhed for, at idetmindste mange af disse Sværd umuligt kan være nordiske Bondesmedes Værk. Indskrifterne taler for sig selv. Disse mærkede Klinger bærer i og paa sig sin Fødselsattest, der afskjærer enhver Tvivl om deres udenlandske Oprindelse.

Men fra dette nyvundne, sikre Udgangspunkt maa kunne sluttet videre. Ulfberhts Sværd danner ingen Gruppe med indbyrdes overensstemmende ydre Kjendetegn. Baade med Hensyn til Bredde og Længde afviger disse Klinger indbyrdes ikke lidet, og deres Haandtag viser omtrent alle fra Vikingetiden kjendte Former. Ikke heller ere de indskrænkede til en enkelt liden Landsdel. Allerede ved de her meddelte foreløbige Undersøgelser ere de paatrufne saagodtsom over hele Norges Land, fra Thrøndelagen, langs hele Vestkysten til Agder, paa Vestfold og i Oplandsbygderne. Flere af dem har endog, forinden Indskriften nu kom frem, jævnlig været anførte og afbildede som Typer paa »de særlig nordiske Vikingesværd«.

Alle disse Omstændigheder i Forbindelse med det Fællespræg, der i alt væsentlig udmærker Vikingetidens Sværd, en Overensstemmelse, der forlængst og ofte har været fremhævet af tidligere Forskere og som har været en af de væsentlige Grunde for den hidtil almindelige Antagelse af disse Vaabens fælles »national nordiske« Oprindelse, synes at gøre det i overveieende Grad sandsynligt, ja næsten sikkert, at Feiltagelsen med Hensyn til disse Vaabens Hjemstavn har været gennemgaaende, det vil sige, at ikke alene disse enkelte, men at Hovedmængden af de fra Vikingetiden fundne tvæeggede Sværd har havt samme Oprindelse som de med Ulfberht mærkede Klinger, og at de i Norden med Vikingerne begravede Sværd ikke oprindelig ere deres egne, men deres Modstanderes Vaaben, som Vikingerne har tilkjæmpet sig i Fjendeland og derefter bragt hjem som Seierstegn og Bytte. Hvormange prægtige Vikingesværd maa der ikke paa den Maade paa engang være strømmet til Norden som Følge af Jomsvikingeres saa afgjørende Nederlag i Hjørungavaag, og saaledes have overfyldt »det norske Marked«!

Naar dette først var bragt paa det Rene, kunde det synes at maatte være en forholdsvis let Sag at opspore disse Vaabens rette Hjemstavn ved i Udlandet at undersøge i hvilke Egne og i hvilke Samlinger tilsvarende Vaaben findes blandt sikkert hjemlige Metalarbejder. Vistnok havde Nordboerne i Vikingetiden Forbindelser med saagodtsom alle den Tids kjendte Folkedrag; men Vikingesværdenes Ensartethed tyder dog bestemt paa et fælles Udspring eller idetmindste paa et forholdsvis meget begrænset Tilvirkningsfelt.

Fra Udlandets Samlinger er imidlertid kun liden Veiledning at hente, idet vi her mødes af den allerede forannævnte betydningsfulde Vanskelighed, at Sværd fra Vikingetidens Aarhundreder, overalt i Europa udenfor Skandinavien, ikke alene ere yderst sjældne, men tildels næsten ukjendte. For Karolingerrigets store Hærmasser maa der naturligvis have været smedet Sværd i Tusindtal, men i alle Karl den Stores Lande hører Vaaben fra hans Tid til de sjældneste Fund.

Vistnok forekommer nogle enkeltfundne Stykker spredte i Museerne, men da de ere enkeltfundne, er Tidsbestemmelsen overmaade vanskelig. Karl den Stores Sværd i Louvre bærer ikke sit Navn med Rette, da de vingede Drager paa Parerstangen viser at Sværdet ikke er ældre end Aar 1000. Af Metalarbejder fra den karolingiske Stilperiode fra Slutningen af Xde Aarhundrede er det forhaandenværende Materiale ikke rigt (Sophus Müller, Aarb. 1880, S. 330). Et saadant vilde dog tiltrænges til Spørgsmaalenes Udredning; lad os da se hvilke Resultater vi uden denne Hjælp vil kunne opnaa. At ville hævde nogen eiendommelig Selvstændighed for Mellemjernalderens nordiske Fund er vistnok overdrevent og forfeilet (Müller, Aarb. 1880, S. 249). Forandringen fra ældre Jernalder er neppe større end den, man f. Ex. er Vidne til, da den karolingiske Renaissance fuldstændig brød med hele Tidens Smag, saaledes at Folkevandringstidens Dyreornamentik forsvandt uden at efterlade sig Spor, og den tidligere germaniske Ornamentik opgaves saa fuldstændig, at det er vanskeligt hist og her at finde en Reminiscent deraf (Aarbøger 1880, S. 333).

Man ved altsaa at den fra de germaniske Gravpladse velkjendte Dyreornamentik blev fortrængt af en anden, ny og grundforskjellig. Men for dennes Vedkommende har man ikke længere Gravfundenes rige Oldsagsrækker. Metalarbejder fra Karolingertiden ere i vest- og mellemeuropæiske Lande saa sjældne, at man savner baade Klarhed og Kundskab om den nye Ornamentiks videre Udvikling og Forfald, følgelig ogsaa til dens Forhold til de i Nordens Vikingegrave optrædende nye Smykker og Forsiringer.

Sophus Müller i sin lærerige Afhandling (Aarbøger for 1880, S. 351) hævder som Resultat af sine indgaaende Undersøgelser »at den karolingiske Kunsts Indflydelse i Norden har været langt større end tidligere antaget«. Saafremt de før som nordisk anseede Oldsager siden skulde vise sig at være væsentlig indførte ligesom Sværdene, vil dette sige saa meget som, at heller ikke i de karolingiske Lande har Bruddet været saa skarpt som formodet, men at mange af de paa den yngre Jernalders Oldsager (indførte Oldsager) optrædende Forsiringer ere en Fortsættelse af Folkevandringstidens Ornamentik.

De skandinaviske Germaner har, som Fundene viser, baade i den ældre Jernalder og i Folkevandringens Tider, modtaget Oldsager fra (o: staaet i kulturhistorisk Forbindelse med) Tydskerne eller Sydgermanerne, men efterat disse og Saxerne sidst blandt dem var blevne omvendte til Christendommen og undergivne det frankiske Rige, er den frankiske Indflydelse naturligvis bleven overveiende. Som bekjendt lod Keiser Karl foretage endog storartede Folkeomflytninger i Grænselandene søndenfor Danmark, og alene disse historiske Forhold synes tilstrækkelig at begrænse og forklare »Spranget i Kulturudviklingen« d. v. s. at der under og efter Karolingertiden kom helt nye Oldsagsformer paa Markedet og ad de gamle Handelsveje til Norden.

I de i Norge optrædende Oldsagsformer fra Mellemjernalderen (Folkevandringstiden) er neppe noget for Landet eller Folket eiendommeligt; de samme Oldsagsformer med gennemgaaende samme Ornamentik findes ogsaa udbredte over de andre nordiske Lande og videre mod Syd, hvor den samme Stil (Folkevandringstidens nye Stil) viser sig ensartet fra det sorte Hav til Nordsøen (Aarb. 1880, S. 248). Alt er fællesgermanisk, det vil sige laant og hentet fra Stamfrænderne i de rigere udviklede nordtydske og mellemeuropæiske Lande. Og heri er ingen Forandring indtraadt derved, at Tydskerne blev omvendte, medens Nordboerne, specielt Nordmændene, vedblev at være Hedninger. Kun er det Frankernes Herredømme, som ogsaa i Oldsagsformerne gjør sig gjældende — en utvivlsomt langt rimeligere og mere praktisk Forklaring end den opkonstruerede Theori om at »de nordiske Stammer, efter Tydskernes Omvendelse, skulde have fortsat Udviklingen paa egen Haand, hvorved det nationale Væsen hos dem vandt tilstrækkelig Frihed og Fasthed til at skabe sig et Udtryk ogsaa i deres Kunst og Haandværksdygtighed«.

Det Naturlige er selvfølgelig, at et Folk bibeholder og udvikler sine gamle Typer. Den pludselige Forandring ved den yngre Jernalders Begyndelse, den gennemgaaende Ulighed mellem den ældre og den yngre Jernalders Oldsager synes derfor at berettigge til en dobbelt Slutning: 1) at de ældre Former og Typer ikke var hjemlige, og 2) at de nye ikke har udviklet sig i Landet, det vil altsaa sige, at saavel de gamle, som de nye vare fremmede og importerede, og at den optrædende Ulighed næstefter Forskjellen i sin Tid skyldes de forskjellige Kilder, hvorfra Importen før og under Vikingetiden fandt Vei til det fjerne Norden.

Sophus Müller, den skarpsindige Kjender af Nordens Oldsager, har været meget nær ind paa Sagen. Samtidigt med at han hævder, at i Skandinavien bevaredes Dyreornamenter, uberørte af fremmed Indflydelse, indtil Vikingetogene, tilføjer han: »Intet er mere overraskende end dette Forhold, at med Vikingetogene afsluttedes Folkevandringstidens Stil i Norden, idet der fra irsk og karolingisk Kunst optoges nye Dyremotiver, der snart blev eneherskende i den nordiske Ornamentik«.

Det var imidlertid ikke Motiverne alene, som blev optagne; det var Oldsagerne selv, hvilket yderligere bevises ved den Omstændighed, at ikke før »at Vikingetogene stansede, før de fremmede Motiver atter forsvinder«, ikke paa Grund af Christendommens Indførelse, men fordi Tilførselen stansede. Men det synes ogsaa formeget forlangt, at den religiøse Opfatning skulde kunne afspeile sig i Vaabenformen, og at man af et Vaabenstykkets Ydre skulde kunne se om det havde været benyttet af en Hedning eller af en Christen.

Er man uheldig ved at søge Sammenligningsmateriale i Karl den Stores gamle Lande, er det ikke bedre, naar man i England vil spørge efter Vaaben fra Offas' eller Egberhts Dage, fra Alfreds trofaste Krigere eller fra Kong Knuts veludrustede Thingmannalið.

Men Vikingerne drog ogsaa i Austrveg og videre gennem Rusland, stundom maaske lige til Miklagård.

Derfra kan Ulfberhtklingerne ikke være, men de damascerede Klinger!

Rundtom i Norden opgraves jævnlig Myntfund og Sølvskatte, der beviser, at Nordboerne i Vikingetiden har haft betydelige Forbindelser med Vestasiens Arabere, og Araberne havde igjen Handel med Østerlandene der til alle Tider har overtruffet Europa i Forarbejdelsen af alle Slags blanke Vaaben.

Det kan derfor vistnok ikke være overflødigt at man til fuld Udredning saavel af Ulfberhtklingernes, saavel som de øvrige Vikingesværds sandsynlige Oprindelse, søger at vinde et Overblik over Vaabentilvirkningen i Europas vigtigste Lande under Vikingetidens Aarhundreder, ligesom at man forud for denne Undersøgelse gransker de forskellige Kilder, der kan give Oplysning om Nordboernes egen Kunstfærdighed i den omhandlede Tid.

Samtidigt med Udbredelsen af de første Jernredskaber over Norges Land fulgte ogsaa Kjendskabet til Raamaterialets Udsmeltnings og Bearbejdelse. Hidtil har imidlertid Fundene selv kun givet sparsomme Oplysninger om den indenlandske Jernindustri i Oldtiden. I Græve fra Jernalderens første Aarhundreder med Ligbrand ere Jernsager som Regel baade faa og smaa. Forskjellige senere Kriegergrave, ligeledes med brændte Ben, har indeholdt smulke Vaaben, men af bevislig fremmed Oprindelse, og i de fra den ældre Jernalders Slutning undersøgte store Gravkammer, oftest med ubrændte Lig, har næsten alle Jernsager vist sig saa medtagne, at de kun undtagelsesvis har muliggjort sammenlignende Undersøgelser. Almindelige Haandværksredskaber og Brugsgjenstande forekommer sjelden eller aldrig i den ældre Jernalders Grave, og ihvorvel der i Gravhauger af høj Ælde er paatruffet Slagg og andre tydelige Beviser paa Malmsmeltnings, kjendes neppe bevarede Smederedskaber af noget Slags fra hele den ældre Jernalder her i Landet.

Som en liden tilfældig indirekte Belysning af Smelte- og Smedekunsten i Nordens ældre Jernalder kan maaske anføres, at Fyrstaal, der i Vikingefundene er almindelig forekommende, før den Tid synes at have været ubekjendt, idet Stykker af Svovelsis og Kvarts sees at have erstattet det sandsynligvis sjældne eller manglende Staal.

Den Jernværksdrift, der især i forrige Aarhundrede havde saa stor Betydning for vort Land, er uden al Forbindelse med Oldtidens Jerntilvirkning. Ligetil sidste Halvdel af XVIde Aarhundrede var man endog ukjendt med de norske Fjeldes Rigdom paa Jern, følgelig ogsaa med Kunsten at nyttiggjøre den Slags Malm. Fra Jernalderens første Begyndelse og lige ned til Reformationstiden var Myrsmalm her i Landet det eneste kjendte og anvendte Raamateriale. I Nutidens Masovne anvendes udelukkende Bjergmalm, og Varmegraden er tilstrækkelig til at Malmen bringes i flydende Tilstand, saaledes at Smeltningen kan foregaa uafbrudt. Det udsmedede Jern drypper ned paa Ovnens Bund og løber derfra ud som en Strøm, naar Ovnshullet aabnes. Dette vor Tids Støbejern er sprødt og lader sig ikke forme ved Hammeren, forinden det ved ny Behandling — Friskningsproces (Puddling eller Konvertering), er forvandlet til Støbejern.

Men som bemærket, baade Støbejernet og denne dobbelte Behandling var ukjendt i Oldtiden. I Lighed med, hvad der foregaaar hos de fleste primitive Folkelag, og som har faaet sit typiske Udslag i Pyrenæernes «katalanske» Methode, brugte vore gamle Myrsmalmsmeltere smaa og primitive Ovne, hvor Myrsmalmen efter at være røstet og knust, blandedes sammen med et passende Kvantum tør Ved eller helst gode Trækul; man kunde derved aldrig endogsaa tilnærmelsesvis opnaa den høje Varmegrad, som er nødvendig for at gøre Malmen flydende. Heden blev aldrig stærkere end til at lade Malmen i deilignende Tilstand samles til en Klump paa Ovnens Bund. Denne Klump eller, som den sædvanligvis kaldes, Luppe bestod gjerne af urent med Slagger og Kul blandet Smedejern med staalholdige Udkanter, der vistnok lod sig forme til enkelte grove Gjenstande, men maatte for at blive sveitsbart og anvendelig til almindeligt Brug endnu bearbejdes, glødes, parteres og udhamres. Det saaledes udfundne Raemne var gjerne seigt og blødt, det lod sig forholdsvis let tildanne under Hammeren og passede derfor godt for Oldtidens hverdagslige Behov. Helt denne hjemlige «katalanske» Proces synes i høj Grad at ligne den, som staar beskrevet fra Uregga i Stanley's Bog: Igennem det mørke Fastland III, S. 127 af den norske Oversættelse).

Den moderne Grubedrift er betinget af Masseproduction, Handel og Export. Tilvirkningen af Myrsmalm var derimod væsentlig beregnet paa at tilfredsstille det tilfældige lokale Forbrug, og kunde i ethvert Tilfælde tillæmpes efter de smaa Forhold, der væsentlig i høj Grad gjorde sig gjældende i Norden under Oldtidens patriarkalske Livsvilkår. Idetmindste ligetil den Tid, da Vikingetogene blev en Erhvervskilde eller, om man saa kan sige, en Næringsvei, var de norske Bønder væsentlig henviste til at leve af sine Gaarde; mange Vikinger vendte ogsaa hjem og nød som Fredens Mand Frugterne af sine Bedrifter. Paa hver Gaard blev lige til det sidste for det meste forarbejdet alle til det daglige Liv og til Driften nødvendige Brugsgjenstande.

Naar vore gamle Skrifter indeholder saa lidt om Myrsmalmsmeltingen, der dog maa have været af stor Betydning og meget udbredt, forklæres dette vistnok naturligvis derved, at denne Industri efter sin Beskaffenhed mest foregik i Ødemarker og Skove oftest som Erhverv for fattige Folk i afsides Bygder (cfr. f. Ex. i vore Tider Fantefolkets Jernindustri), og at det derfor kun gav lidt Stof til Sagafortælling. Til Gjengæld har imidlertid denne Erhvervskilde havt en mærkelig Levedygtighed. Samme Forklaring fremsætter allerede Snorre, der i Sverres Saga, Cap. 12, meddeler et ligesaa oplysende som malerisk Vidnesbyrd om hans Tids Opfatning af Myrsmalmsmelternes ringe sociale Stilling og Livsvilkaar.

»Jernbæraland,« siger han, »er under Sveakongens Vælde og var dengang (da Sverre kom did) endnu hedensk. De havde aldrig før seet en Konge komme i deres Land og var aldeles ukjendte med en Kongefærd. Det kunde saaledes næsten siges, at der fandtes neppe en Mand, som vidste, om en Konge var en Mand eller et Dyr; thi det var saare vanskeligt at færdes blandt saa uoplyst Folk.«

Myrsmalmens udbredte Forekomst, Tilvirkningens kunstløse Form og Myrjernets mange, for simple Brugsgjenstande gode, Egenskaber har været Aarsag til, at denne Smaaindustri paa flere Kanter af Landet har magtet at holde sig endog lige ned til vor Tid. Hiorthøy i sin Beskrivelse over Gudbrandsdalen (Kjøbenhavn 1785—1786) fortæller saaledes om Sognemændene til Sollens Kapel (Sollen gennemstrømmes af Atneelven, der gaar i Glommen, og ligger paa Grænsen mellem Gudbrandsdalen og Østerdalen), »disse Bønder ernære sig fornemmelig af Fæavl, saa og ved at virke Myrjern, hvoraf de smedde Hestesko, Hakker, Spader og Plovjern, som de sælger til andre Steder.« Ifølge samme Beskrivelse synes Sollismændenes smaa Grubeovne med Trækul og Haandbælge i enhver Henseende at have været en umiddelbar Fortsættelse af Forfædrenes Id og en direkte Overlevering fra Oldtiden, saameget mere som tilsvarende primitive Anlæg ere paatrufne rundt om i Landet paa Steder, hvor Malmmeltingen i ældre Tider har været i Brug; men naar samme Fremgangsmaade bevisligen har holdt sig uforandret op gennem Middelalderen, er der al Grund til at forudsætte, at den allerede ved Middelalderens Begyndelse var gammel i Landet: en Arv fra Jernalderens Begyndelse ligesom den med Myrsmalmproduktionen nøie forbundne Kulbrænding; man er derfor her i det sjældne og heldige Tilfælde, at Savnet af gamle Beretninger og Beskrivelser fuldt kan erstattes af senere Øienvidners Meddelelser.

I 1728 skrev Ole Evenstad, »Lensmand og Bonde af Aamodt Præstegjæld i Østerdalen i Norge« en Afhandling om »Jernmalm, som findes i Myrer og Moradser i Norge« og Omgangsmaaden med at forvandle den til Jern og Staal. Prisskriftet vandt det kongl. Landhusholdnings-Selskabs 2den Guldmedaille og er et yderst interessant Aktstykke, idet man paa Grund af Forfatterens egen Indsigt i Sagen faar en sagkyndig kritisk Beretning haade om Arbeidsmaaden og Malmens Behandling.

»Den Jernmalm, som findes i Bjergene,« siger Evenstad, »behøver mere kunstig og kostbar Behandling end Myrsmalmen. Hin fordrer et ordentligt indrettet Jernværk, denne derimod ikkun en Blæsterovn, en almindelig Smedeavl (= Esse) og nogle andre næsten ubetydelige Redskaber. Myrsmalmen er altsaa den, som Landmanden almindeligt bør betjene sig af og lære at behandle,« som end hans (Evenstads) Opfindelse ligesaa lidt som andre Opfindelser har naaet Fuldkommenheden i Fædselen.

Selv stod altsaa Manden i den troskyldige Formening, at han meldte Verden noget nyt, medens Hovedinteressen ved hans Arbejde naturligvis er, at han som en sidste Mohikaner af Myrsmalmsmelternes engang talrige Stamme med Kjærlighed og Troskab har samlet de gamle Overleverelser netop i rette Tid, da Kunsten holdt paa at dø og forsvinde. Ubevidst kom han derved til at bevare for Efterverdenen et paalideligt, tilrettelagt Materiale til Forstaaelsen af en lidet paaagtet, men betydningsfuld Side af Oldtidens Liv og Haandværk.

For ret at belyse den uomtvistelige Værdi, Evenstads Optegnelser maa have ogsaa for Kjendskabet til Jernmalmmeltingen for 1000 Aar siden, behøves vistnok kun som Prøve at meddele hans »chemiske Analyse« af Malmarternes Egenskaber. »Malmen tages i Munden og tygges lidt, den som er sød, og som sætter sig i Klumper og klæber sig ved Tænderne er af bedste Slags, den samme er jernrig og tør. Den uden Smag er god, men ei rig. Den som smager af Salt, Spanskgrønt og Vitriol er uduelig.« Er ikke denne Recept en levende Oldsag? Kan der godt være nogen Tvivl om, at det netop var efter samme Methode, at f. Ex. Egil Skallagrønsson gik frem, dengang han efter Udflytningen til Island gav sig til at prøve Myrsmalmene i det nye Land?

Evenstad lærer, at Myrsmalmen er af høist forskjellig Beskaffenhed, og at Smelteren derfor ikke alene maatte forstaa at vælge Malmer, men ogsaa at blande de ulige Sorter i passende Forhold. Stor Indflydelse har desuden Brændmaterialet og dettes Forhold til Malmen, Trækken, Ovnens Plads og Størrelse foruden mangfoldige ydre tilfældige Omstændigheder. Stor Øvelse og forsigtig Paapasselighed var derfor nødvendig saavel ved Raamalmens Behandling, som naar man af den fra Ovnen udtagne »Luppe« skulde udrense et nogenlunde ensartet til finere Arbejder anvendbart Jern. »Var Luppen tynd og fladagtig, da var Jernet smidigt og godt, men faldt den høj og tyk, da var Jernet haardt eller utæt og fuldt af Huller. Haardheden skyldtes Feil i Blandingen, Hullerne (Blæserne) Feil i Smeltningen« (Evenstad, Cap. 6.) I ethvert Fald maatte det udvundne Jern paa ny gjentagne Gange glædes og hamres, for at befries for indvendige Feil, og alene ved Omhyggeligheden af disse Processer

kunde Blæsterovnens og den hele Udvindingsmaades Ufuldkommenhed i nogen Grad afhjælpes. Da Oldtidens Jernarbeidere naturligvis var ligesaa fri for chemisk Indsigt som for theoretisk Forstaaelse af de naturlige Aarsager, hvorfor de gik frem paa den ene eller anden Maade, var den praktiske Øvelse og Erfaring deres eneste Læremestere. Og alligevel var selv for de dygtigste disse Betingelser ikke altid nok for at sikre et ønskeligt Resultat, naar det gjaldt at fremstille et rent og virkelig godt Materiale, brugbart til finere Redskaber eller med en Staalgehalt der var nødvendig for Egværktøi.

I Overensstemmelse med Samfundsforholdene i Norges Oldtid, hvor Almuens Livsvilkaar gennemgaaende var afpasset efter den Fordring, at hver Bonde eller Familiefader eller idetmindste hver Gaard skulde omtrent hjælpe sig selv, synes ogsaa Jerntilvirkningen, hvor Forholdene tillod det, at have været et Fællesarbejde beregnet paa at tilfredsstille Behovet for en bestemt Tid inden en begrænset Kreds. Man maatte være betænkt paa at forsyne sig med Jern ligesom med Ved, Hø og andre Fornødenheder, men den sparsomme Anvendelse beviser bedst, at Vanskelighederne ved Udvindingen var tilstrækkelig store, til at gøre Jernet sjældent og kostbart, trods den ubegrænsede Tilgang paa Raamateriale. Ved Bygning af Huse kom Jern sjældent til Anvendelse, undtagen som Dørbeslag, ligesom i Stavekirkerne. Hjulredskab fandtes neppe, idet Arbeidsslæden var det sædvanlige Kjøreredskab, og har holdt sig lige til vor Tid blot forsynet med Træskoning. Kom Hjulredskab en sjælden Gang til Anvendelse, benyttedes Akslen af Træ.

Ogsaa Agerbrugsredskaberne viser sig at have været faa og simple. Arden havde vistnok oftest Spids af Jern, til Slaat paa Indmark benyttedes Ljaa, ellers og til Skur den endnu almindelige Sigd eller Sjur. Sadelto, som naturligvis fandtes paa hver Gaard og som hørte med til de sædvansmæssige Hjemmegaver for ethvert nygift Par, sees ofte at have været udstyrede foruden med Mundbid af Jern ogsaa med mange Remspænder og Rembeslag. Ellers var det kun til de klinkbyggede Skibe og Baade, at Jern dengang kom til Anvendelse i større Mængde. Gjaldt det Skib eller Vaaben, spares der mindre paa Jernet. (Gokstadskibet, Møklebust Skibshaug.) I Storhaugens Fund 1886 (A. Lorange i Museets Aarsb. 1887, S. 11) forudsætter Rustmassernes Omfang et betydeligt Jernkvantum, vel nærmest under Skikkelse af Ankere.

Hvor lidet selv en saadan Specialitet som Myrsmalmsmeltingen og Jernets videre Behandling var istand til under Datidens Samfundsforhold at fremkalde en Arbeidets Deling eller Udviklingen af en Haandværkstand fremgaar af de sikre Meddelelser, som er bevaret om, at i mangfoldige Tilfælde var det Smeden selv, der maatte skaffe sig det Raamateriale han havde Brug for, som det ogsaa den Dag idag sker hos Afrikas primitive Befolkning (se Stanley, gennem det mørke Fastland). Skallagrim, Landnamsmand paa Island, Søn af Kveldulf Herse i Firdafylke og Harald Haarfagres uforsonlige Fiende, havde Ord for at være flink Smed. Se hans Vise om Smedning, Cap. 30 af Egils Saga. Men han havde paa samme Tid »raudablastr mikill«, og hans Trælle og Tjenere klagede over det strænge Arbejde, idet han ogsaa tilvirkede Jern tilsalgs. Han, der kom direkte fra Norge, havde efter al Sandsynlighed drevet paa samme Bierhverv ogsaa i sin gamle Hjembygd; thi hvor udbredt end Myrsmalmen er, maatte dens ulige Godhed i Forbindelse med Adgangen til Brændmateriale og mange andre lokale Forhold nødvendigvis allerede tidlig gøre Jern til et almindeligt Handels- og Byttemiddel. Dette sees ogsaa baade af de gamle islandske og af de gamle norske Love at have været Tilfælde. Saavel Grágæsen (Anno 1118) som Jonsbogen (1281) og Bualög omhandler saavel »Blástrjárn« som »Fellújár«. Ved Blástrjárn forstaaes formentlig raat Osmundsjern, Luppen i den Tilstand hvori den toges lige fra Blástrovn (cfr. Grágæs Kaupab., S. 85) ved Fellújár derimod omsmedet og rensat Jern, hvoraf der er »fellt ok vellt allt þat, er deigt er«. Herom oplyser Evenstad, at det Jern, som kun er smeltet en Gang (Osmundr), altsaa det første Produkt af Malmen er uskikket til alt Brug, selv om det er af allerbedste Sort; thi vel lader det sig smede til grove Redskaber, men naar det gaar i Stykker, lader det sig ikke sveitse sammen igen. Det har endnu nogle fremmede Dele hos sig, hvilke det maa skilles ved, førend det bliver fuldkommen godt, hvilket kan ske ved Osmeltning i Smedjen. Mange, endog Skjønnere, skulde, naar de se Blæsterjern af bedste Slags, vanskelig bedømme, enten det var omsmeltet eller ikke. Der kan altsaa ske store Bedragerier ved saadant Jern, dog er det gjerne blaaagtigt, naar det er omsmeltet. Formentlig er det til saadant Bedrag, der sigtes, naar Vestgotabogen taler om »Jernblåsare, som sálja ondt jern« (Sveriges Medeltid 225 anm.).

Men forresten var paa Island Prisforskjellen mellem begge Sorter ikke stor, en Vætt (80 Þ) af Blástrjárn skulde gjælde 5 Øre = 30 Alen Vadmél, medens den tilsvarende Vægt Fellújár værdsattes til 6 Ører = 36 Alen.

I Kong Erik Magnussøns Retterbod af 1282 om Handel og Taxter i Bergen omhandles baade »valdresk járn« og »prænsk járn«. I et Forlig af 1277 mellem Magnus Lagabøter og Erkebiskop Jon i Throndhjem fastsættes Tiende af Jern, 1 af 20 Þ (Thr. Vidensk. Skr., VIII, S. 505) og i et af de mærkelige Breve som er bevaret fra Biskop Haakon i Bergen meddeles under 14de Oktober 1338 følgende karakteristiske Tidsbillede: vi vilde gjerne i vor store Trang bede Eder (Stavangerbispen Erik) at overlade os en Læst (12 Sk Þ) Jern for fuld Betaling i enhver Henseende, som skal erlægges, naar som helst I kræver det. Vilde I gøre saa vel mod os, da ønskede vi helst at kunne modtage det her af Eders Svende, der nu med det første kommer fra Sogn¹⁾. Helst vilde vi have »teint járn«, dog ogsaa gjerne »lurks járn«, saa meget som I synes at kunne undvære (Samlinger

¹⁾ Hvor der f. Ex. i Engdalen i Gaupne Annex til Lyster (Budstikken 1824 Sp. 552—553) endnu er Spor af Smelteovne, hvortil Myrsmalmen skal være ført i fordums Tid. Neumann oplyser sammesteds, at Fjeldene eller Stenene i Nærheden indeholder Grafit. Men om Grafiten ved Jernsmeltning har været brugt af de gamle er vel mere end tvivlsomt.

til det norske Folks Sprog og Historie, V. 131). Under 1ste September 1340 skriver han til Rigsraad Paal Eriksson i Anledning Bygningen af et Skib: »Jern er meget vanskeligt at overkomme« (l. c. S. 154) og under 17de samme Maaned erkjender han Modtagelsen af 2½ Skippund Jern sendt fra Abbeden i Tautra (i Frosten, nordre Throndhjems Amt) (l. c. S. 155). I Quirini mærkelige Optegnelser over sit ufrivillige Ophold paa Røst i 1432 siger han, at Jern er blandt de Varer Nordlændingen tiltusker sig i Bergen for sin Fisk; dette tyder dog neppe paa, at Jernindustrien var saa lidet udviklet nordpaa, men hænger vel sammen med Nordlændingens særegne Handelsforhold i Bergen. Throndhjemsjern nævnes jo gjentagende i Bergenhus's Kongsgaards Regnskaber endnu saa sent som 1518 (norsk historisk Tidsskrift, 2 R., 3 B., S. 119 o. f.). I disse samme Regnskaber for 1516—22 er opført »1600 Osmundsjern, der blev tildømt af Sven Skrivers Jagt over Strand, fordi han kjøbslog i Jørgens Len uden hans Minne« (historisk Tidsskrift 2 R., 2 B., S. 298). Ved disse 1600 Jern menes vel det samme, som naar det i forannævnte Kaupsetning for Island (1413—1426) sættes et Hundrede Fisk som Værdi for et Fad Jern, hvori tælles 400 Stykker. I et Diplom fra Valders Anno 1337 nævnes 400 Jern, i et fra Gudbrandsdalen Anno 1345 fem Hundrede Jern (Diplom. norv. II, S. 225 og 271). I et Regnskab for Mariakirken i Oslo 1372 nævnes ligeledes fire Hundrede Jern (Diplom. III, S. 378) og i en testamentarisk Bestemmelse dateret Stavanger 1308 beregnes tre Hundrede Jern for hver brændt Mark. Men om hvor stort hvert af disse Osmundsstykker var eller skulde være, haves neppe nogen noiaagtig Oplysning. Hverken Raalupper eller saadanne bestemt tildannede Stykker vides hidtil paatrufne. Derimod synes Værdien at have været omtrent 24 Stykker for 1 Øre, dog naturligvis vekslede efter Tid og Sted. Endvidere fremgaar af Evenstads Meddelelser, at man i denne Form af Raamaterialet havde Garanti for, at Jernet var Felløjárn, altsaa omsmedet og fuldt brugbart. I 8de Cap. skriver han nemlig, at naar Blåstrjærnet skal videre bearbejdes, sker dette bedst i en Smedesse. Klumpen holdes tæt over Vindstroget og falder ned i Avlen. Jo fladere Klumpen er desto bedre. Denne Klump tages strax op med Tangen og paa en stor Sten holdes paa Kant og hugges i Stykker, »som man vil have dem«.

Da Skallagrim var i Forlegenhed for en til dette Brug passende Sten, var det, at han dukkede og hentede sig fra Havets Bund den Sten, der endnu i forrige Aarhundrede paavistes paa hans gamle Smedietomt. Meget Slagg laa omkring, men det er naturligvis urigtigt, naar den er bleven kaldt hans Ambolt. Thi Ambolten var, som Fundene viser, allerede i Vikingetiden af samme Materiale og af omtrent samme Konstruktion som i vore Dage.

Men ellers gjælder om Jerntilvirkningen det samme som om Kulbrændingen: Arbeidet var ikke saa let, som man har været tilbøielig til at tro. Begge Operationer krævede baade Paapasselighed og Erfaring og mislykkedes gjerne ved den mindste Forsømmelighed.

Foran er nævnt, at der paa mangfoldige Steder omkring i Landet, helst i Fjeldbygderne, er bevaret Mærker og Minder efter den gamle Myrsmalmsmelting. Øverst i Telemarken, omkring Gaustad og Tinnfjeld har været stor Virksomhed, og efter Sagnet mødte her Folk fra Hardanger frem med Korn og Salt m. m. og tilbyttede sig Jern. Peder Claussøns Norges Beskrivelse, S. 299 (G. Storms Udgave) siger: »Udi denne Ort hafue de i gammel Tid veldet Jærn oc haft Jærnhytter, huilcke nu ere øde«. Myrsmalmsmeltingen paa dette Sted var følgelig allerede ophørt for hans Tid, altsaa før Aar 1600. I Silgjords Beskrivelse 1786 fortæller Wille, at Mostranden med alle Ødegaardene i det øverste Annex vise Spor af dette Slags Arbejde; thi man ser der temmelig dybe Grave i Høier og paa Sletterne, hvor de har opgravet Malmrøde eller Myrsmalm, saa og smaa Grave, omtrent 2 Alen i Tværmaal, paa Bunden belagte med Sten og omringede med en liden Mur, hvori Smeltingen er skeet. Levninger af de til Smeltingen brugte Kul fandt man der, for nogle Aar siden, ved at grave i en Høj begroet med Mos, hvorunder var en Kulmile i frisk og god Stand. Til Smeltingen har de utvivlsomt brugt Pustere at blæse med, og endnu tydeligere sees dette bevæget samme med Hænderne, siden Smelteren blev kaldt Jernblæseren og Jernet Blæst-Jern. Endnu tydeligere sees dette af den megen Schlag, som Bønderne kalde Sinner-Steen, og som findes alene i og omkring disse murede Grave« (Silgjords Beskrivelse, S. 90—91). Paa Fjeldet mellem Gol og Valders er det paa samme Maade, men i 1743 skriver Wiehl i topogr. Journal, at »nu er der ingen, som forstaar at brænde saadant Jern ei heller har nogen i lang Tid i dette Fogderi kunnet dermed«. I Sollien under Ringebo Præstegjæld var derimod, som foran nævnt, Driften i fuld Gang endnu i 1785. Hiorthøy (2den Del, S. 134) har tydeligvis selv været Tilskuere, idet han ogsaa beskriver Fremgangsmaaden. Myrsmalmen i sin raa Materie opkastes i smaa Dynger, at Vandet kan afløbe, derefter henlægges den paa et stort Baal og brændes eller rustes. Efter at den saaledes har gennemgaaet Ilden, lægges den i en dyb Hule med Kul under og overblæses den saa længe med Haandbælger at den bliver til en samlet Masse. Af et Læs rustet Malm kan faaes 9 Bø rent og godt Jern, naar Malmen har været rig og god. Men ellers giver naturligvis Evenstad den bedste Underretning om alle Arbeidets Enkeltheder.

Han angiver Kjendemærkerne for Malmens Forekomst. Til Eftersøgningen, der bedst lader sig udføre paa nyfrossen Is, bruges et Spid af Jern 1½ Alen langt med Haandtag. Gaar det tungt ned, kan man være vis paa at have fundet Malm. Denne er af mange Slags, men ved Øvelse lader den sig bedømme efter Farve og øvrige Skikkelse. Dersom Stykkerne ere runde og flade, er det godt Tegn. Den sorte har for lidet Smeltevæsen eller flydende hos sig og maa derfor blandes; sort Malm i fine Splinter eller Naale giver koldskjort Jern som springer i Stykker, naar det er koldt. Rød og gul af rund og flad Form er god

og kan smeltes uden Blanding, lys- eller mørkebrun maa derimod blandes. Graa og grov er tør og jernrig, men maa blandes med mere flydende Arter; grøn er ubrugelig.

Som Kjendemerker anbefaler han desuden, som før anført: »Malmens Smag».

Den bedste og rigeste Malm findes gemenligen i de Myrer, der helde mod Solen. Jo renere den optages, desto mindre Slagge. Naar den er optaget, er Røstningen, Rensning ved aaben Ild, det næste Arbeide. Det fordrer megen Omsorg at faa Malmen jævn og tilpas brændt, dog kan to øvede Karle i en Uge optage og røste saa megen Malm, som man siden kan smelte i 4 à 5 Uger. Efterat Malmen er røstet, taaler den ikke at blive vaad eller fugtig og i Malmboden bør hver Sort Malm lægges for sig.

For Smelteovnens Bygning giver han følgende Raad: den bør opføres i eller ved Skoven for Vedens Skyld, i et lidet Bakkeheld helst mod Syd paa tør Grund og med tre Tømmervægge, idet Bakken danner den fjerde. Væggene bør være skraanende, $2\frac{1}{4}$ Alen høi og $3\frac{3}{4}$ Alen i Firkant. Inden i Tørringen fyldes med Sten omtrent $\frac{3}{4}$ Alen høit, der ovenpaa lægges en flad Sten, Bundstenen, og rundt om denne fyldes med Sten og Sand tæt. Derpaa opføres en rund Mur af fladagtige Stene og tilberedt Ler, adskilt fra Tømmervæggen ved Sand. Den inderste Mur beslaaes med Ler. Foran Ovnens anbringes to Blæsebælge¹⁾ for at sikre jævn og stadig Blæst²⁾. Forinden Malmen smeltes, maa den knuses som Sand. Anvendelse af Trækul istedetfor tør Ved beforder Smeltningen, men Blæsten maa da være langsom og særdeles jævn.

Overflod paa Ved og Trækul var i det hele en Hovedbetingelse for den gammeldags Jerntilvirkning, og det er neppe Tvivl om, at denne Industri paa mangfoldige Steder, f. Ex. paa Island, langs den norske Vestkyst o. s. v., mægtigt har bidraget til Skovenes Odelæggelse. Men overalt, hvor Trævirket blev for kostbart, maatte Rødtblæsteren ophøre eller fortrække. I Jylland var saaledes Tilvirkningen af Jern paa sine Steder saa betydelig, at Bønderne svarede Landgilde deraf lige ned til Christian III's Tid, men da synes den at have været paa Hældingen, idet Mangelen paa Skov har standset Tilvirkningen (Allen: de tre nordiske Rigers Historie, IV, S. 81).

Paa Sjælland synes man at have faaet sit Jern væsentlig fra den anden Side af Sundet, hvor der ifølge Hans Hildebrand, skal findes Myrjern i næsten alle Landskaber, og hvor Produktionen, idetmindste i den senere Middelalder, var af stor Betydning, og med stort Overskud til Export. Blandt de Velgjerninger, Absalon viste Klosteret i Sorø, var ifølge Scr. Rer. Dan., Tom. IV, S. 471, at han 1197 skjenkede det Byen Toager i Halland, hvor de kunde faa Bygningstømmer samt koge Salt og virke Jern.

Saaledes som Evenstad godtgjør havde først og fremst Malmens egen Beskaffenhed, men dernæst mangfoldige andre Omstændigheder Indflydelse paa Jernets Godhed.

Allerede Pinius (XLI) udtaler den samme Erfaring paa nogle Steder, siger han, er det Ertsen, der giver Jernet dets Godhed, paa andre er det Arbeidsmaaden og tildels Vandet, hvori Jernet hærdes.

Pontoppidan i sin Norges naturlige Historie 1752, S. 328, meddeler, at paa Vinje paa Vos var Myrmalmen af den Beskaffenhed, at Jernet blev i ualmindelig Grad staalblandet og derved fortrinligt »til at gjøre gode Øxer, Leer, Knive og deslige af». Otti Aar før Pontoppidans Forfatterskab, altsaa 1673, kom Tydskieren Braem, paa en Reise fra Vik i Sogn, gennem disse Trakter og har i sin Dagbog antegnet, »at paa Veien fra Mørkdalen til Vos, mellem Bygd og Mølster, boede en Smed, som af en sær Grus, han tager udi en Morads paa Fjeldet, gjør godt Jern, som lader sig vel arbeide (Norske Mag., II, S. 469). Paa dette Sted holdt Myrmalmsmeltingen sig lige til Begyndelsen af vort Aarhundrede, og paa Gaarden Aarmot øverst i Mørkdalen, vises endnu Smedjen og forskellige Gjenstande efter den sidste Myrmalmsmed, ligesom Sagnet gaar, at det væsentlig var fra Rødtæggen, at Malmen blev hentet. I Sollien i Østerdalen var det især til Hestesko, Hakker, Spader og Plogbeslag, at Jernet blev anvendt. Evenstad udtaler sig i samme Retning: »vil man smelte den røstede Malm til Staal i Blæsteren, maa benyttes Kul. Al den smeltede Malm, som Vindstrøget rækker, bliver ikkun Jern, som maa hugges fra Staalklumpen, naar den er optaget, og førend den sveises eller bankes. Af en saadan Smeltning paa 15 Potter Malm, har jeg faaet 18 \mathcal{B} godt stærkt Staal mest tjenligt til Øxer og andre saadanne grove Redskaber.

Om de norske Øxer.

Denne Aerkjendelse af det norske Myrjerns Tjenlighed til Øxeblade kan følges tilbage lige til Vikingetiden, »fra Nordmændene fik Irlænderne deres Øxer» (Girald. Cambr., Topogr. Hibern., III, S. 43; Worsaae, Minder, S. 73), og i Olaf den

¹⁾ Katalanerne har til alle Tider frembragt Blæster ved Vandkraft i sine saakaldte »trumpes».

²⁾ Cf. Blæseordskabet paa Hyllestadportalen.

Helliges Saga, Cap. 264, har Snorre optegnet et Sagn, der giver en god Veiledning til Forstaaelse, baade af det i Vesterlandene almindelige Udtryk *secures danicæ* og af Angelsaxernes Smedefærdighed. Snorre fortæller: at Kong Knut den Mægtige sendte Bud til Kalf Arneson om, »at han skulde sende ham tre Tylvter norske Øxer, som maatte være udvalgte og gode«.

Det er endog Grund til at tro, at det var fra Vikingerne, at Angelsaxerne optog Øxen som Vaaben, thi man har neppe 8 Øxer fra angelsaxiske Grave fra Hedningetiden (Lindenschmit, S. 203). I alle Fald oplyser Freemann, I, S. 300, at første Gang Øxen omtales som Stridsvaaben i Angelsaxernes Hænder, er hos Besætningen paa det Skib, som Godwin Jarl skjænkede Kong Hardeknut (Steenstrup, Norm., III, S. 376). Paa dette Skib var 80 Krigere, hver i tredobbelt Brynje og delvis forgyldt Hjelm, Skjold med gylden Bukkel og gyldne Nagler, og Spyd; ved Beltet hang det sølvhjalte Sverd og over venstre Skulder den danske Øx indlagt med Sølv og Guld. Ogsaa i Meyrick ancient Armour, Vol. III, Glossary, forklares Udtrykket danske Øxer, *secures danicæ*, saaledes: det er Øxer oprindelig brugte af Danerne (the Danes = Vikingerne), men siden af andre Nationer. Fra Knuts Tid blev nemlig »Danerne« Fællesnavn for de nordiske Vikinger paa England, ligesom »den danske Tunge« blev Fællesbetegnelse for de nordiske Sprog. Dobbelt mærkeligt bliver det derfor, at kun 24 Aar efter Hardeknuts Død i Slaget ved Hastings, kjæmpede »Saxerne alle med Øxer«¹⁾. Dette siges udtrykkelig af Mathæus Paris, (Hist. angl.) og stemmer ogsaa ganske godt overens med Bayeux-tapetets Fremstilling.

Blandt Frankerne synes Forholdet at have stillet sig anderledes. Stridsøxen, la francisque, en Øx med kort Skaft (Viollet-le-Duc, Dictionnaire du mobilier, V, S. 362, VI, S. 1) var hos dem af gammel Oprindelse, og bar deres Navn. Imidlertid synes Øxen hos dette Folk ikke at have holdt sig som Vaaben længere end henimod Merovingertidens Slutning. I Karl den Stores Kapitularier nævnes den ikke engang blandt de lovbefalede Vaaben.

Senere kom Øxen igjen i Brug, og da hentedes den fra de Danske (s: Nordmænd) og kaldes afvekslende »hachenoiresche« eller »hache danoise« (Viollet-le-Duc, VI, S. 7, efter Roman de Rou V: 13391 og VI, S. 1, efter Joinville, Hist. de St. Louis, S. 125).

I ethvert Tilfælde er det klart at Øxen var Fodfolkets selvskrevne Vaaben: Irenne brugte den med en Haand, Vikingerne med begge Hænder, uagtet Legemet derved blev farlig udsat, da Skjoldet maatte kastes paa Ryggen. Paa Bayeux-tapetet, det berømte Slagmaleri fra sidste Halvdel af XIte Aarhundrede har Krikerne paa begge Sider det samme store tvæeggede Sverd. Men i selve Kampen er det kun Normannerne der gjøre Brug af dette Vaaben. Saxerne foretrak tydeligvis at bruge Øx, medens de normanniske Ryttere storme frem med dragne Sverd. Matthæus Parisiensis, Hist. angl., siger netop: »Prælio apud Hastings Saxones pedites omnes cum securibus«.

Dengang Vikingerne begyndte sine Overfald var vistnok Øxen deres almindeligste Vaaben. Gjennem hele Vikingetiden og endnu længer holdt den sig i Norden som et almindeligt og yndet Vaaben. Den gav Erik Haraldsson Hædersnavnet Blodøxe. I Lyrskogsslaget, hvor Magnus den Gode vandt sin lysende Seier over Venderne, gik Kongen selv i Spidsen væbnet med Faderens Øx »Hel«, og i mange af Norges Fjelddale var det endnu i forrige Aarhundrede almindelig Skik, at Mændene paa Reise eller i Forsamlinger mødte frem med Stridsøx i Haanden; Kirkerne fik et eget Rum »Vaabenhuset« hvori Almuen pligtede at nedlægge sine Vaaben, specielt Øxerne, naar den mødte til Gudstjeneste.

De i Gravfundene forekommende Øxeblade vise temmelig afvigende Former, men udmærke sig i Regelen ved nøiagtige Linier, om man end i de traadagtige Aarer, der følger Conturerne nedover mod Eggen, ligesom tydeligt kan gjenkjende den deigagtige Klump, hvorfra de er udsmedet.

De mest udprægede har forholdsvis lang, kegleformet Eg, hvis øverste Del er tykkere end Halsen, hvorved dannes en Afsats paa Bladets Sider. Skaftkullet er triangelformet med spidse Holdhager. Formernes Mangfoldighed giver al Grund til at tro, at de ikke sjelden fint formede Stridsøxer er en selvstændig under Vikingetiden foregaaet Udvikling af den sædvanlige Arbeidsøx.

Men af den Omstændighed, at Myrmalmen paa enkelte Steder gav Jern, der passede for Øxeblade og andre grove Redskaber, følger ikke, at den i Almindelighed var tjenlig til Egværktøi. Endog Øxebladene synes gennemgaaende at have været tarvelige. Selv om man ikke stiller Fordringerne saa høit, som Skallagrim, der vrager Kong Eriks Gave fordi den giver sig i Eggen ved at støde an mod Stenhellen, over hvilken han med et Hug havde hugget Hovedet af to Øxer; hele Eggen sprang af og den revnede heltop i Hærningen (Egils Saga, S. 37). Od Klyve, en erfaren Bondemand paa Vos, har undersøgt forskellige hauggravede Vikingøxer i Bergens Museum, men ikke fundet Staalæg i nogen af dem. Flere har han »tættet« under Hammeren og derpaa glødet, men ikke i noget Tilfælde har Eggen vist sig modtagelig for Hærning, selv hvor der tydeligt sees at være indfældt et særskilt Egstykke.

¹⁾ Vikingernes Kampmaade med Sverdet er bl. A. ogsaa bekjendt fra Ragnarkvadet.

I det hele vil det vistnok vise sig, at ved Undersøgelser om Oldtidens og specielt Vikingetidens hjemlige Smedekunst, vil det være det sikreste Middel til at komme Sandheden nær, at lægge Maalestokken efter hvad vore Landssmede bevisligen har leveret, specielt i de Egne, hvor den gammeldags Tilvirkning og Nyttiggjørelsen af Myrjernet har holdt sig længst. Paa disse Steder synes Traditionen at maatte have bevaret al den Indsigt og Færdighed, som den gennem Aarhundrederne fortsatte lokale Production kan have givet Anledning til. Ikke alene har Raamaterialet uforandret været det samme, men ogsaa i det store og hele de Vilkaar, hvorunder Smedehaandværket har været drevet og de Fordringer, som har været stillet til Arbeidet. Hverken politiske eller sociale Forandringer kan fornuftigvis have fundet Anledning til at øve nogen indgribende Indflydelse paa denne Bedrift. Gjennem hele Middelalderen vedblev den ligesom i Vikingetiden at være et Smaahaandværk, og skulde der være nogen Forskjel mellem Oldtidens og den senere Production i teknisk Henseende, synes det rimeligere at forudsætte nogen Fremgang end et større Tilbageskridt. Men som allerede nævnt er der al Grund til at antage, at den hele Jernindustri har holdt sig ligesaa mærkelig uforandret som Myrjalmesmeltningen og Kulbrændingen. Ligesom endnu paa Island har der i de norske Bygder ligetil det sidste i Regelen været en Smedje paa hver Gaard, hvor da en eller flere af Gaardens Folk har forstaaet Smedekunsten til Husbehov, det vil sige, saavidt, at de nødvendige Gaardsredskaber og andre simple Smaaarbeider kunde blive udførte alt efter Evne og Øvelse af enten hjemmesmeltet eller indkjøbt Jern. Men ved Siden deraf har der ogsaa i Norge, som paa Island, gjerne været Bygdesmede, som enten paa Grund af særlige Anlæg eller god Undervisning, var i Besiddelse af større Indsigt, og som derfor i mere eller mindre Grad gjorde Smedehaandværket til Bлиндtægt og selvfølgelig arbejdede for Salg. Allerede Grågåsens fastsætter saaledes Prisen paa Ljaablade: »staalsatte, 1 Alen lange, 18 Øre vægtige og tilfilede indtil Staaleggen, skal svare 3 til 2 Øre«. I mange norske Bygder kan paavises bestemte Gaarde, hvor Smedehaandværket har været drevet af en enkelt Slægt, »saa langt op i Tiden som nogen kan mindes«, og hvor altsaa hvert nyt Slægtled har kunnet hente Nytte af de ældres Erfaringer. Ofte har disse Mestersmede drevet hver paa sin Specialitet enten Tolleknive eller Øxeblad, Sigd og Ljaablade, og har da som i gamle Dage gjerne haft Ord for at have kjendt en eller anden Hemmelighed i Behandlingen, især i Hærdningen. Men baade Fund og alle sikre Beretninger samstemmer i, at Virksomheden væsentlig har været indskrænket til de for Hverdagslivet nødvendige simple Redskaber, og at vore gamle Smedes Kunstfærdighed, ligetil den Tid, da Staal blev en Handelsvare, tilgængelig for alle, fandt sit høieste Udtryk i saadanne Arbeider som snirklede Kiste- og Dørbeslag, hvortil velbehandlet Myrjern paa Grund af sin Seighed og Bøielighed i særlig Grad indbyder. Endnu da man omtrent ved Aar 1500 her i Landet begyndte at anvende Vandkraften til Sagning af Trælast, laa den største Vanskelighed i at fremstille et tjenligt Sagblad. Af Mangel paa brugbart Staal og vistnok endnu mere af Mangel paa Sagfile, vedblev Vandsagblade hos os ligetil vort Aarhundredes Begyndelse at være af simpelt Smedejern og tildannede under Hammeren (cfr. Vogt: om Norges Udførsel af Trælast i ældre Tider, Norsk hist. Tidsskrift, 2den R., V, S. 108).

Rundt om i Landet er der fundet bortgjemte Samlinger af Jernsager, der efter sin Art maa antages at være omreisende Smedemesters Forraad. I Aarb. 1877 omhandler Prof. Rygh dette Slags Fund, forklarer dem paa samme Maade og opregner Indholdet i de største og mest betegnende. Paa Strand i nordre Aurdal: en Mængde Sigdblade; paa Aarok i Nissedal 18 Ljaablade (se ovenfor). Paa mange Steder Vævtyngder i hundredevis f. Ex. paa Lunke i Øier 500 Stykker i Bundter paa 20; paa Trøningsdal i Romsdal 6 Jordhakker o. s. v. Sværd forekommer ikke i nogen af dem, men netop de samme Slags for Landhusholdningen nødvendige Redskaber, som vi ovenfor har hørt var Gjenstand for den til Salg beregnede Tilvirkning paa Vossestranden, i Gudbrandsdalen og paa alle de andre Steder, hvor Myrjalmnen var god og let tilkommelig. Hvad Udførelsen angaar er den gjerne gennemgaaende tarvelig. Hestesko f. Ex. fra Vikingetidens Slutning og fra den ældre Middelalder ere alle »daarligt arbejdede«. Rygh: Norske Oldsager, Text, S. 31.

I Njaals Saga fortælles om den ondsindede Hedinn fra Ofjord, »der red omkring paa hele Island for at sælge, hvad han havde smedet,« det vil naturligvis sige alle Slags almindelige Redskaber og Smaating. Og naar det om Skallagrim berettes, at han om Vinteren drev ivrigt med at smelte Jern af Myrjalm, og at han havde mange Haandlangere, idet han vilde drive Arbeidet med Kraft, er der al Grund til at forudsætte, at hans Virksomhed gjaldt samme Slags Varer. Forbindelsen tillader neppe engang nogen anden Forklaring. Og dog er den samme Beretning jævnlig benyttet som Bevis for, at Skallagrim var Vaabensmed, ja, hvad mere er, som Bevis for Rigtigheden af den hidtil almindelig udbredte Formening, »at i Vikingetiden smedede hver Mand sine Vaaben,« selv Konger og Høvdinger, en Paastand, som herefter vil betegnes som aldeles uhjemlet og modstridende mod ethvert Faktum.

Sagaen omtaler ikke med et Ord, at Skallagrim smedede Vaaben, og i det hele nævner de gamle Optegnelser saa yderst sjelden noget om Smedning af blanke Vaaben, at det næsten vilde være uforklarligt, saafremt de norske eller islandske Mestere virkelig havde befattet sig dermed.

Jeg har Grund til at tro, at man endog forgjæves skal søge efter et eneste Sted i de historiske Sagaer, hvor der fortælles om Smedningen af et indenlandsk Sværd eller om nogen, der roser sig af et Sværd, som han selv har udført.

Selv naar Vermund Rolvsson fra Moldatun (Moltun i Orlandet, Moldagnups Hjem), paa Nordmore, staar i sin Smedje, beretter om sine Bedrifter og kvæder for sin Træl:

én mod elleve
ene jeg var.
Bane jeg gav dem,
blæs kuh videre.

Landnama Saga IV, S. 12, er der intet som berettiger til at antage, at han var Vaabensmed.

Allerede dette maatte vække Betæneligheder ligeoverfor den tidligere Paastand om, at alle Vikingetidens Sværd skulde være af sikker nordisk Oprindelse. Men desuden, ved Siden af denne Sagaernes Taushed om indenlandsk Vaabentilvirkning, mangler det ikke paa indirekte Oplysninger om det sande Forhold. Havde Skallagrim forstaaet Kunsten at smede Sværd maatte han vel først og fremst have arbeidet et godt for sig selv; men hans Sværd Dragvandil havde nok som tidligere antort anden Herkomst at opvise end den islandske Strandsmedje. Dragvandil gik i Arv til hans stridbare Son Egil, der desuden eiede Sværdet Nad (Slange, altsaa vistnok en damasceret Klinge) som han havde faaet i Kurland foruden det prægtige Sværd, som Kong Myrkjartan havde skænket sin Dattersøn Olaf Paa og som denne ved sit Bryllup skænkede til Vennen Egil. Og saafremt der i Oldtiden paa Island var bleven hjemmearbejdet gode Sværd eller saafremt overhovedet saadanne paa den Tid havde været at faa for Penge, hvorledes kunde det da tænkes, at Storbonden Ingemund, bekjendt for sin Retsindighed, skulde have ladet sig friste til svigagtigen eller med beregnet Overlæg at fravende sin Gæst, Ravn fra Norge, det gode Sværd, denne havde skaffet sig i Viking. »Ingemund bad om at faa se paa Sværdet, drog det ud og fandt da, at det var endnu bedre, end han havde tænkt, hvorfor han spurgte, om Ravn vilde sælge det. Men Ravn svarede, at han ikke var i den Pengetrang, at han behøvede at sælge det, han kunde desuden endnu komme i den Nødvendighed at behøve gode Vaaben.» Da var det, at Ingemund lokkede ham ind i Hovet, hvorved Ravn havde forbrudt Sværdet. Dette fik siden Navnet »Ettartange« og blev en »Ettargrip« (Familieklenodie) i Ingemunds Slægt. Hans Son Jokul bar det ved Lege og Hestekampe, men Thorstein ved Thing og Lovmøder.

Eller vilde der være nogen Rimelighed for, at Gisle Sursson, Hersesønnen fra Surendalen, vilde have gjort sig til Meneder og Ransmand for at tilvende sig det udenlandske Sværd, som hans Broderkones »i Krig fangne Træl« velvilligen havde laant ham, dersom nogen i hans Hjembygd kunde have smedet ham et ligesaa godt Sværd?

»Han drog Sværdet af Balgen, betragtede Klingen og sagde: det er let at se, at en slig Kostbarhed maa være kommen fra tornemme Folk.»

Sværdet havde tilhørt Gamle, Erik og Gunhilds ældste Son. Et godt Sværd var en værdig Kongegave baade til og fra en Konge, især naar det var et af de udtænkte med gyldent Hjalt. Da Vikingkongerne Sigfred og Halfdan »svor paa sine Vaaben« ved Fredsslutning 873, skænkede de et saadant Sværd til Ludvig den Tydske. I Samtidens Testamenter er Sværd jævnlig særskilt nævnte, og paa Grund af deres Sjældenhed og Værd kom de til baade i og udenfor Norden at danne en vigtig Del af Kongernes »Skatte« og rørlige Formue. I det gamle Atlekvæde roser Gunnar sig af at have syv Kister fyldte med Sværd. Ottende Juledags Aften skulde Olaf (den Hellige) uddele Gaver til sine Mænd. Han gik da til et Hus, hvor hans dyrebareste Klenodier forvaredes og her stod ikke faa guldhjaltede Sværd. (Snorre: Olaf Helliges Saga, S. 172.)

Der nævnes tidt og ofte, at de nordiske Konger i Vikingetiden havde Kunsthaandværkere, Guldmede o. s. v. iblandt sine Omgivelser, men ingen af de gamle Sagn eller Optegnelser har noget at berette om indenlandske Vaabensmede, der havde at sørge for Skatkammerets Forsyning med tvæggede Sværd.

Om tidtænkte Skallagrim fortælles fremdeles, at da han blev hauglagt, fik han ikke alene en Hest og sine Vaaben, men ogsaa sit Smedeværktøi med i Graven. Uheldigvis blev der intet fundet, da den saakaldte »Skallagrim Haug« blev undersøgt i 1866, men her i Landet er fuldt op af yngre Jernalders Gravfund, hvis Indhold noie svarer til det Skallagrim medgivne Gravgoods. Dette Slags Fund fortjener vistnok særskilt Opmærksomhed ved Bedømmelsen af den hjemlige Haandværksdygtighed i Vikingetiden. Derfor har vi troet, at det vilde være af Interesse at gjengive saadanne Illustrationer til nærværende Text paa Tab. VIII. De bekræfter de gamle Beretninger om, at Smedearbejde var en yndet Idræt endog for hoitstillede Mænd, men betragter man de haugfundne Smederedskaber selv, vil deres tarvelige Udførelse, deres ofte baade skjæve og unøjagtige Former strax falde i Øinene. Uagtet de efter Fundforholdene maa antages at have tilhørt Mænd, der befattede sig med Smedearbejdet mere af Lyst end af Nødvendighed, ere de gennemgaaende saa lidet for sig gjorde, at man selv hos den fattigste Bondesmed i vor Tid kan finde dem vel saa gode. Baade Ambolt og Hammer ere i Regelen saa smaa, at de væsentlig maa have været beregnede paa Reparationer og Smaaarbejder for Tidsfordriv, især saadanne, der krævede god Tid, Haandelag og Taalmodighed f. Ex. Drivningen af en Skjoldbule. Disse i Regelen halvkugleformede Skjoldbeslag, (*umbo*) ofte med et forsænket eller indsnævret Baand ovenfor den udbrettede Rand, er alle af et Stykke, yderst tynde, men desuagtet jævne og næsten altid feilfri.

Efter al Sandsynlighed maa de være blevne koldt udhamrede med en forbausende Anvendelse af Flid og Forsigtighed. Disse Skjoldbuler vilde derfor til enhver Tid blive agtede som Beviser paa stor Øvelse i Brugen af Hammeren, og bør vistnok blandt Vikingetidens sikkert hjemmegjorte Jernsager regnes for de bedste Minder om indenlandske Smedemesters Kunstfærdighed. Af al Vaabentilvirkning her i Landet synes ogsaa egentlig kun Forfærdigelsen af Skjolde at have naaet nogen større, haandværksmæssig Udvikling, selv efter at Byer var opkomne og havde givet Anledning til laugs­mæssig Udvikling af de forskellige Haandværk. Som bekjendt søgte man ved Lovbestemmelser at opretholde Redelighed i Handel og i Overensstemmelse hermed befalede Magnus Lagabøter ved Lov (Gulathings Utf. Balk Cap. I) at alle Skjoldmagere skulde sætte sit Mærke paa de af dem forfærdigede Skjolde, »paa det at man skal vide, hvo der har gjort dem i Tilfælde af nogen Falskhed«. I Mangel af saadant Mærke skulde de være forbrudte til Kongen. Rikeskjoldet i Universitetets Samling med Runeindskriften: »Gunnar gjorde mig, Helge eier mig«, synes at staa Vikingetiden nær, og er vel altsaa for gammelt til at sættes i Forbindelse med Lovbudet, men i Københavns Museum opbevares endnu et fra Norge indsendt Middelalders-Skjold, hvorpaa med et Stempel to Gange er indslaaet Mærket »IDÅRMS« (Undset: norske Oldsager i fremmede Samlinger, S. 66).

Tilsvarende omtrent samtidige Lovbestemmelser i andre Lande omfatter imidlertid alle Slags Vaaben. Saaledes udsteder f. Ex. den engelske Konge i 1365 en Befaling om, at Vaabensmedene skal forsyne alle deres Arbeider med Mærker (ancient armour II, S. 303). Og først og fremst synes dette at have fundet Anvendelse paa Sværdene. De i Norge i Middelalderen anvendte (i Almindelighed fra Udlandet indførte) Klinger har heri ikke gjort nogen Undtagelse, eftersom Biarkøren bestemmer, at »dersom Mand drager Sværd mod Mand over Mærket, da skal han bøde $\frac{1}{2}$ Mark men en Mark dersom han drager det helt (Keyser & Unger: Norges gamle Love, Biarkøren, S. 80). Det norske Lovbuds Begrænsning til Skjoldmagerne slutter sig derimod nøie til Sagaskrivers Taushed om indenlandsk Tilvirkning af blanke Vaaben, en Taushed, der finder sin naturlige Forklaring ved de foran meddelte Oplysninger hentede saavel fra de Fund, om hvis hjemlige Oprindelse ingen Uklarhed har gjort sig gjældende, som fra den i praktisk Retning værdifulde Tradition, der belyser de gamles Jerntilvirkning og Myr­malmens Egenskaber.

Alle disse Kilder samstemmer nemlig i, at det udvundne Myrjern under almindelige Omstændigheder vel var tjenligt til Jordhakker, Vævtyngder, Beslag, og lignende simple Sager, i Regelen vistnok ogsaa til Øxeblade, Kniver, Sigder, Uldsaxe og andre til Hverdagslivet nødvendige Gjenstande, men herfra og til Fremstillingen af en paalidelig Klinge er et stort Sprang, saa stort, at der efter de gamles Forestillinger i Regelen maatte overnaturlige Kræfter til for at komme over.

Ingen af de gamle Sagnhelte roser sig af et selvgjort Vaaben. De ypperlige Klinger, der hjalp dem til Seier og vidunderlige Bedrifter, var enten »Arv fra Fædrene« eller underjordiske Dværge­s ufrivillige Værk. Fordi de overgik saa langt, hvad selv den bedste Hjemmesmed kunde levere, var det i ligefrem Overensstemmelse med Tidsaanden at sætte dem i Forbindelse med overnaturlige Magter, der endog fremdeles vedblev at virke gennem dem, saaledes at Sværdets Skjæbne blev bestemt ogsaa for Heltens. Som en gammel enøiet Mand aabenbarede Odin sig i Kong Vølsungs Hal og kaarede Sigmund til sin Yndling ved at skjænke ham et vidunderligt Sværd. Sværdets Lykke bragte Sigmund Seier i alle Slag, indtil ogsaa hans Time var kommen. Da aabenbarede Odin sig atter for ham i samme Skikkelse midt under en Kamp og holdt sit Spyd for Sværdet, saaledes at dette brast, og Sigmund selv blev haardt saaret. Hans Hustru vilde forbinde ham, men han afslog Hjælpen: »thi Odin vil ikke, at jeg oftere skal svinge Sværdet, siden det nu brast. Jeg har kjæmpet saa længe, som det var hans Villie.« Men Gudegavens overnaturlige Kræfter laa skjulte i Klingens gode Staal. Af Sværdstumperne kunde derfor den troldkyndige Regin smede det herlige Sværd Gram, hvormed Sigurd dræbte Dragen og seirede over alle Fiender, indtil det paa hans Ligbaal fik Plads mellem ham og Brynhilde.

Da dette Sagn ikke er nordisk men fælles germanisk, beviser det saa meget stærkere, at den almindelige Opfatning i Oldtiden lagde Hovedvægten paa Materialet. Det var godt Materiale man savnede i Norden, ikke dygtige Smede. Blandt de yderst spredte og sparsomme Vink, som de nordiske Sagaskrifter og Sagn har bevaret om disse Forhold, hører Fortællingen om Sværdet Graaside: Kol og Gisle hug til hinanden paa én Gang. Kols Øx kløvede Gisles Hoved, men Graaside brast mod Kols haarde Skalle, dog styrtede ogsaa han død om.

Denne Kamp stod i Surendalen paa Nordmøre. Gisles Broder Thorbjørn drog siden med sine Sønner og Datteren Thordis over til Island, hvor Thordis blev gift med Grim, der var helliget Thor og kaldtes Thorgrim Hovgode. Han var Sønneson af Thorolf Mostrarskegg. Om denne Thorgrim fortælles der i Gisle Surssons Saga II, S. 93, at han af Stykkerne af Graaside paa en Dag forfærdigede et målas­pjot (cfr. Tab. VII, Fig. 8 overensstemmende med G. Brynjulfssons Theori). Heraf fremgaar, at Thorbjørn maa have ført disse Brudstykker med sig fra Surendalen til Island, og deres Værd maa i Ættens Øine have været saa stor, at uagtet Thorbjørns Søn Gisle »var meget øvet i altslags Smedearbejde«, havde ikke han faaet Raadighed over dem, men det bliver først da Hævnen kræver et overnaturligt Vaaben, at Thorgrim smeder dem om til det målas­pjot, hvormed han dræber Vestein, og som ogsaa senere bliver hans egen Bane.

Havde han saa sandt kunnet, havde han vel helst, ligesom Regin, af Sigmunds Sværdstumper arbeidet en ny Klinge, men saa vidt gik ikke hans Kunstfærdighed. Graaside maa tydeligvis have været et damaseret Staalsværd. Damasceringens Monster og Slynngninger gik ikke tabt ved Omsmedningen, men kunde ved at anbringes som Mål i Spydspidsens Midtparti (se Figurerne paa Tab. VII især 1, 3, 4, 6, 7, 8) eller langs begge Fladsider, tjene baade til Styrke og Udsmykning, men først og fremst føre Staalets overnaturlige Evner over i det nye Vaaben. (Se en Antydning til et saadant Midtparti i Lindenschmits Handb. I, S. 174, Fig. 66.)

Da Arngrim skulde udruste sine tolv Sønner forsøgte hverken han eller de sig i Smedekunsten, ikke heller henvendte de sig til nogen anden Smed, men paa Krigstog og i Tvekamp bemægtigede Faderen sig ved Tyrfings Hjælp de berømteste Sværd, som derpaa uddeltes til Sønnerne.

Naar det derfor hidtil har været almindelig læst og antaget, at Nordens Vikingesværd skulde være eiendommelige for Norden, og at de fleste Mænd i Vikingetiden selv arbeidede sine Vaaben, da lader dette sig neppe forene med de Vanskeligheder af mange Slags, som i Oldtiden var forbundne med Fremstillingen af en brugbar Sværdklinge, — som forvist ikke var Hvermands Sag — men ogsaa forøvrigt gaar ud fra Forudsætninger der intetsteds (her maa det negative Bevis være godt og afgjørende) træde frem i Sagalitteraturen, undtagen i Fortællingerne om de fællesgermaniske Mytters Mestersmede Regin og Völund (den franske Galans). Selv Völund maa arbejde sent og tidligt for at opnaa Mesterens Færdighed. »Han udgrublede mangan lønlig Egenskab, som Jernet faar naar det glødes i Ilden, kjøles i Vand og presses under Hammeren, men alligevel krævedes mange Aar inden hans Sværd kunde blive saaledes som han ønskede, eller som han troede at det burde være.«

Og angaaende Galans's Arbeide med Huons Sværd, Søster til Durandal, har vi set den franske Digter udbrede sig over den Tid og Taalmodighed der anvendtes derpaa.

Den ældre Antagelse støttes heller ikke af de bevarede Traditioner og historiske Efterretninger. Lad være, at disse kun kan gjælde Vikingetidens Slutning, og at Vikingelivets Blomstring, specielt hele den Tid, hvortil Hovedmængden af de norske Vikingefund hører, den Tid, »da Vikingerne fra Ligbaalets Brand gik lige ind til Valhals Glæder«, ligger forud for den norske Histories Morgen. I mange Henseender kan man dog fra Tilstande ved Hedenskabets Slutning drage temmelig sikre Slutninger ogsaa for den nærmest foregaaende Tid og særligt, naar det gjælder industrielle og tekniske Spørgsmaal. Under Samfundsvilkaar som i Vikingetiden kan den Slags Forhold umuligt have været underkastede pludselige Forandringer. De maa overalt være bygget paa Arv fra ældre Slægter. Og dette gjælder vistnok ikke alene Norden, men ogsaa samtlige de Lande, hvormed Norden dengang stod i Forbindelse.

Cap. III.

Om de udenlandske Sværd.

A. Spataen og Karolingertidens tvæeggede Sværd.

Allerede de ældste i Europa kjendte Jernalders Sværd i Fundet fra la Tène i Schweiz (2—300 Aar f. Christus) viser, at Smedene ikke har sparet paa Umagen, men gjort sin yderste Flid for at levere en god Klinge. Midtpartiet viser gjerne et traadagtigt stribet Materiale lig vort Myrjern, medens Eggen ere blanke, glatte og skarpe (Bech., S. 612). Paa mange af disse Klinger sees indstemplede Mærker, der beviser, at Tilvirkningen maa være drevet fabrikmæssigen, altsaa med fuld Udnyttelse saavel af lang nedarvet Erfaring, som af Arbejdets Fordeling. Ifølge Desors Undersøgelser (i *L'âge du Fer*) skal de ikkedestomindre kun være af Smedejern, uimodtageligt for Hærdning og folgelig uden Elasticitet. Og dog maa de i sin Tid have været høit skattede, idet de ere vidt udbredte; enkelte har endog fundet Vei ligetil Danmark.

Polybius's Beskrivelse af Krigen mellem Romerne og Gallerne 225—222 før Christus, er det første skrevne Bevis man har paa Jernets Anvendelse til blanke Vaaben paa denne Side af Alperne. Transalpinske Galler hjalp deres Frænder, de havde Jernsværd, store og tunge, men af meget ringe Modstandskraft. Denne uheldsvangre Underlegenhed viste sig især 528 U. C. (225 før Christus) hvor Bojerne, i Forbund med Etrusker og Samniter, ved sin Seir ved Fesulae havde tilføjet Romervældet et saa frygteligt Slag: de romerske Konsuler L. Æmilius

Papus og C. Attilius Regulus hevnede dette Nederlag og knuste de Forbundne ved Telamon; og dette skede paa Grund af Romernes bedre Bevæbning. Gallerens daarlig hærdede Sværd var kun til Hug og som Polybius strax derpaa bemærker, bødte det sig efter de første Hug, og medens han maatte rette det med Foden, havde Romeren rigelig Tid til at stikke ham med sit stive og skarpe Stødsværd (Polybius II, Cap. II passim, Bech. S. 636, Lacombe, S. 18).

Ved Alesia, hvor Vercingetorix maatte overgive sig til Cæsar (52 før Christus), er der opgravet mange galliske Vaaben. Paa flere af de fundne Sværd bemærkes tydeligt ligesom ved la Tène, at Eggen og Klingen ikke bestaar af samme Materiale. Efterat den egentlige Klinge er bleven tildannet, er der paa begge Sider tilføjet et staaagtigt Jern, der skulde danne Eggen. Men mange Exemplarer, fundne sammenbandede i sine Skæder, beviser deres fuldstændige Mangel paa Elasticitet (Cong. Intern. Paris 1857, S. 291; Særd, S. 268).

Som Lacombe (*Armes et Armures*, S. 47) siger, var Ildførelsen af Jern hos Gallerne som Sverdenne istedetfor Bronze, en uheldig Innovation, som blev dem kostbar, saasnart de fik Anledning til at give sig ikast med Romerne: Livius (XXII, S. 46) beretter at deres Sværd var kun Hugvaaben og lange, svære og gevaltige, men uden Od, hvorved de kun kunde bruges til Hug (Polybius), og Plutarch tilføjer, at de hug hele Arme, ja Hovederne med. I Aaret 390 før Christus overvandt M. Furius Camillus dem tilslut ved at give sine Mænd jernbeslagne Skjelde, mod hvilke Barbarernes daarlig hærdede Sværd afstumpedes; saaledes endmere 225 før Christus (V. Duruy, *Hist. Rom.* 1855, S. 75).

Et Sidestykke til Polybius's Beretning har man i Laxdæla Saga Cap. 49, hvor Kjartan Olafsson (Aar 1003 efter Christus) overfalder af Osvivs Sønner. Den Dag havde han ikke med sig »det gode Sværd, han havde faaet af Olaf Tryggveson« men et andet som »dugði illa«, idet Klingen snart blev sløv og boiede sig for Huggene, saa at han tit maatte rette det under sin Fod.

Tolv Aarhundreder ligge mellem Gallerkrigene og Kjartans Kamp, og dog ser man hvor liden Forbedring Sværdfabrikationen i Europa gennem dette Tidsrum maa have undergaaet. Dette beviser atter, bedre end noget andet, hvilke Vanskeligheder Klingsmedene har haft at overvinde, og hvor sjelden Sværdene har været af virkelig Staal; utvivlsomt har gennem hele Oldtiden, ja lige ned til vor Tid, den Kunst at smede en virkelig god Klinge, været en Færdighed, som alene enkelte af ualmindelig Dygtighed, med lang Øvelse og under gunstige Omstændigheder, har magtet at tilegne sig, selv hvor Forholdene har givet Anledning til Uddannelse af Specialister og fabrikmæssig Virksomhed. Derfor har ogsaa disse enkelte naaet Berømmelse lig de ypperste blandt Sværdsvingerne. De kan regnes blandt Fortidens navnkundigste Mestere. Forgæves vil man imidlertid indenfor Nordens Grændser søge Navnet paa en eneste. Deres Arbejder blev hoit skattede, søgtes langveis fra, og til alle Tider har det været Krigernes Stolthed at være Eier af en Klinge med godt Mærke. Men er Staalet ofte daarligt, viser mange af disse gamle Sværd til Gjengæld en Omhyggelighed og Noiagtighed i Udførelsen, der er uovertruffen i vore Dage og saa mere beundringsværdig, som Tildannelsen næsten helt igennem maatte ske med det ene Redskab: Hammeren, og fuldendes med Filen.

Forste Gang virkelige Staalklinger omtales i Europa er vistnok i Diodors Beretning om Keltiberernes Vaabenudrustning. Han fortæller om deres Sværd, at de var saa skarpe, »at hverken Skjold, Hjelm eller Ben kunde staa dem imod«, og efter den anden puniske Krig, da Romerne havde faaet prøve de spanske Staalsværdes Overlegenhed over sine korte Jernsværd, optog de dette Vaaben og udrustede sine Legioner med keltiberiske Klinger.

Diodor beretter videre (L. V., Cap. 33), at Keltibererne fik sit udmærkede Sværdstaal ved at grave det færdigsmedede Materiale i Jorden og lade det ruste. Samme Fremgangsmaade skal Japaneserne benytte til sit Klingestaal, hvis Haardhed er uovertruffen (Beckmann: History of inventions. Vol. II, S. 328). Japanesernes Sværd ere eneggede, forholdsvis tykke og med langt Haandtag, der ligesom Vikingesværdene næsten ganske mangler Dækning for Haanden. Selve Klingerne ere ganske simple og uden Udsmykning, men med Hensyn til Noiagtighed i Udførelsen overgaar de selv de bedste europæiske. Eggen er saa skarp som den skarpeste Barberkniv og saa haard, at den vil kløve en Spiger uden at vise Mærke. Denne sidste Eggen vilde blandt europæiske Vaabensmede blive anseet for en Feil, da den er uadskillelig med en Sprødhed, der gjør dem ubrugelige uden i øvede Fegteres Hænder, men maa passe for Japanesernes Kampmaade. Det japanske Staal er meget vanskeligt at bearbejde, men derfor koster ogsaa en god og fin japanesisk Klinge indtil £ 100 uden Hjalt.

John Evans tror mindre paa Virkningen af Nedgravningen end af de Omsmedninger, som var nødvendige for atter at bringe det forrustede Materiale i anvendbar Stand (Bronze implements, S. 275). Men naar Bonderne finder gamle Sværd, har det været og er vistnok fremdeles ikke ualmindeligt, at de smeder dem om til Knive og finere Redskaber »fordi bedre Egstaal aldrig kan skaffes«. Et haugfundet Sværd paa Østhus i Hosanger blev endog omarbejdet til et Sagblad (nord. Tidskrift, 3die B., S. 267). Og naar erindres det gamle Jerns Beskaffenhed, hvorledes hver udmeltet Klump bestod af mere eller mindre kulstofholdige Partier, og at ved Udsmedningen Massens Karakter blev uforandret, saaledes at Aarer af bladt Smedejern kom ved Siden af haardere mere staalartede Dele, er det intet urimeligt i, at Forrustningen kan have en gavnlig, rensende Virkning. Staal rustet nemlig mindre end Smedejern, og jo urenere dette er, desto mere er det udsat for at angribes, hvorved altsaa unægtelig de gjenværende Rester maa blive renere og mere staalrig end det oprindelige Stykke.

Af samme Grund var det vel, at i Middelalderen de forrustne Hager af gamle Skibsankere blev anseet som det ypperste Materiale til Pilespidse (Meyrick: ancient Armour, Vol. II, S. 3).

Imidlertid betinget som den iberiske Klingefabrikation var af den spanske Jernmalms Eiendommelighed og gode Egenskaber, og da Forbindelserne dengang vistnok ikke tillod nogen større Export af Raamateriale, synes Iberernes Overlegenhed i Klingefabrikationen ikke at have øvet nogen større eller varig Indflydelse udenfor Halvøens Grænser. Nabofolkene nordenfor Pyrenæerne havde, som Cæsar oplyser, ikke profiteret deraf og paa Keiser Augustus's Tider var det ikke længer iberiske men noriske Klinger (»noricus ensis« i Annolied, V, S. 293—305, se Lindenschmit, Handb., S. 223), der havde den største Anseelse i Rom. Noricum var Fællesnavn paa Landene søndenfor Donau mellem Inn og Enns, Mur og Drau altsaa nærmest det nuværende Steiermark. Jernmalmen i disse Egne skal paa Grund af indblandet Mangan (ligetil 11 % manganoxydul) i hoi Grad befordre Staaldannelsen, gik derfor ofte ogsaa under Benævnelsen »Staalsten«, og »der steirische Stahl« skal endog have overgaaet ethvert europæisk Staal i Godhed ligetil Støbestalets Opdagelse (Bech, S. 818). Efterat Romerne havde erobret Landet, blev derfor store keiserlige Vaabenværksteder oprettede i Landet, ligesom de ældre romerske Vaabenværksteder f. Ex. Paduas anseede Klingsmede lod hente Raamateriale fra Noricum.

Disse sydtyske Barbarer overgik altsaa dengang Romerne i Smedning af Sværd. Hvorvidt denne Konstfærdighed ogsaa strakte sig nordenfor Donau og isaafaldende hvorlangt, derom vides intet; dog fortjener det Opmærksomhed at Herusk eller Cherusknavnet af Heru-Sværd synes at tilkjendegive, at Sværdet har været denne Germanerstammes Nationalvaaben alle-

rede for Teutoburgerslagets Tid (Munch, Afh., IV, S. 102), ihvorvel Tacitus angiver at Spydet var Cherusernes almindelige Vaaben (Horæ feræles, S. 64), ligesom Sværd paafaldende sjelden nævnes i Germanernes ældre Historie (Horæ feræles, S. 65).

Utvivlsomt har den noriske Klingeform og Smedekunst allerede tidlig spredt sig langs Rhinen, hvor saavel Solingerstaalet som det kölnske skal vise adskillig Overensstemmelse med det steierske.

Sagnet paastaar at Solingen i XIte Aarhundrede fik Kunsten indført fra Steiermark. — Det fik ogsaa Ulvemærket, som Hertug Albrecht ellers ogsaa i 1349 gjorde til et fast Mærke for Smedelaugiet i Passau (Demmin, Waffenkunde, S. 569). Solingerproduktet er endnu berømt i vore Dage. I ethvert Tilfælde er det vistnok en Misforstaaelse eller, høist uegentlig, naar det almindelig har været antaget, at Spataen, det tværggede Hugsværd, som i Keisertiden var vedtaget for Hjelpe-tropperne og tildels for de romerske Legioner, skulde være en Tillempling af Gallernes ovenfor omtalte uheldige Jernsværd. Dengang de noriske Sværd allerede under Keiser Augustus vandt Anseelse og fik Indpas i Rom, var Overlegenheden som nævnt ikke paa Romernes Side, men paa Barbarernes. Sværdformen maatte altsaa dengang allerede være fuldt udviklet blandt Noricere og idet deres Klunger vistnok baade med Hensyn til Form og Udførelse var den Tids bedste, er det al Grund til at forudsætte, at Spataen er det noriske Sværd som (maaske med nogen Tillempling) er blevet optaget og efterlignet til Bevæbning for det romerske Krigsfolk, om end de romerske befalhavende ofte og længe synes at have foretrukket det gamle Stodsværd (gladius). Tidligere tilskrev man Noricere Opfindelsen af at forvandle Jern til Staal (Annals of Scotl. 1851, S. 349), men senere Undersøgelser har givet Plinius Ret i, at det var Ertzens Beskaffenhed, der i Noricum begunstigede Dannelsen af staalholdigt Jern. Materialet paa dette Sted var altsaa ulige bedre end almindeligt, hvortil sandsynligvis kom at man her havde Aarhundreders Erfaring og en gennem mange Slægtled vunden Øvelse. Men dette hindrede neppe, at man ogsaa her havde mangfoldige af de samme Vanskeligheder at overvinde, der andetsteds lagde Hindringer i Veien for Klingesmedenes Bestræbelser.

Tilvirkningen af Raamaterialet var vistnok i alt væsentlig ens over næsten hele Europa. Den udsmedede Løppe maatte i Noricum som andetsteds søges forbedret ved fortsat Behandling og den saakaldte Garvning, hvorved udhamrede Stænger ordnedes i Bundt, glødedes og derefter svejdeses sammen, var det sædvanlige Middel til at sikre sig et nogenlunde ensartet Produkt, anvendbart til finere Redskaber. Ufuldkommenheden af Smeltningens kemiske Proces nødvendiggjorde et betydeligt og omhyggeligt Omsmedningsarbejde for at det staalblandede Jerns ulige Partikler kunde bringes i den ønskelige Forening. Jo flere Gange hver Stang eller hver Bundt blev udsmedet, sammenbøjet og svejset, desto mere ligeartet blev den naturligvis helt igennem, og jo tyndere hver Stang blev udhamret, desto sikkrere var man for skjulte Sprækker. Men ved hver Glødning forbrændte altid noget af Staalarten og let kunde den ganske gaa tabt. For en god Klinge er imidlertid saavel Staalgehalt som Jævnhed i Materialet uafviselige Betingelser. Og selv efter at Staalet var skaffet tilveie, frembød Sammensvejsningen af Staalet med de for Klungen Seighed og Styrke nødvendige Skinner af Smedejern fortsat Fare, og jævnlig hændte det derfor vistnok, selv hvor Raamaterialet var gunstigt, at det fuldfærdige Arbejde ikke svarede til Mesterens Forventninger, men viste sig, lig Kjartans Sværd at *þuga illar*, idet Staalarten var gaaet tabt og med den Klungen Elasticitet og Eggens Modtagelighed for Hærdning. Alene herved kan forklares den overordentlige Pris man i Oldtiden blandt alle Europas Folk satte paa en virkelig god Klinge, disse gode Klungen Sjældenhed og sagnhistoriske Berømmelse.

Ludvig den tydske vilde prøve de Sværd, som nogle Vilangkonger havde sendt ham som Hyldningsbeviser. Et bødte han i Ring, saaledes at Odden berørte Hjaltet, og dog sprang det tilbage til sin forrige Skikkelse. Det andet derimod knækkedes.

I Svarfaldernes Saga fortælles om Thorolf, at han gav sin Broder Thorstein et Sværd. Denne trak det af Balgen, og bødte Spidsen op mod Hjaltet, men da havde det ganske tabt sin Springkraft. Thorolf maatte derfor lade Broderen vælge et andet og bedre Stykke af hans Vaabenkiste, og han valgte en Øx.

Ved Romerrigets Udvidelse blev keiserlige Vaabenfabrikker anlagt paa beleilge Steder, helst hvor der allerede før var Jernudsmeltning. Men da disse Vaabenfabrikker var noie knyttede til Legionerne og aldeles under militær Kommando, synes de kun at have havt liden Indflydelse paa Smedekunsten i Almindelighed i vedkommende Provins, da det var strængt forbudt at sælge af deres Arbejder. Og da Legionerne trak sig tilbage, fulgte Vaabensmedene visselig med. I Noricum var Forholdene formentlig noget anderledes, dog ved man intet bestemt om den noriske Jernindustri i Tiden nærmest efter Romerrigets Undergang; kun ved man at de i XIte Aarhundrede forekommende noriske Sværd egentlig skrev sig fra Bayern. I Folkevandringstidens Grave forekommer imidlertid fremdeles det tværggede Sværd, med enkelte Modifikationer væsentlig af Haandtagets Form, saa sjelden, at man har fundet Grund til at antage, at det tværggede Sværd saavel blandt Franker og Burgunder som blandt Alemanner og Saxer i denne Periode kun har været benyttet af Hovdingerne og de fornemste, der kjæmpede tilhest (Lindenschmiedt, S. 221—224. Cochet, tombeau de Childeric, S. 59). I 100 Frankergrave kan f. Ex. kun regnes paa et Sværd.

Fra Folkevandringstidens bevægede Aarhundreder er der imidlertid enkelte Omstændigheder, som synes at bestyrke den foraa antydede Mulighed, at Sværdtilvirkningen allerede tidlig maa have vundet Udbredelse blandt de germanske Stammer i det indre af Tydskland (cf. Undset, Jernalderens Begyndelse, S. 406).

Hovedsædet for Sværdtilvirkningen synes imidlertid baade for og efter Folkevandringstiden at have holdt sig i Nærheden af de gamle Tilvirkningssteder i Sydtydskland og langs Rhinen. Spataen vedblev som Grundtype, om end Udviklingen i Aarhundredernes Løb medførte enkelte Forandringer saavel i Klingens som Haandtagets enkelte Dele.

Medens de ældre Klinger gjerne har flere fordybede Striber langs Siderne, facetteret eller spidst ovalt Tværnit, viser det overveiende Flertal af Vikingetidens tvæggede Sværd en dyb Hulrand paa hver Fladside, i almindelighed lige fra Roden til henimod den afrundede Od. Haandtaget har samtidigt udviklet sig væsentlig i solid Retning med kraftige Hjalt af Jern og stor Endeknap. Indrehjaltet antager dog efterhaanden mere og mere Karakter af Parerstang og danner med Klingen en Korsform, der efterhaanden fik en over hele Europa almindelig Udbredelse, vistnok fordi Tidens religiøse Opfatning tillagde denne Form en symbolsk hellig Betydning. I Regensburg, Köln og Solingen har Klingetilvirkningen og Staalfabrikationen gamle Ahner og allerede tidlig blev flanderske Staalarbeider meget efterspurgt. Men især synes Vaabentilvirkningen i hele Rhindalen og i det nordvestlige Tydskland at have taget et stort Opsving under Karl den Stores krigerske og kraftige Regjering, der ivrig tog sig af den indenlandske Industris og særlig af Smedehaandværkets Udvikling. Provinsbestyrerne fik Befaling at sørge for dygtige Haandværkere, og blandt disse nævner Keiseren Jernsmedene (Grovsmedene) først (Monum. germ. III, S. 184, Pertz). Han havde ogsaa Anledning til praktisk at erfare, hvormeget Overlegenhed i Bevæbning har at betyde. Med Iver søgte han derfor at forbedre sine Soldaters Udrustning, og Vaabentilvirkningen har under ham tydeligvis faaet en Udbredelse og et Omfang, der kunde minde om Romerherredømmets Dage.

Overensstemmelsen strækker sig imidlertid ogsaa i en anden Retning. Af de egentlige saakaldte romerske Sværd (Gladius med spids Stodklinge) er der til vor Tid kun levnet yderst faa Stykker. Engelhardt (Nydam, S. 23) angiver Tallet endog til kun 2 eller 3 (cfr. Lindenschmit, Alterth. unserer heidn. Vorzeit. 1ste B., VIII, S. 6) og indenfor Romerrigets Grænser er ligeledes Spataen sjelden (cfr. Undset, Jernalderens Begyndelse, S. 407). Under Karolingernes urolige Tidsalder maa der naturligvis, ligesom i Romertiden, have været smedet Sværd i tusindvis, men som foran nævnt findes saadanne yderst sjelden bevarede i de gamle karolingiske Lande.

Derimod er der i alle de Lande, der maatte boie sig for Vikingernes vældige Sværdslag, paatruffet »nordiske Vikingesværd«, paa de britiske Øer, i Frankrig, i Tydskland, Østersølandene og selv i det indre Rusland, hvor disse Vaaben endog har været medregnede blandt Beviserne for det russiske Riges Grundlæggelse ved Skandinaver.

I England, Frankrig og Tydskland ere de især paatrufne i Elveleier, ved gamle Brosteder og Forskansninger, i Rusland og paa Irland enkelte Gange ogsaa i Grave. Paa det sidste Sted var disse Begravelser tiensynlig nordiske, altsaa tilhørende nordiske Kolonister, men for de andre Landes Vedkommende kan der neppe være anden Grund end disse Sværds forholdsvis sjældne Forekomst i Sammenligning med det store Antal af lignende Fund i Norden, der har bragt de udenlandske Forskere til at godkjende de nordiske Oldgranskeres Fordring paa disse Vaabens udelukkende nordiske Herkomst. Fundstatistikken har været afgørende, uagtet Godkjendelsen af denne archeologiske Bevismaade i dette Tilfælde syntes at maatte medføre haandgribelige Urimegheder, som f. Ex., at der rundt omkring, hvor Vikingerne havde færdes, kun skulde være bevaret enkelte Exemplarer af Angribernes, men ingen af Landets egne, af Forsvarenes Vaaben. Som yderligere Bevis paa de mistænkelige Resultater den statistisk-typologiske Theori om Vikingesværdenes nordiske Eiendommelighed giver Anledning til kan som Prove anføres: naar Viollet-le-Duc i

sin Dictionnaire du Mobilier skal gjengive et karakteristisk Karolingersværd, vælger han dertil l'admirable épée, aftegnet i Vte Bind, S. 365, fra Grev Nieuwerkerkes Vaabensamling. Men ligesaa godt kunde han have valgt det haugfundne Vikingesværd fra Gravraak i det throndhjemske (N. O. Fig. 511, S. 53 i Trondhjems Catalog, Trondhjems Saml. No. 453) thi som Tegningen udviser, ere begge nøie overensstemmende i Form som i Forsiring, ja endog i Indskrift, og maa tydeligvis have samme Ophav, man kunde næsten sige: være arbejdede af samme Mand. Enten maa altsaa i dette Tilfælde det udvalgte »karolingiske« Exemplar være nordisk, eller det »eiendommelig nordiske« være af karolingisk Oprindelse. Misforstaaelsen ligger neppe paa den franske Forfatters Side.

I Merovingertiden var Spyd og Skjold Hærens almindelige Udrustning. Foran er nævnt at endnu i Pipins Forordninger forstaaes ved almindelig Kriegerbevæbning væsentlig Spyd og Skjold. »Arma id est scutum et lancea« (leges longobardicae XLII), og selv i Karolingertiden er det sædvanlig at se fuld Bevæbning betegnet paa samme Maade, idet hver krigspligtig Mand, paa egen Bekostning, maatte sørge for Vaaben og Klæder.

Ved disse Krigsartikler styrkes den til Folkevandringstidens Gravgods støttede Formodning, at blandt de germanske Erobringsfolk hørte Sværd væsentlig kun til de Overordnede, til Rytternes Udrustning. Men at dette Forhold vedblev uforandret ogsaa under Karl den Store, fortjener særlig Opmærksomhed, thi Bevæbningen for den frankiske Hær, efter hver Krigers Stilling og Rang, var næsten ligesaa strængt fastsat som for de romerske Legioner (horæ ferale, S. 205), og Vikingesværdene baade ved Klingens Form og Grebets Anordning uvilkaarlig viser sig mere beregnede for Ryttere end for Fodfolk. Det kan heller ikke feile, at Rytteriet paa denne Tid efterhaanden maa have udviklet sig til en mere og mere betydningsfuld Del af den frankiske Hær. Om Arnulf, der 1ste November 891 vandt en glimrende Seier over Vikingerne ved Löwen, berettes saaledes, at han kom Vikingerne imøde med Rytteri, men at han befalede sine Krigere at stige af, og skjønt Frankerne ikke var vant til Kamp tilfods, fulgte de Befalingen. I ethvert Tilfælde sees Sværdfabrikationen under Keiser Karl at have taget et mægtigt Opsving, idet frankiske Sværd med Begjærlighed blev søgt af alle de omkringboende Folkeslag, og blev en betydelig Udførsels-artikkel. Mod Øst skal især Afsætningen have været stor, idet Avarernes driftige Handelsmænd besørgede Exporten og i Bytte skaffede Silkestoffer, Purpur og andre østerlandske Sjældenheder. Baade Karl og hans Efterfølgere søgte ved Forbud at hindre eller indskrænke denne Trafik, hvorved Rigets Fiender fandt Anledning til at forbedre sin Udrustning. Blandt disse Fiender var efter Saxernes Undertvingelse netop Avarerne de farligste, og inden Karl den Store i 791 angreb disse rovgjerrige Naboer, havde han af al Magt søgt at hindre deres Vaabenforsyning. Efter 8 Aars Kampe bragte han Avarernes Navn til at forsvinde af Historien og gjorde et saa stort Krigsbytte af Guld og Sølv, at Sølvværdien i Vesteuropa sank med næsten en Trediedel, da disse Skatte kom i Handelen. Ved denne Anledning maa det formodentlig have været, at Karl sendte Angelsaxerkongen Offa »unum gladium huniscum« (Akerman, Remains, S. 49, Epistola ad Offam regem Merciorum i Stephens Northern Runic Monuments, III, S. 167), hvorved vistnok skal forstås et i Hunnaland erobret Høvdingesværd (cfr. »hunsk Staal« i Hornklofes Kvad). Blandt Byttet i Avarernes Ringborge nævnes nemlig ikke alene myntet Metal, men ogsaa østerlandske Toier og kostbare Vaaben, som Karl senere lod bringe til Aachen, hvor han med gavmild Haand uddelte Gaver baade til inden- og udenlandske Venner.

B. Rusland og Byzans.

Hverken Avarernes Udryddelse eller de udstedte Handelsforbud synes imidlertid at have bevirket nogen væsentlig Forandring i Vaabenexporten mod Øst. De store offentlige Vaabenfabrikker, som i Romerrigets Velmagtstid var blevne anlagte ogsaa i de østlige Provindser, synes ligesom i Vesterlandene at have delt Skjebne med de vigende Legioner, og i det byzantinske Keiserdømmes Dage sees en stor Tilførsel af Vaaben og især af Sværd at have fundet Sted fra de karolingiske Lande (Lindenschmit, Handb., S. 263). Derimod høres intet om, et Byzantinerne søgte Vaaben fra Østerland, uagtet østerlandske Handelsforbindelser netop paa den Tid var særdeles livlige og bragte blandt andet ogsaa indisk Staal til Europa. Alligevel tør man neppe benytte dette Forhold til at trække nogen Sammenligning med Østerlandets Vaabensmede, der, som bekjendt, har gammel Berømmelse. For det første var vistnok allerede dengang Vaabenformerne forskjellig og Krumsabelen passede neppe for den romersk-byzantinske Kampmaade, dernæst synes Klingefabrikationen i de asiatiske Lande dengang som nu at have været meget lokal og begrænset, samt betinget af nedarvet Øvelse og Kunstfærdighed. Den Dag idag ere Prisene paa gode Staalklinger i det indre af Asien uforholdsmæssige i Sammenligning med de europæiske. Derfor har vistnok ogsaa i ældre Tider Sværd været forholdsvis sjældne paa disse Kanter og ikke hørt til de menige Krigeres Udrustning. Strængt blev det derfor straffet, da i 1240 »some wicked german Jews« vilde sende de over Tydskland indbrydende Mongoler nogle Tønder, der efter Opgivende skulde indeholde forgiftet Vin, medens de ved nærmere Undersøgelse viste sig at være fuldpakkede med colnske Klinger uden Hjalt (Hewitt: ancient Armour, I, S. 316). Det var imidlertid ikke alene Byzantinerne, der gennem en længere Tid søgte at skaffe sig Vaaben og Sværd fra de karolingiske Lande. Ogsaa deres farlige Fiender mod Nord, de paa-trængende Chazarer og Russere (русы) øste fra samme Kilde. En af de mærkeligste, mest oplysende Beretninger, man har om Karolingersværdenes vidtstrakte Udbredelse fortæller Faktum med rene Ord. Den arabiske Reisende Ibn Fozzlan, der i 922 eller 23 traf sammen med Russerne, der kom seilende nedad Volga for at handle med Bulgarerne, meddeler nemlig i sine Optegnelser, at Russernes Sværd, »uden hvilke de aldrig sees« alle var af frankisk Arbejde. Dette samtidige, sikre Vidnesbyrd har neppe været tilstrækkelig paaagtet, og dog staar det i fuld Overensstemmelse med andre historiske Efterretninger, der desuden belyser, hvilket storartet Omfang denne Sværdindførsel maa have havt. Saaledes kunde Russerne 864 paalægge Kjev som aarlig Tribut at erlægge et tvæegget (frankisk) Sværd for hvert Ildsted (Nestor 862, Annaler 1844-45, S. 299) og efter den afgjørende Seier, som Keiser Johannes Zimiskes, ca. 971 ved Dristor (Silistria) vandt over Russerne under Svjatoslav, fremhæves blandt Byttet den umaadelige Mængde Sværd, som Russerne havde efterladt paa Slagmarken. Ibn Fozzlan var en opmærksom Iagttagere. Foruden den værdifulde Oplysning om, at disse Russesværd var af frankisk Oprindelse, meddeler han

ogsaa følgende mærkelige Enkeltheder: »de ere brede, bølgeformet stribede; paa Klingens Sider er fremstillet Trær, Figurer og lignende», altsaa at Klingerne var af damasceret Arbeide. Thi hvem kan vel tvivle om, at der med de bølgeformede Striber og Trær menes de ved den vægte Damascering fremkomne Mønstre, de samme Mønstre, der kan iagttages paa mangfoldige af de i Norden fundne Vikingesværd, se Tab. V og VI. I denne Retning har derfor disse sikre og samtidige Optegnelser Betydning og bevisende Kraft ogsaa udover Ruslands Grænser.

Saaledes som foran nævnt har disse i Rusland fundne Karolingersværd uden videre været tagne til Indtægt for Læren om den yngre Jernalders eiendommelig nordiske Kultur og for alle Vikingesværdes sikkert nordiske Herkomst, hvor de end findes. Omkring flere af de Byer, som af Nestor omtales som tagne i Besiddelse af Varjægerne har man i nyere Tid paatruffet en Mængde Grave, hvori Vaaben og Redskaber »om hvilkas skandinaviske oprindelse naaet tvivl ej gerna kan finnas» (Montelius Sveriges Hist., I, S. 255). Grev Ouvaroff i sin »Etude sur les peuples primitifs de la Russie» 1875, S. 11, slutter sig hertil, idet han siger: Det er meget let at gjenkjennde de Gjenstande, som ere af skandinavisk Oprindelse, da de i Almindelighed baade i Former og Ornamente besidder en typisk og vel kjendt Karakter, og enten har Skandinaver boet paa de Steder, hvor disse Oldsager ere fundne, eller ogsaa maa Oldsagerne være indkomne ved Handelsforbindelser med Skandinavien. I Rusland har man forresten længe været ligegyldig for alle Oldsager af Jern, og Antallet af bevarede Jernoldsager er derfor heller ikke stort. Ved Gravundersøgelser i 1874 og 1877 sydvest for Ladoga blev ifølge Thomsen (Ryske Rikets grunnlagning, S. 78) fundet et af de foran gjentagne Gange nævnte tvæeggede Sværd med guldfarvede Hjalt, aldeles lig Mont. 507, cfr. vort Fig. 5 Tab. II, og et Spyd lig Mont. 504, cfr. vort Fig. 5, Tab. VII. Worsaae har i Aarb. 72, S. 420 afbildet som Prøve paa sikkert importerede nordiske Vaaben et i Gouvernementet Orel fundet tvæegget Sværd med rigt forsynede Hjalt, der i Karakter noie svarer til flere i Skandinavien fundne, f. Ex. Bergens Museum No. 1481, fundet paa Halsenøen i Søndhordland, (Lorange, Bergens Museum, S. 143); N. O. 510, fundet paa Hedemarken og det i Månadsbladet 1885, S. 137, afbildede Sværdhaandtag, hvorfor heller ikke Hans Hildebrand i sit Tillæg til Thomsens Værk, S. 140 betænker sig paa at fremhæve det som utvivlsomt skandinavisk. Forresten synes disse Vaaben i Rusland væsentlig kun at forekomme i mægtige Mænds Grave. Dette skal i alle Fald være Tilfælde paa Gravpladserne ved Moskva, der maa antages at have været det gamle Gardarikes Grændse mod Øst (se Munch, Afhandl., II, S. 250). I de omtrent samtidige Grave af den meriske Gruppe i Gouvernementerne Jaroslav, Vladimir og Tver forekommer ingen Sværd og i 1874 kjendte Aspelin ikke flere end 3 eller 4 tvæeggede Sværd fra hele det finske Territorium. (H. Hildebrand, forhist. folken, S. 686). Ligesom Bähr gjør opmærksom paa, at »in den Gräbern der Lieven sind Schwerter nur selten gefunden» saaledes bemærker ogsaa Grevinck (über heidn. gräber Russisch-Litauens, S. 227), »at hverken i Østersøprovinserne eller i Rusland møder os den for skandinaviske og især for norske Vikingegrave eiendommelige Rigdom paa Sværd». Men om dem alle, baade de i Østersøprovincerne og de ellers i Rusland forefundne Sværd, Øxer, Spyd o. s. v. af omhandlede Slags, afgiver Worsaae den Erklæring, at »de stemmer fuldstændig overens med de nordiske Vaaben, som findes i Skotland, Irland, England og Frankrig fra den Tid, da norske og danske Vikinger hærgede og nedsatte sig der» (Worsaae: Ruslands og det skandinaviske Nordens Begyndelse og ældste Kulturforhold, Aarbøger 1872, S. 419).

Denne indbyrdes Lighed har forresten været ligesaa almindelig anerkjendt som længe bemærket. Den har netop været en af Kraftbeviserne for disse Vaabens fælles nordiske Oprindelse og for, at deres geografiske Udbredelse ogsaa skulde afmærke Grænserne for de nordiske Vikingers Tog. Ligheden staar heller ikke til at fornægte, men hvorfor som Forklaring sætte en urimelig Hypothese, naar Sagen allerede forlængst er fyldestgørende udredet. Forholder det sig saaledes, at der i alle disse forannævnte Lande er fundet Vaaben »fuldstændig svarende til Russernes fra samme Tid», og »Russernes Sværd var af frankisk Arbeide», er Gaaden baade med Hensyn til Udbredelsen af Vikingetidens Sværd og til deres paafaldende indbyrdes Overensstemmelse løst allerede af Ibn Fozzlan. Paastanden om disse Vaabens eiendommelig nordiske Karakter og skandinaviske Oprindelse vil neppe vise sig bedre begrundet eller mere berettiget, end naar Panslavisterne tager de samme i Rusland fundne Exemplarer til Indtægt for »sine fuldstændig ugrundede Fantasiforestillinger om en gammel-slavisk med den germanske ligestillet eller endog overlegen Kunstfærdighed og Industri» (cfr. Lindenschm. Handbuch).

Disse i Rusland paatrufne Fund indtager forresten en særegen Stilling. Anerkjendelsen af Ibn Fozzlan's Forklaring hindrer nemlig ingenlunde, at mange af disse Oldsager kan over Skandinavien have fundet Veien til Ruslands Indre. At drage i »Austrveg» kaldte Nordboerne at reise paa Krigstog over Østersøen (Munch, I, S. 455) og disse Reiser tog vistnok sin Begyndelse mindst ligesaa tidligt som »Vikingetogene» mod Vest. Størst var naturligvis Deltagelsen fra Sverige men ogsaa danske og norske drog ofte samme Vei. Ikke umuligt, at der med den forskjellige Benævnelse oprindelig kan være forbundet et forskjelligt Begreb, og at Togene mod Øst tildels kan have havt en anden Karakter end Vikingernes Plyndringer i Vesterlandene. Nestor, der mod Slutningen af det XIte Aarhundrede skrev sin Krønike, fortæller at Russernes Rige var stiftet af Hærkonger fra den anden Side af Østersøen, og saa meget synes sikkert, at der fra Midten af IXde Aarhundrede i det nuværende Mellem-rusland fra den finske Bugt til Volgas og Dnjeprs øvre Løb, var store Landstrækninger, hvor nordiske Hærkonger og deres

Krigetølgere havde gjort sig til Herrer over den ældre Befolkning. Det kan, siger Sars, S. 103, ikke være tvivlsomt, at blandt disse skandinaviske Krigere, der grundlagde det garðariske Fyrstendømme, har Svearne udgjort Flertallet. (Se ogsaa Munch, Afhandlinger, II, S. 250—251). Idetmindste fra det IXde Aarhundrede gik disse Nordboere under Fællesbenævnelsen Varæger eller Varjager, af Munch, I, S. 289, forklaret med »edsforbundne« medens Thomsen (Ryska Rikets grundlægn., S. 98 og 105) vil tillægge Navnet etnografisk Betydning: »skyddsförvanta« altsaa som oprindelig anvendt af Russerne paa de besøgende Nordboer for at betegne disses politisk-soziale Stilling, men efterhaanden optaget af Slaverne som Nationalitetsbetegnelse paa Skandinaver i Almindelighed og Svensker i Særdeleshed. Nestor ved at berette (Schlözers Udgave II, S. 175, Munch, Afhandl. I, S. 192), at Varægerne foruden Russevarægerne ogsaa omfatter Sveje (Svensker), Urmanni (Nordmænd), Angliane og Gote, og en Kjendsgjerning er det, at medens Ester, Liver, Tschuder o. s. v., ansaa Skandinaverne for naturlige Fiender, var der i Vikingetiden og ved den historiske Tids Begyndelse en overveiende fredelig Forbindelse mellem Norden og Garðarike, ligesom baade Venskabs og Slægtskabsforhold mellem de russiske Storfyrster og Nordens Kongefamilier. Naar skandinaviske Krigere især henimod Vikingetidens Slutning i stort Antal drog til Rusland, var det væsentlig for at søge sin Lykke i Storfyrsternes Sold, og dette Forhold vedblev ligetil omtrent 1043, da Varæger sidste Gang omtales som Hjelpetropper i den russiske Hær. I Olaf Trygvasons Saga (Heimskringla, Cap. 166, S. 89, Munchs Udgave) fortælles om Sigurd, Søn af Erik Bjødaskalle paa Ofrestad »at han tjente lang Tid hos Wladimir«. Det var den samme Sigurd, som paa Handelsstævnet i Estland tilfældigvis paatraf og fik løskøbt sin egen Søstersøn, den senere saa navnkundige Olaf Trygvesson. Alle disse Krigere kom naturligvis fuldt rustede, og intet er altsaa rimeligere end, at der i disse samme Egne gjenfindes ikke alene nordiske Vaaben men ogsaa, idetmindste fra den første Tid, nordiske Krigergrave, der ere blevne udstyrede paa hjemligt hedensk Vis med Vaaben og Gravgods. Bekjendt er Ibn-Fozzlans Beretning om den Gravfest, han var Vidne til (Aar 921), da en russisk Varægerhøvding ved Volgas Bred blev brændt i sit Skib med kostbare Klæder, Smykker og Vaaben, hvorefter en Haug blev opført paa Ligbaalets Plads, altsaa med gennemgaaende den samme Gravskik, der er iagttaget i forskellige norske Vikingehauger, først og fremst i Hovdingehaugen paa Møklebust i Nordfjord (se Bergens Museums Katalog, S. 153, og Montelius i svenska Fornminnesf. Tidsskrift, 6te B., S. 157).

Den Omstændighed, at endel eller mange af disse i Rusland fundne Sværd og andre Oldsager kan antages at være didbragte af nordiske Indvandrere, er imidlertid naturligvis ikke Bevis nok for, at Gjenstandene selv ere af nordisk Oprindelse. Ibn Fozzlans Udsagn kan lige fuldt vise sig at være gennemgaaende korrekt.

Disse Fund og de ovennævnte eiendommelige Folkeforhold i Ruslands Indre har forresten ved forskellige Anledninger været tillagt mere vidtrækkende Betydning. De har saaledes været sat i Forbindelse med det formodede bratte »Kulturskifte« i Norden ved den saakaldte yngre Jernalders Begyndelse. Munch nævner Muligheden af, at Vikingetogene skyldes en Folkebevægelse i Rusland (Munch, Hist., I, S. 292), hvilket vel omtrent er det samme, som naar Professor Rygh har troet i den yngre Jernalders Optræden at kunne finde Aarsagen til Vikingetogenes Begyndelse (Aarbøger 1869, S. 183 og 1880, S. 178), medens Hans Hildebrand er gaaet endog saa langt som til at antage, at den yngre Jernalders »eiendommelige Kultur« skulde have udviklet sig i Rusland og være bragt til Norden af en fra Rusland indvandret med Nordens ældre germanske Befolkning nær beslægtet Folkestamme.

Forgjæves har man imidlertid hidtil blandt de russiske Oldsagsfund spejdet efter Minder om ældre Udviklingsstrin af de ved Vikingetidens Begyndelse i Norden optrædende fuldt udviklede, karakteristiske Oldsagsformer. Saalangt op i Tiden som historiske eller archeologiske Kilder giver Veiledning, synes Forbindelserne mellem Rusland og Skandinavien, saaledes som foran nævnt at have gaaet i modsat Retning, og om de tilhørende nordisk udseende Oldsager udtaler Worsaae, efter at han med egne Øine havde gransket Sagen, at de samtlige umiskjendelig bærer den yngre Jernalders Præg, fra IXde til XIte Aarhundrede og maa være didbragte ved en fra Skandinavien udgaaet Strømning.

Derimod havde der i Slutningen af IXde og i det Xde Aarhundrede udviklet sig en efter den Tids Forhold betydelig Handelsforbindelse gennem Rusland mellem Østersølandene og de dengang blomstrende arabiske Riger i Syd og Øst for det kaspiske Hav (se Pettersen: den gamle Geografi, S. 104). Hovedveiene var væsentlig Ruslands store Floder. Haandgræbelige Beviser paa disse mærkelige Forbindelser ere de rige Fund af arabiske Mynter, Ringsølv og Smykker, som ere opgravede og fremdeles jævnlig opdages i alle tre nordiske Lande, dog især paa de svenske Kyster og paa Gotland, der tydeligvis maa have været en vigtig Markedsplads. Fundenes Hovedmængde falder mellem Aar 880 og 955 (cfr. H. Hildebrand, scand. arts in the pagan time, 1883, S. 82).

Sølv forekommer kun sjelden i den ældre Jernalder, hvorimod det i den yngre Jernalder — at slutte af disse østerlandske Fund — maa have været det af Nordboerne mest eftertragtede Byttemiddel. Arabernes Handel med Norden var vistnok aldrig direkte, men dels ved Fundene, dels ved de geografiske Forhold og enkelte bevarede Efterretninger, kan dens Veie temmelig nøie angives. Den vigtigste kom fra Samanidernes Land østenfor Araløen og det kaspiske Hav (Samarkand) og med Bulgarene ved Volga som Mellemmand. Den anden forte fra det sagnrige Bagdads Egne og Persiens Kyster over Armenien

til det sorte Hav, hvor Chazarerne¹⁾ i det VIIIde Aarhundrede havde udbredt sit Herredømme over det sydlige Rusland lige op til Kjev, der imidlertid 864 blev erobret af Varæger-Russerne, som hos byzantinske Forfattere sædvanlig betegnes med Navnet *ῥωσῆς*. Ved den Anledning var det, at Byen blev paalagt den foran omtalte Skat af tvæeggede frankiske Sværd, ét for hvert Hoved. Nestor, der udtrykkelig gør opmærksom paa, at Varægerne allerede før Ruriks Tid havde Handelsvei langs Ruslands Ildsted, angiver dens videre Retning opad Dnjepr og nedad Lovat til Holmgård (Novgorod) ved Ilmenø, derfra nedad Volkhov-floden, hvor Aldegjuborg (Alt-Ladoga) laa, til Ladoga og gennem Neva til den finske Bugt (Munch, Afhandl., II, S. 263). Sammen med disse Sølsager maa utvivlsomt ogsaa have fulgt mangeslags andre østerlandske Varer. Fundene selv afgiver imidlertid herom kun sparsomme Oplysninger. De indeholder som Regel væsentlig kun Gjenstande af Sølv, der, enten de har Form af Mynter, Smykker, Ringe eller Barrer, kun synes at have havt Handelsværdi efter Vægt. Sammen med hele Gjenstande findes nemlig som oftest en hel Del sønderlemmede Stykker, en Omstændighed, der med Hensyn til »det kunstindustrielle Standpunkt« i Norden temmelig tydelig synes at tilkjendegive, at man ikke var kommen saa langt som til at forstaa Arbeidets Værd, følgelig vistnok heller ikke til selv at kunne udføre saadanne Arbejder. Ligesaa vist som Mynterne, maa derfor den overveiende Mængde af dette Sølv ansees som østerlandsk Arbeide.

Sin eiendommelige Karakter har disse Fund paa en mærkelig Maade bevaret selv i saa lang Afstand fra Kilden som f. Ex. i det vestenfjeldske Norge. I 1885 indkom saaledes til Bergens Museum et Fund fra Vela i Sand paa Ryfylke, hvori 10 russiske Mynter, 26 hele eller ophuggede Stykker Ringsølv, Smykker og Barrer foruden 21 smukke Perler af Agat og Glasmosaik (Aarsb. 1885, S. 75—76). Dog er Antallet af saadanne Fund i Norge yderst sparsomt i Sammenligning med Rigdommen langs Sveriges og Danmarks Østersøkyster.

I Thorbjørn Hornkloves Kvad til Forherligelse af Harald Haarfagres Hird fremhæves, at Hirdmændene af Kongen ere berigede med »hunlandsk Malm« (Munch, I, S. 574). Dette Udtryk har været oversat paa forskellig Maade, i *Annaler* 1862, S. 79, endog med hunlandsk Jern (Keyser har: huniske Staal, Eft. Skr., S. 281), men utvivlsomt har Skjalden derved tænkt paa og villet betegne det værdifulde østerlandske Sølv, som netop i Haralds sidste Dage i hidtil ukjendt Rigdom begyndte at strømme ind over Norden. Ogsaa Sagnet om Halfdan milde paa Vestfold, der gav sine Mænd ligesaa mange Guldpenge, som andre gav Sølvpenge, og »Frodes« gamle Vikingelov (Stenstrup, Norman, I, S. 287), synes at antyde, at dette sidste Metal var det sædvanlige, naar Hirden eller tjenestgjørende Krigere fik sin Sold udbetalt.

Om Harald Haarfagre fortælles i *Páttir Hauks Hábrókar*, Form. Sögur, X, S. 198—208; Munch, I, S. 580), at han sendte en af sine betroede Mænd Hauk Haabrok til Gardaríke, til den store Handelsstad Novgorod, der af Nordmændene i Sagatiden altid gik under Navn af Holmgård, for at han skulde købe ham Kostbarheder, blandt hvilke nævnes en guldvirket Traie. Olaf den Hellige (Olaf den Helliges Saga, Cap. 65) sendte Gudleik Gerske til Rusland for at købe fine Klædesvarer, dyre Skind og Bordtøj. Oplysende for denne Handel er ogsaa Beretningen (Landnámabok, III, 1) om Björn, der blev kaldet Peltsværksbjörn (Skinnabjörn) »fordi at han var Holmgårdsfarer«. Men i ingen af disse gamle Overleveringer er nogen Antydning til, at der østenfra er hentet Vaaben til Norden. Vistnok beretter Strindholm i sin »svenska Folk. Hist. 2den Del, S. 291, Not. 454, at Bulgarene bragte til Visu (Ingrien) Sabler fra de muhamedanske Lande, uden Haandtag, kun Klingerne, saaledes som de kom fra Smedjen. Men saasom han ikke anfører noget Bevis, tør denne Beretning nærmest betragtes som en Antagelse, Af stor Betydning kunde det maaske være, at Sagnet lader det seiergivende Tyrving komme fra Rusland, idet Arngrim fik det i sin Besiddelse ved at myrde Kongen i Gardaríke. Men ligesom dette Sagn er halv mythisk, er Stedsangivelsen omtrent ligesaa enestaaende, som naar Egilssagaen lader Egil i Kurland hente »et godt Sværd«, og neppe af større Betydning, end naar »Thorkel drog sit Sværd mod Skarphedin og sagde: dette Sværd fik jeg i Sverige«. Det kan desuden let tænkes at de fra Rusland, Kurland, eller Sverige, saaledes »hentedes« Sværd er bleven vundne i Tvekamp og fuldgodt kan have været af frankisk Oprindelse.

I første Halvdel af 1100talet gav gjensidig Mistænksomhed og Misforståelse Anledning til, at Storfyrsterne i Gardaríke skilte sig af med sine nordiske Leietropper, altsaa samtidigt med, at ydre Forhold i Vesterlandene og indre Forhold i Norden stærkt havde begrænset Adgangen til at fortsætte Vikingelivet som Vei til Krigshæder og Bytte. Fra Gardaríke var imidlertid dengang livlig Forbindelse med det græske Rige. Mellem Aarene 866 og 1043 havde »ῥωσῆς« endog med vexlende Held vovet gentagne Angreb mod Keiserstaden. Her fandt den nordiske Krigeraand et nyt Feldt. I XIte Aarhundrede og især efter at Harald Sigurdson (Haardraade) havde foretaget sin mærkelige Miklagårdsreise, blev det Skik blandt høiættede Nordmænd at træde i den græske Keisers Tjeneste som »πατριάρχης«. I Harald Haardraades Saga Cap. 3 fortælles, at da han kom til Miklagård, fandtes der en stor Mængde Nordboer, som havde Tjeneste i Hær og Flaade. Omtrent ved den Tid synes de

¹⁾ Chazarerne synes at have opnaaet en høi Grad af Civilisation idetmindste i social Henseende. De havde sin Hovedstad i Balandschart (nu Astrakhan), senere i Sarkel (Beljajewsk), men saa sin Magt knækket af Russerne ved 955 og 1016. Dette Folk, hvis sidste Levninger endnu bedder Kærlighed, tilbød Udvælgelsen af alle Religioner, deriblandt den jødiske; nok var de endog sidste forsvundne Statsreligion, at den dyrkedes af Klanen og alle forenede, der først havde holdt sig til Koranen.

imidlertid at have sluttet sig nærmere sammen og som samlet Korps at have faaet Plads blandt Keiserens Livvagt. Hos byzantinske Forfattere omtales disse Tropper første Gang 1034, og Korpset, omtrent 1000 Mand, holdt sig lige til 1204, under det samme Navn: Væringer, som i noget mere udstrakt Betydning var almindeligt for Nordboerne i Rusland (Munch, III, S. 54 ff). Den første, som i islandske Sagaer omtales i Forbindelse med saadan Myklagårdsreise, er Kolskjæg Hámundsen; han var Broder til Gunnar paa Hlidarende, reiste fra Island til Norge, derfra til Sven Tvæskjæg i Danmark, hvor han 993 blev døbt, derfra til Gardaríke, hvor han opholdt sig et Aar og drog saa videre til Myklagård, hvor han giftede sig, blev Høvding »fyrer Væringjaldi« og blev til sin Død. Laxdolasaga, Cap. 72—73, angiver, men altsaa mindre rigtig, Bolle Bollesøn som den første. Forresten nævnes allerede før 950 Thorkel Thjostarsøn og Eyvind Bjarnsøn som Græklandsfarere (Thomsen, S. 94). Disse ere de eneste Exempler man har fra en saa tidlig Tid, idetmindste hvad Norge og Island angaar. Men Svenskerne leverede utvivlsomt Hovedmængden, og i Sverige, især i Mälaregnene, findes endnu et betydeligt Antal Runestene, ristede til Minde om svenske Mænd, der ere faldne eller døde paa deres Færd østerud.

Efterretningerne om Væringerne i Myklagård giver forskellige høist interessante Bidrag til Oplysning om de nordiske Vikingesværd. Ved en høitidelig Audiens 946 bar Væringerne i Keiserens Følge Faner og Skjold *καὶ τὰ λαυρὰν παρὰ* (Const. Porph. Lib. II, Cap. 15), altsaa de samme som de selv havde medbragt, og de samme, de som Vikinger i Hjemmet havde benyttet. Bolle Bollesøn havde fra Barnsben af baaret »Fotbit«, der var prydet med Guld. Det fulgte ham til Myklagård, og han havde det paa, da han omtrent 1030 kom tilbage til Island (Munch, III, S. 60). Endnu tydeligere udtales dette i den mærkelige Beretning om Islænderen Thorstein, der drog ivei lige til Myklagård for at tage Blodhevn for Broderen Grette: ved Vaabenthinget, som holdtes før en Udrykning, skulde enhver vise sine Vaaben. Thorstein kjendte ikke sin Broders Drabsmand, men da denne med Stolthed viste sit Sværd og roste sig af, at han dermed havde dræbt Grette, greb Thorstein det og gav ham Banesaar. Harald Haardraades Sværd var en Trofæ fra Sicilien. »Ved Indtagelsen af den tredje Borg, fangede han Befalingsmanden og fratog ham det ypperlige Sværd, som han (Harald) siden bar« (Munch, Hist., III, S. 97). Snorre har i Haakon Herdebredds Saga, Cap. 21 (Munchs Udgave I, S. 533, Cap. 840), nedtegnet en Beretning, som ovenfor er gjengivet, om St. Olafs Sværd.

Under Udrykning fulgte Væringerne Hæren tilhest, men kjæmpede efter hjemlig Skik sædvanligvis tilfods med Sværd og Øx.

Grækernes Hærvæsen og Krigsudrustning var naturligvis en Arv fra Romerne, men Angrebsvaaben og specielt Sværd blev, som foran anført, paa den Tid indført fra Vesteuropa, og naar Væringerne ikke fandt Grund til at ombytte sine fra Hjemmet medbragte Klinger, kan dette vistnok alene forklares derved, at disse var lige saa gode, af samme Slags, af samme Form og Beskaffenhed som de i Byzants almindelige. Derimod hjemførte Harald Haardraade som en kostbar Sjældenhed sin lange Ringbrynje, »Emma«, der vistnok var af østerlandsk Oprindelse.

Det var altsaa ikke alene de tvæeggede Sværd blandt Russerne ved Volga som var af frankisk Arbeide, men ogsaa Sværdene i det græske Rige.

Frankerrikets vigtigste Handelsvei mod Øst gik nedad Donau og synes efterhaanden at have givet disse Vaaben almindelig Udbredelse over saa godt som hele det østlige Europa.

Disse Iagttagelser fra Europas østlige Egne fortjener al Opmærksomhed. De indeholder for det første et temmelig tydeligt Tilkjendegivende af, at disse »Vaaben af frankisk Arbeide« dengang kunde blive og blev »nordiske Vikingesværd« alene ved at komme i nordiske Vikingers Hænder eller i deres Grave, uden Hensyn til om de bevisligen oprindelig var didbragte fra noksaa fjærne og adskilte Lande. Dernæst udvider og bestyrker de den i Ibn Fozzlans Beretning indeholdte Forklaring paa Sværdformens Ensartethed i Vikingetiden, og naar man fra Østeuropa forfølger disse »Sværd af frankisk Arbeide« til deres sandsynlige Udspring og Tilvirkningstid, skal det vanskelig kunne negtes, at disse samme Iagttagelser giver en varslende Veiledning ogsaa for Undersøgelserne mod Vest og Nord af de der forekommende samtidige aldeles tilsvarende tvæeggede Sværds Oprindelse og rette Attribution.

C. De britiske Øer.

Fra England kom Kværnbit, Haakon Adelstens berømte Sværd, som han bar til sin Dødsdag og som blev lagt ved hans Side, dengang »hans Venner talte over Graven og viste ham til Valhal«. Snorre (Harald Haarfagers Saga, Cap. 43) bemærker om Kværnbit, »at dette Sværd er det bedste, som nogensinde er kommet til Norge«.

Han forudsætter altsaa som noget selvsagt, som en naturlig Ting, og som noget alle dengang vidste, at det var almindeligt, at Sværd »kom til Norge« udenlands fra. Og hvad som i den Henseende var Regel i Snorres Dage, havde naturligvis sin Gyldighed ogsaa for den nærmest foregaaende Tid, saa meget mere som Snorres Bemærkning og Bemærk-

ningens Forudsætning nøie slutter sig til Resultatet af Undersøgelserne om den hjemlige Jernindustri Evne og Mangler. Allerede i denne Snorres indirekte Udtalelse ligger derfor et temmelig tydeligt Svar paa Spørgsmaalet om de nordiske Vikingesværds Oprindelse, og Besvarelsen vilde været fuldstændig, dersom han lig Ibn Fozzlan havde suppleret sin Bemærkning ved ogsaa at tilføie, hvorfra det var, at disse Vaaben sædvanligvis kom til Landet. Derom nævner han imidlertid paa dette Sted intet. Derimod anfører baade han og andre Sagaskrivere Tilfælde nok, hvoraf med Sikkerhed fremgaar, at fra England kom mange. Efter Sagnet var saaledes et fra Adelsten til Harald Haarfager sendt Sværd med gyldent Hjalt den ligefremme Aarsag til at Haakon blev opfostret i England, og i det hele stod England for Nordboerne som rigt paa alle jordiske Herligheder, hvorfor det ogsaa gennem hele Vikingetiden var Gjenstand for deres særlige »Opmærksomhed«.

Da nu England for nærværende forsyner saa at sige alle Jordens Folkeslag med Jernvarer og Vaaben, kunde det ligge nær at antage, at den britiske Jernindustri ogsaa op igennem Tiden har spilt en lignende Rolle. Denne Antagelse svarer imidlertid ikke til de virkelige Forhold. Englands Overlegenhed paa dette Omraade er af forholdsvis ung Alder, og staar i umiddelbar Forbindelse med den nyere Tids store Fremskridt i chemisk og teknisk Retning. Med sikre Beviser kan godtgøres, at lige til langt ned i Middelalderen var Jernindustrien paa de britiske Øer kun lidet udviklet, og ikke engang tilfredsstillende Landets eget Behov. Hvad specielt Klingefabrikationen angaar, er det betegnende, at det, endog saa sent som i Renaissancetiden, er yderst sjældent at paatræffe en Klinge med engelsk Mærke (Sword, S. 41). Forresten ere de historiske Efterretninger og alle Slags direkte Oplysninger om den engelske Smedekunst i Oldtiden meget sparsomme. Værdifuld er derfor i herværende Forbindelse Cæsars Anførsler i Comm. V, Cap. 12, 13, 14. (Refereret af W. B. Dawkins, Intern. Congr. at Norwich 1868, S. 190, »on the antiquity of the iron mines of the Weald«). Der sees at den »maritima regio« hvori Jernet »fødes« egentlig er at forstaa med det sydøstre Hjørne af England, indbefattende Kent og en Del af østre Sussex, som havde modtaget sin Befolkning fra den ligeoverfor værende Del af Gallia Belgica. Isaafald ere Leierne endnu kjendt: det er den oolitiske Jernerts i den wealdiske Formation. Der findes ogsaa talrige Slaghobe, hvoraf en Del ved de deri fundne Oldsager karakteriseres som omfattende hele Keiserperioden til Diokletians Tid; enkelte Slaghobe derimod synes ved sit Indhold af grove Potterier at maatte henføres til Tiden før Cæsars Erobring — og det er saaledes rimelig at Cæsar netop omtaler disse Jerngruber i og omkring det nuværende Battle, Tunbridge etc. Disse oolithiske Jernertse fra Juraperioden udmærke sig imidlertid ved en Fosforgehalt, der stiller dem nogenlunde i Klasse med Myrmalmen.

Fra dette sikre Udgangspunkt maa man kunne trække adskillige analoge Slutninger ved Hjælp af de Erfaringer man har fra Myrmaletiden her hjemme.

Cæsar tilføier at Forraadet er ringe, og Jernet i afveiede Terninger bruges som Mynt; deraf er man ikke berettiget til at slutte at Jernet blandt Briterne var sjældent og kostbart, men kun at den wealdiske Jernerts Smeltning forblev en Industri i det Små; og Jernet ogsaa tidlig, paa Grund af sin lokale Forekomst, blev et almindeligt Byttemiddel.

At Udvinning af Metaller imidlertid har staaet paa et lavt Trin fremgaar af Cæsars Ord »ære utuntur importato«. Kobber fandtes i England dengang som nu, og Cæsar selv ved at berette hvor Tinnets »plumbum album« »voxer« — og dog har Briten maattet hente sin Bronze fra Udlandet. — Uden at være øvede Metallurger kan de gamle Briter dog have været Smede, selv om de ikke har forstaaet at fremstille gode Staalklinger. Deres jernbeslagne Stridsvogne og den Modstand de idetheletaget reiste mod Romerne bevise at de ikke led Mangel paa Jern eller Vaaben.

Efterat Romerne var blevene Herrer i Landet anlagde de Jern- og Vaabenværker saaledes som Skik og Brug var i alle nye Provinser. Det keiserlige Værksted ved Bath, oprettet af Hadrian, havde at levere Vaaben til de i Britanien stationerede Tropper. Det nødvendige Staal maatte utvivlsomt indføres, idet Romernes fortrinlige Veivæsen muliggjorde Varetransport selv mellem fjærne Dele af Riget; blåstrjern, fellujærn og teintjern kunde derimod Landet selv præstere. Endnu skal der i Monmouthshire ved Gloucester og især i »the Forest of Dean« findes store Slagsamlinger og andre Minder om denne Virksomhed (Archeol. Journal, Vol. XVII, S. 225 og følgende). Her var Raamaterialet den sædvanlige engelske Rødjærnsten, men Udsmeltningen ganske som ved Myrjern. Dengang Romerne maatte opgive Britanien, Anno 409, lukkedes imidlertid ogsaa disse Værksteder, de romerske Vaabensmede fulgte Legionerne, Staalimporten ophørte, og Industrien forfaldt.

Mellem 450 og 586 foregaar den store Indvandring eller Indtrængen af Angler og Saxer, men enten har disse nye Indbyggere ikke befattet sig synderlig med Smedekunsten eller ogsaa har det forefundne Raamateriale lagt Hindringer iveien for Udviklingen af deres Jernindustri. Lappenberg (S. 622, Geschichte von England) meddeler som sit Totalindtryk, at under Angelsaxernes Herredømme forfaldt Bjergværksdriften. Dog vedblev ogsaa i deres Tid de vestlige Landskaber af Wessex, Gloucester, Hereford, Somerset, at levere meget Jern, der udsmeltedes udelukkende ved Hjælp af Trækul, men paa en høist ufuldkommen Maade, hvilket kan bevises af Slaggens store Jernholdighed (Bech, S. 678). Om deres Smededygtighed i de første Aarhundreder efter deres Indvandring, har man troet at kunne hente nogen Veiledning fra de i Gravene medgivne Jernsager, ligesom en af Englands ivrigste Forskere har anstillet Prøver for at komme efter Materialets indre Egenskaber. Under-

søgelserne har for Vaabnenes Vedkommende ført til det Resultat, at de har været af blødt Jern, Smedejern (Kemble to Akerman: *Horæ feræles*, S. 203).

Saafremt altsaa Materialet har været indenlandsk, skulde heraf fremgaa, at den engelske Myrmalm vistnok har kunnet være baade god og tjenlig til forskellige Redskaber, men at den til Fremstilling af det for Klinger nødvendige Staal har været omtrent ligesaa uskikket som den norske, og at de angelsaxiske Smedemestere ikke stort bedre end de nordiske har magtet at overvinde de tekniske Vanskeligheder, som Myrmalmsjernet frembød, og som overalt gennem hele Oldtiden var forbundet med Fremstillingen af en virkelig god Klinge. Sværd ere forresten i disse Grave yderst sjældne i Forhold til Gravenes Antal. Ialt kjendes fra hele England neppe flere end et Snes Stykker (21 optælles af Lindenschmit, *Handb.*, S. 220, tildels ifølge Fausset's *Inventarium sepulcrale*), og om disses Oprindelse kan naturligvis intet sikkert vides især da de, ligesom næsten alle Jernsager, der findes med ubrændte Lig, ere stærkt forrustne, saaledes at Detaillerne ere utydelige og Sammenligning vanskelig.

Dog har Formen tydeligvis været lig Folkevandringstidens Spatha, saaledes som den kjendes fra Fastlandsfund, og naar hensees til det stærke Bevis, som de danske Mosefund afgiver paa tidlig Vaabenimport fra Syd, er der neppe Grund til at betvivle at den Slags Sværd ogsaa har fundet Vej over Kanalen til Angelsaxernes krigerske Høvdinge. Enkelte i England opdagede Pragthjalt fra en noget senere Tid har i sit Anlæg tydelig Overensstemmelse, maaske ogsaa fælles Oprindelse med flere i Tyskland og Norden fundne, og synes i sin Form og Konstruktion allerede at vise de samme Grundtræk, der siden blev almindelige for de saakaldte nordiske Vikingesværdes eiendommelige Haandtag.

Fra Angelsaxernes hedenske Tid ere altsaa Efterretningerne faa og Sværdfund sparsomme, men endnu efter Christendommens Indførelse i det VIIIde Aarhundrede, altsaa fra den Tid, der i nærværende Tilfælde for os har størst Betydning, savnes ethvert Vidnesbyrd om Jernindustriens Fremgang. Det sociale Liv i England var dengang tilstrækkelig udviklet til at skabe en selvstændig Haandværksstand og til at muliggøre en mere kontinuerlig, fabrikmæssig Arbeidsmaade, der specielt for Sværdtilvirkningen synes en Nødvendighed, men desuagtet foreligger intet, der tyder paa, at Angelsaxerne mere end for var komne ind i Vaabentilvirkningens Hemmeligheder.

Ikke engang i den Fredsperiode, som Kong Alfred i enhver Henseende benyttede saa godt til at hævede sit Folks Selvstændighed, hører man noget om, at han har antaget sig denne Sag, uagtet vi ved, at han for at ophjælpe Industrien indkaldte fremmede Kunstarbejdere (Shaw: *Dresses & Decorations*, S. 2). Det samme er Tilfælde under de følgende Konger og vedbliver efter Wilhelm Erobrerens Angreb og Seier. I hans bekjendte Skatte- eller Afgiftsfortegnelse «the Doomesday-book» nævnes vistnok atter det foran omtalte af Romerne drevne Jernværk i the Forest of Dean, dog forekommer ikke et Ord om, at Vaabentilvirkningen er gjenoptagen. Hvad Kongen forlanger er kun en bestemt Afgift af Stangjern til Skibsbrug. Forgæves vil man altsaa i de skriftlige Kilder søge Oplysninger om angelsaxiske Vaabensmedes Kunstfærdighed. Og dog var det tvæeggede Sværd tydeligvis et høit skattet Vaaben blandt Angelsaxerne. Dets sjældne Forekomst paa de hedenske angelsaxiske Gravpladse er af Hr. Kemble forklaret ved ligefrem at henvise til, at der blandt Angelsaxerne tydeligvis kun var en enkelt og forholdsvis lidet talrig Samfundsklasse, der førte dette Vaaben: «Efter min Mening» siger han, «var det ingen Mand med lavere Rang end «a Kings thane», der havde Ret til at bære Sværd» (*Horæ feræles*, S. 203). Spydet var den simple Krigers almindelige Angrebsvaaben, medens de i samtidige Skeletgrave fundne Sværd har været brede tvæeggede Værger, som alene har kunnet passe for en Mand tilhest (se foran S. 45). De har hørt med til Bevæbningen for en bestemt Kriegerklasse, der gjorde Ryttertjeneste. Dette kan med Lethed blive godtgjort ved de angelsaxiske Love om Heriot (den lensretlige Afgift ved Arvefald). De gammelengelsaxiske Arveregler havde nemlig den Bestemmelse, at naar en Krigsmand døde, til hvem Kongen havde overgivet Vaaben, skulde disse Vaaben atter tilfalde Kongen. Denne Regel gik siden over til en noie bestemt Afgift, svarende til den afdødes offentlige Stilling, det vil sige til at gjælde de Vaaben eller den Krigsudrustning, som man forudsatte, at han pligtmæssig havde eiet, og som han i levende Live havde haft Ret til at bære. I Kong Knuts Regjeringstid var Minimumsavgifterne bestemt paa følgende Maade:

Første Klasse, Prinser af Blodet, Erkebiskopper og Jarler: otte Heste, hvoraf fire med Sadel, fire Hjelme, fire Ringbrynjer, otte Spyd, otte Skjolde, fire Sværd og tohundrede Guldpenge.

Anden Klasse, der omfattede de fornemste blandt hans Vasaller, «the Kings thanes», hans Adelsmænd og Hoffets Medlemmer: fire Heste, hvoraf to sadlede, to Sværd, fire Spyd, fire Skjolde, en Hjelm, en Brynje og femti Guldpenge.

Tredie Klasse, den lavere Adel: en fuldt udrustet Hest og vedkommendes Bevæbning eller en Erstatning i Penge.

For Dancernes Vedkommende var Bestemmelserne noget anderledes.

Første Klasse, Huskarle (Hirdmænd): to Heste, hvoraf en sadlet, et Sværd, to Spyd, to Skjolde og femti Guldpenge.

Anden Klasse, Landadelen: fire Pund.

Tredie Klasse, den laveste Landadel: to Pund.

Heraf fremgaa, at ingen af lavere Rang end Kongens Thane havde at udrede Sværd, fordi Sværd ikke var et Vaaben som svarede til hans Grad, men alle som havde at aflevere Sværd havde ogsaa at yde Heste. Jeg er, fortæller

Mr. Kemble, tilbøielig til at tro, at Antallet af Heste og Vaaben vistnok svarer til Antallet af de Mænd, som hver efter sin Klasse havde at bringe med sig og stille i Marken.

Paa denne Maade havde første Klasse at stille fire Ryttere udrustede med Sværd, Spyd, Skjold, Hjelm og Brynje, foruden fire Fodfolk med Spyd og Skjold, medens den laveste Klasse af Thaner kun havde selv at afgive Møde tilhest og fuldt rustet, færdig til at gøre Tjeneste i Kavaleriet. Næsten i alle Tilfælde svarer Antallet af Sværd nøie til Halvparten af Hestene, og alle de, som ikke havde at erlægge nogen Hest, altsaa alle, som tjente tilfods, havde derfor efter al Sandsynlighed heller ikke noget saadant Vaaben.

Sværd var altsaa blandt Angelsaxerne forbeholdt Mænd af en bestemt Rang. I Danelagen var endog en udtrykkelig Bestemmelse om, at selv om en Ceorl (en Mand af simpel Herkomst) har været saa heldig, at han har kunnet skaffe sig en Hjelm, en Brynje og et med Guld prydet Sværd bliver han dog en Ceorl, det vil sige, han bliver ikke derfor adelig. Sværd med gyldne Hjalt omtales i det hele ofte i de angelsaxiske Skrifter.

Det var et saadant Sværd, Kong Adelsten sendte Harald Haarfager og hvorom Snorre har den bekjendte Beretning: Harald greb det gyldne Hjalt, men da sagde Sendebudet, nu tog Du ved Sværdet, som vor Konge ønskede, nu er Du hans Mand (Pegn), eftersom du har modtaget hans Sværd.

Naar derfor de norske Hirdmænd senere fik Navn af Sværdtagere, idet de ved »Sverðtaka« forpligtede sig til Troskab i Tjenesten, er dette vistnok en Ceremoni, der er optaget fra Angelsaxerne.

Til Gjengæld synes Jarlens Titel og Værdighed at være overført til Angelsaxerne fra Norden, hvor Navnet er gammelt, medens det i England neppe forekommer før efterat den nordiske Indflydelse havde begyndt at gøre sig gjældende (Steenstrup, IV, S. 111).

Da Kong Hrollaug af Naumdalen (Harald Haarfagers Saga, Cap. 8. — Munch, I, S. 469) overgav sit Rige til Harald, tog denne et Sværd, fæstede det ved hans Bælte, bandt et Skjold om hans Hals, gjorde ham til Jarl og ledte ham i Høisæde. Endnu Kong Magnus's Hirdskraa har Bestemmelse om at Udnævnelser skal ske paa den Maade, at Kongen overrækker Jarlen et Sværd som Tegn paa, at han har sit Jarledømme af Kongen og er dennes Sværdtager.

I angelsaxiske Adelstestamenter forekommer ikke sjelden Detailoplysninger om den afdødes forskellige Sværd. Disse har naturligvis stor Interesse, om det end i mange Tilfælde er vanskeligt nu at forstaa eller tyde de opgivne Kjendetegn.

Saaledes f. Ex. Prince Æthelstans Testament fra omtrent 1012—1016, senest delvis gjengivet med forklarende Oversættelse i G. Stephens Pragtværk: Old northern runic monuments III, S. 167 ff.

1) og Sværdet med det sølvprydede Hjalt, som Wulfric udførte og den gyldne Balg og det Smykke (Beltespænde?) som Wulfric udførte — — —

2) og det sølvhjaltede Sværd, som Ulfcytel eiede — — —

3—5) og jeg testamenterer til Eadmund min Broder det Sværd, som Offa har eiet. Saaframt herved menes den bekjendte Offa rex Merciorum, var dette Sværd altsaa et Familie- og Arvestykke vel 200 Aar gammelt, maaske derfor det samme »gladium huniscum« som Karl den Store sendte sin kongelige Ven (se foran S. 45), og Sværdet »with the pitted hilt«, altsaa med Hjalt hvori er indpresset runde grubeformede Ornamenten (cfr. Rygh, N. O., S. 510). »and ænes brandes« (Brandr-Sværdklinge, branc paa oldfransk).

6) og jeg giver til min Broder Eadwig et sølvhjaltet Sværd,

7) og »ðes málswurdes« (= det málsværd (cfr. málaspjót), vistnok = det damascerede Sværd), som Wither eiede,

8) og jeg giver til Ælmer, min Taffeldækker »ðes sceardan swurdes«. Betydningen uklar. Stephens oversætter det med the shard (? chequered) sword, altsaa = ? spraglet, svarende maaske til Tyskernes bunt, wurmbunt om damascerede Klinger. Dette bestyrkes ved det om 12te Sværd anvendte Udtryk: ðæs sceardan málswurdes.

9) og jeg giver til Siferth et Sværd, en Hest og mit Bøgetræsskjold,

10) og jeg giver til Eadric, Wynfleds Søn, Sværdet med Haandmærke (ðæs swurdes ðe seó hand is on gemearcod),

11) og jeg giver til Æthelwine min Vaabensvend det Sværd, som han tidligere skjænkede mig,

12) og jeg giver til Ælfnoth min Sværdfeger: »ðæs sceardan málswurdes« (se Anm. ovenfor til Sværd 8).

Hewitt: Ancient armour I, S. 38, forklarer den første Del af dette Testamente: the sword with the silver hilt, which Wulfric wrought, som at hele Sværdet var arbejdet af Wulfric. Men saaframt dette havde været Meningen, havde vel her været anvendt samme Udtryk, som længer nede i Dokumentet: the silver-hilted sword, which o. s. v. At Wulfric kun er tænkt som Mester for Hjaltet, altsaa som Sølv- og Guldarbejder, fremgaar ogsaa af, at der strax efter og i samme Forbindelse nævnes det Smykke som han, Wulfric, havde udført. Guldsmedkunsten var adskillig udviklet blandt Angelsaxerne (Shaw: Dresses & Decorations, Introduction, S. 2), medens den Omstændighed, at ikke for noget af disse i Testamentet opførte tydeligvis kostbare og værdifulde Vaaben, Klingsmedens Navn findes anmærket eller fremhævet, paa det klareste synes at vise, at Navnene ikke

var kjendte, idet Klingerne ikke var af angelsaxisk, men fremmed Oprindelse; nogen Ulfberhtdinge nævnes ikke, har maaske heller ikke været blandt dem.

Havde det forholdt sig saaledes som før antaget for de »nordiske Vikingesværds« Vedkommende, at saadanne Vaaben kunde leveres af enhver flink Smed, vilde der ikke være blevet tillagt dem den Betydning, som man af de gamle Bestemmelser og bevarede Dokumenter kan se har været Tilfælde. Blandt Angelsaxerne var et tvæegget Sværd tydeligvis en Velstandssag, som kun høierestaaende Krigere havde at anskaffe sig og som derfor blev til et Slags Rangsmærke for disse.

Sven Aageson fortæller, at da Kong Knut havde fuldført sin store Opgave, Englands Erobring, lod han kundgjøre, at alene de vilde blive optagne i hans Hird, der glimrede ved tvæeggede Sværd med guldindlagte Hjalt, thi det udmærker Fyrsten, at han er omgivet af en Skare Krigere med skønne Vaaben. Den egentlige Hensigt hermed var at bevirke en Udrensning, idet alle de mindre heldig stillede af den store Flok, som under og efter Krigen havde samlet sig om Kongen, maatte trække sig tilbage, hvorved hans Hird kun kom til at bestaa af høibaarne og formuende Mænd, idet det i Regelen alene laa indenfor disses Evne at imødekomme det kongelige Bud.

I denne Hird, den for sin Tapperhed og Krigslove bekjendte Thingemanlið (Steenstrup, Normannertiden IV, S. 127, isl. Thingmannalið), hvormed Knut omgav sig for at hævde sin Magt i det undertvungne Land blandt oprørslystne og urolige Undersaatter, var naturligvis foruden Angelsaxer ogsaa mange andre Nordboere. Allerede forskellige af Angelsaxerkongerne havde taget nordiske Krigere i sin Tjeneste, og som bekjendt var det efter ligefrem Indbydelse af Ethelred at Erik Blodaxe kom til at tage fast Bolig i Northumberland for at væge Landet mod andre Vikinger. Han havde sit Tilhold i York og var efter de engelske Kronisters Vidnesbyrd »den sidste Konge i Northumberland« (Munch, I, S. 2—220). Thorkel den Høie havde været Ethelreds Landeværnsmand, forinden han kom i Knuts Tjeneste. Desuden havde mange Vikinger allerede tidlig søgt sig nye Hjem i England. Ved Fredslutningen 867 var Northumberland blevet dem indrømmet, for at de kunde bosætte sig der, og 878 maatte Alfred afstaa hele Danelagen. Dygtige Konger sikrede vel gjentagne Gange Angelsaxernes Overherredømme, men uagtet Krigslykken var vekslede, vedblev Indvandrerne at bo i sine nye Hjem og at faa en stedse voxende Indflydelse, indtil ved Vikingetidens Slutning Danekongerne Sven Tværskjæg og hans Søn Knut fuldender Landets Erobring og bliver Angelsaxernes anerkjendte Konger.

Gjennem næsten hele den yngre Jernalder var det altsaa en stadig Kamp og en livlig Forbindelse mellem Angelsaxer og Nordboer, men aldrig høres om, at Overlegenhed i Vaaben og Krigsudrustning gav nogen af Parterne Seier, eller at de nordiske Vikinger havde nogen Betænkelighed ved at benytte Angelsaxernes Sværd og gøre dem til sine egne, naar de kun dertil havde Anledning. De islandske Sagaskrivere gaar ogsaa som allerede nævnt stedse ud fra, at et i England hentet Sværd strax og uden videre passede baade for den nordiske Krigers Haand og for hans Kampmaade. Men ikke nok hermed, de samtidige angelsaxiske Billedtegnere udstyrer jævnlig sine Krigere med netop de samme Slags tvæeggede Sværd og Hjalt-former, som kan paavises blandt vore i Norden fundne Vikingevaaben. Vistnok paa Grund af den Betydning, som blandt Angelsaxerne blev tillagt de gyldne Hjalt er paa de illustrerede Manuskripter Sværdhaandtagene oftest farvede gule, og det kan neppe feile, at Originalerne kan søges og findes blandt de i nordiske Vikingefund saa hyppigt optraedende Sværd med metal-dækkede Hjalt og stor Knap (se Fig. 2 og 3, Pl. I, N. O., S. 494. Mont., Fig. 505 og 507 m. m. fl.).

Forgjæves vil man speide efter ringeste Bevis for Rigtigheden af den tidligere Antagelse at Angelsaxernes Sværd var kortere og lettere, og at Vikingernes udskilte sig ved eiendommeligt formede Haandtag (Worsaae: Danske og Nordmændene i England, S. 71. Worsaae: de danskes Kultur i Vikingetiden, S. 37). Baade Angelsaxer og Nordboer har tydeligvis under deres mange og lange Kampe i Vikingetiden brugt samme Slags Sværd. Som et foreløbigt Bevis kan anføres et enkelt, men ganske mærkeligt Træf: naar Worsaae, der ivrig har hævdet Vikingesværdenes nordiske Oprindelse, ønsker at gengive et som »sikkert er af hjemligt Arbejde« (Illust. Tidende, S. 201 og Worsaae: de danskes Kultur i Vikingetiden, S. 23) vælger han at lade afbilde et Sværd med sølvforsirede Hjalt, og femtunget Knap (Universitetets No. 257, fundet paa Hedemarken). Det hele Sværd er ualmindelig godt vedligeholdt, men da jeg ved Professor Ryghs Velvilje fik Anledning til at anstille en nærmere Undersøgelse af Klingen, kom Ulfberhts Navnetræk at lyse fra dets fordybede Midtrand (se Fig. 8, Tab. III). Og naar Augustus W. Franks i Horæ ferale, S. 203 anfører Mr. Kembles foran gjengivne Bemærkninger om Sværdets Betydning blandt Angelsaxerne, og i Forbindelse dermed lader afbilde et i Withamfloden ved Lincoln fundet Sværd, har ogsaa dette sølv-prydede Hjalt, femtunget Knap og paa Klingen »indistinct indications of letters«, der ved Hjælp af de mange nyfundne Sværd-indskrifter med stor Sandsynlighed kan udfyldes til at danne samme betegnende Ulfberhtnavn. At Ulfberhtdingerne hverken ere nordiske eller norske, derom maa alle være enige.

I disse to Tilfælde hvor den ene skulde være ligesaa sikker angelsaxisk som den anden af nordisk Oprindelse, viser altsaa Indskrifterne, at begge ere fra samme Værksted, der hverken er angelsaxisk eller nordisk. Resultatet kan saaledes som foran udviklet, efter al Sandsynlighed udvides til at gjælde ogsaa de umærkede Klinger, hvoraf altsaa skulde følge, at Vikingetidens Sværd efter al Sandsynlighed ere indførte til England som til Norden, og at de i England fundne Exemplarer ikke, som hidtil

antaget, behøver at være didbragt af Vikinger, men at de efter Omstændighederne har gjort lige god Tjeneste i Angelsaxernes som Vikingernes Hænder. De ældre Misforstaaelser om Vikingesværdenes nordiske Oprindelse skyldes tydeligvis forskellige forudfattede Meninger, der igjen har havt sin Grund i manglende Sammenligningsmateriale, hvorved Vaabenformernes mulige Aldersforskjel ikke er kommen i tilstrækkelig Betragtning. Begge Parter baade Angelsaxer og Vikinger har tydeligvis kjæmpet med lige Vaaben. Men da Jernindustrien i Oldtiden saaledes som foran vist, hverken hos Nordboer eller Angelsaxer havde naaet den til Sværdtilvirkningen nødvendige Høide, var der hverken for det ene eller det andet af disse Folk nogen Anledning til i Sværdformen at give Udtryk for nogen national Eiendommelighed.

De var ligesom Avarerne, Chazarerne og Russerne i Østeuropa henviste til at hente andetstedsfra, hvad deres egen Smedekunst ikke magtede at yde. Under Vikingetidens lange Kampe var imidlertid naturligvis Vaaben en vigtig Del af Hærfanget, og forsaavidt kan man være sikker paa, at mangfoldige af disse Sværd har været i Angelsaxerhænder, forinden de kom i Vikingehænder og omvendt, men anden Berettigelse har de neppe heller havt til at kaldes enten angelsaxiske eller nordiske. Den samme lagttagelse, der var Grundlaget for Læren om Vikingesværdenes fælles nordiske Oprindelse: Sandsynligheden af en fælles Oprindelse i Overensstemmelse med deres umiskjendelige Slægtskab i alle de Lande, hvor Vikingerne hærjede, har fremdeles sin Rigtighed, kun Udgangspunktet maa søges andetsteds. Det nærmere Kjendskab til Oldtidens Jernindustri paa den ene Side, Ibn-Fozzlans og Ulfberhts skriftlige Vidnesbyrd paa den anden, umuliggjør at man længer inden Nordens Grændser kan søge Vikingesværdenes fælles Fædreland. Man kan ikke længer i dem se »nordiske« Kunstarbejder, endnu mindre »Beviser paa de nordiske Krigeres Dygtighed ogsaa i Fredens Idrætter«, thi først ved Vikingetogene kan disse Vaaben være komne i Vikingernes Besiddelse og som Krigsbytte ere de af Vikingerne bragte til Norden, hvor Valhallatroen og Gravskikke især i de norske Fylker har været den ligefremme Aarsag til, at saavidt mange af disse eiendommelige Vaaben ere blevne bevarede lige til vor Tid. Dette Krigsbytte er som foran udviklet kun undtagelsesvis hentet i Austervegsfærden, men maa for det meste være hjembragt fra Vest, og da Angelsaxerne aldrig var Vaabensmede, maa Vikingernes fælles Kilde tydeligvis være at søge inden Frankerigets Grændser. Her havde Sværdsmedningen gamle Aner og tog i Karolingertiden et mægtigt Opsving. Samtidige Optegnelser ved at berette om en storartet Vaabenexport mod Øst nedad Donau, som Regjeringen forgjæves søgte at hindre og forbyde. De keiserlige Vaabenværksteder forsynede naturligvis ogsaa Rigets Provinser mod Nord og Vest, men kom derved paa samme Maade til ogsaa paa denne Kant at give Naboer og indbrydende Fiender de Vaaben i Hænde, hvorunder Vesteuropas Folk i Vikingetiden saa haardt kom til at lide.

Desværre er vort Kjendskab til det angelsaxiske Forsvarsvæsen meget ufuldstændigt. Indtil Alfreds Dage var der neppe noget stadig tjenestegjørende Troppekorps. Brød Fienden ind i Landet, lod nærmeste Ealdorman udgaa Ledingsopraab og maatte ved egen Hjælp se til at værges sig og sit Landskab, altsaa omtrent som hos os, dengang Kveldulf negtede at følge Opbudet, saalænge Fienden ikke var kommen indenfor hans Fylkes Grændser.

Yderst mærkelig er den Omstændighed, at hverken Angelsaxer eller Franker var i Besiddelse af nogen Flaade til Kysternes Forsvar. Angreb fra Søsiden var noget uhørt og utænkeligt, hvorfor ogsaa Alcuin, i Forskrækkelse over Vikingernes første Plyndringer skriver: ikke troede vi et saadant Tog muligt. Men formedelst vore Synder frygter jeg Hedningerne, som i tidligere Dage ikke har forsøgt at beseile vort Hav og plyndre vort Havs Kyster (Storm, Kritiske Bidrag 11 og 12).

Foran er meddelt de engelske Oldgranskeres væsentlig paa Reglerne for Herioten byggede Anskuelse, at det oprindelig kun var Adelen (die Königsthane, Lapp., S. 371) som tjente tilhest, og førte Sværd, medens Skjold og Spyd var den almindelige Krigers sædvanlige Værg. Efter deres Form er Vikingesværdene tydeligvis ogsaa nærmest bestemte for Ryttere, hvorfor de vistnok maa have faldt noget tunge og dertil lidt ubekvemme i Haanden paa Fodfolk.

Derved forklares maaske i nogen Grad den paafaldende Omstændighed, at Vikingerne i Udlandet jævnlig gjør Ryttertjeneste. Herhjemme var Landeværnet indtil Unionstiden saagodtsom udelukkende beregnet paa Søforsvar og Søkrig, men allerede i 892 fortælles om den store Vikingehær, der kom fra Boulogne til England, efter i flere Aar at have hærjet i Frankrig, at den førte Heste med sig paa 250 Skibe (Munch, I, S. 651). Ti Aar iforveien angreb Kong Ludvig af Frankrig (Ludvig III) en røvende Vikingeskare ved Saucourt-en-Vimeu eller Nibats, mellem Abbeville og Eu, »Vikingerne var alle beredne« men blev slagne. Circa Aar 1000 skulde Nordmændene i Dublin hjælpe Kong Brian Boroimbhe, men paa Veien ilede Nordmændenes Rytteri i Forveien for at plyndre og blev tilintetgjorte til sidste Mand (Munch, II, S. 207).

Da Kong Knud kom tilbage og havde underkastet sig Wessex, blev Hæren forsynet med Heste (Steenstrup, III, S. 280).

Thingmannaliden fulgte Kongen og Hæren tilhest ligesom Væringerne i Byzants. I Snorres Beskrivelse af Slaget ved Stanfordbridge omtales Thingmannaliden som fortrinlig øvet i Rytterfægtning, medens dette tappe Korps i sin sidste Kamp ved Hastings steg af Hestene og stillede sig i tætstillet Slagorden (Aarb. 1875, S. 282) ligesom Angelsaxerne der efter Sædvane var tilfods, med Øx i Haanden og Skjold ved Skjold, dannede en uigjennemtrængelig Masse (Malm. Lib. III).

Ogsaa blandt Angelsaxerne sees forresten det tvæeggede Sværd at være kommet mere almindelig i Brug i Vikingetidens Aarhundreder, uagtet det fremdeles var mod deres Sædvane (contra morem) at de kjæmpede tilhest. Paa Bayeuxtapetet ere

begge Hære forsynede med samme Slags Sværd, men i Slaget sees kun de normanniske Ryttere at gjøre Brug af dette Vaaben. Efter sin Seier sørgede disse imidlertid snart for, at Rytteriet blev en selvstændig Del af Hæren i England, men at Angelsaxerne, der saalænge de var sine egne Herrer, afgjort foretrak at kjæmpe tilfods, dog maatte hjælpe sig med Sværd, der nærmest var beregnet for Rytteri, beviser bedst, hvor lidet de selv raadede for Sværdformen, og at de ligesom Vikingerne maatte hjælpe sig med de Sværd som var at faa, selv om de ikke netop var afpassede for deres Kampmaade. Nogen udtrykkelig Erkjendelse af eller Udtalelse om, at Angelsaxerne i Oldtiden hentede største Parten af sine Sværd udenlands fra, forekommer neppe i de samtidige Kilder. Denne Omstændighed kan imidlertid ikke tillægges større Betydning end f. Ex. de islandske Kildeskrifters tilsvarende Taushed om, hvorfra Nordmændene og de andre Vikinger fik sine. Ligetil langt ned i Middelalderen synes Englands Jernindustri at have staaet meget tilbage (Bech, S. 831). Fra 1321 forekommer en betegnende Meddelelse om, at Edvard II sendte en Smed til Paris for at lære, hvorledes man arbejdede Slagsværd og ved en Udrustning i 1386 blev Sværd anskaffet fra Bordeaux.¹⁾ Fra det XIIIde Aarhundrede haves sikre Oplysninger om Udførsel af Vaaben og Staal fra Tyskland til England (Bech, S. 831—848). Over Kanalen har vel derfor ogsaa de ældre Slægter været tvungne til at søge alle saadanne Vaaben, som den indenlandske Jernindustri ikke kunde levere, og da først og fremst de tvæeggede Sværd, der stillede størst Fordringer saavel til Materialet som til Klingsmedens Dygtighed.

De gjentagne Forbud, som Karl den Store og hans Efterfølgere lod udgaa mod Salg af Vaaben til Rigets Fiender, er tydelige Bevis for, at de frankiske Vaabensmede dengang maa have været Nabofolkernes overlegne. Men med Angelsaxerne havde Frankerriket ingen krigerske Forviklinger. Mercien, Northumberland og Wessex var Frankernes Venner og Forbunds-fæller (Lappenberg, I, S. 270). Kong Offa stod i venskabeligt Forhold til Karl, de udvekslede Gaver og afsluttede en Handels-traktat, der sandsynligvis har lettet Angelsaxernes Vaabenforsyning, og om Kong Egberht, der kort efter Offas Død besteg den vestsaxiske Trone, vides, at han endog i flere Aar havde opholdt sig hos Keiser Karl og deltaget i hans Krige. Han kjendte altsaa af egen Erfaring baade den frankiske Krigskunst og Frankernes Vaabenudrustning, og da han ligesom Offa i meget tog Frankerne til Forbillede, er der al Grund til at tro, at han efter Evne har søgt at forbedre sine Angelsaxeres Bevæbning efter frankisk Mønster, især da det ikke manglede ham paa Anledning til Krig. Og naar hans egne Landsmænd ikke magtede at levere de til Hærens Udrustning mere kunstfærdige Vaaben, som for Exempel gode Sværd, er der ingen Grund til at tro, at der fra Frankerhoffets Side blev lagt Hindringer iveien for at de angelsaxiske Adelsmænd mod gode Ord og Betaling kunde forsyne sig af Frankernes Overflodighed.

Under disse Omstændigheder bliver det let forklarligt, at samtidige Miniaturer og Tegninger ingen Forskjel viser mellem Frankernes og Angelsaxernes Sværd, at der paa Tapetet fra Bayeux ikke mærkes mindste Forsøg paa at gjøre en saadan Forskjel gjældende, samt at Vikingesværdene viser en gennemgaaende Overensstemmelse, enten de findes søndenfor eller nordenfor Kanalen, paa Ruslands Sletter eller i Norges Dale.

Ligesaa betydningsfulde som Vikingetogene i sine Følger blev for Englands Befolkning, ligesaa dybt kom Indtrykkene fra Vikingetiden til at fæste sig i Befolkningens Erindring. Som et Udslag heraf har man paa de britiske Øer gennemgaaende været altfor tilbøielig til at henføre Fund og Mindesmærker til de nordiske Vikinger, og til at sætte Vikingernes Navn i Forbindelse med Oldtidsminder, der ved nærmere Granskning har vist sig at tilhøre helt andre Tider og Begivenheder. Af de i England fundne Vikingesværd er saaledes neppe et eneste fra Gravhauge eller Begravelser, de fleste ere fundne tilfældig og enkeltvis i Flodleier, hvor de i sin Tid maa være tabte. Synlige Mindesmærker fra Vikingernes Ophold i England ere overmaade sjældne, ligefrem af den Aarsag, at Vikingerne hverken inden- eller udenlands har efterladt sig stort andre Mindesmærker end deres Grave, og saaledes som foran nævnt havde Danskerne, der i England udøvede overveiende Indflydelse, allerede længe før Vikingetiden saagodt som ganske ophørt med »hædrende Gravhauger«.

Mærkværdige, næsten enestaaende Undtagelser, ere Gorms og hans Dronning Thyras berømte Gravhauger, der ved sin Plads nær Danmarks gamle Grændse mod Syd ikke uden Grund ere tolkede som Hedenskabets Protest mod den fra Tyskland fremtrængende Kristendom.

I Almindelighed har Danskerne paa denne Tid, skjønt endnu væsentlig Hedninger, fulgt omtrent samme Begravelsesmaade, som dengang var almindelig blandt de Kristne i Tyskland og Vesteuropa. For paa bedste Maade at imødekomme Bibelens Ord: til Jord skal du atter blive, var det i den ældre kristne Kirke ligesom tildels endnu i Italien almindelig Skik, at Ligene blev sænkede i Graven kun indhyllede i et Klæde (Lindell, Likbrændingen, S. 116). Men selv i Northumberland, »hvor Danerne i lang Tid var trælbundne under Nordmændene, under Hedningernes Baand og Lænker« ere Vikingegrave næsten ukjendte og derfor Vikingefund sjældne. Egils Saga ved at berette, at da Thorolf Skallagrimsson var falden i Nordengland 926, grov hans Broder Egil en Grav og satte ham deri med Vaaben og Klæder, stak en Guldring paa hans Finger og tog Afsked. Derpaa lagdes Stene omkring og Jord over, altsaa fuldstændig Udrustning for Valhalsfærden, men uden Haug (Egils Saga, Cap. 55).

¹⁾ De gode Sværd fra Bordeaux nævnes jævnlig i Jehan Froissarts Krønike.

Denne Sagabeskrivelse svarer nøiagtigt til nogle ved Dublin paatrufne særegne norske Begravelsespladse. Alle de Austmænd, som her var stedte til Hvile var udstyrede med Vaaben og Smykker, der saa nøiagtig overensstemmer med de i Norden forekommende Vikingeoldsager, »at man skulde tro dem forarbejdede af de samme Hænder« (cfr. Worsaae: *Danskerne og Nordmændene i England og Irland*, S. 405 og 411). Blandt de medgivne Sværd var baade tvæeggede og eneggede ganske som i Hjemlandets Gravhauger. Flere havde Hjalt med de velkendte Ornamenten i Sølv eller gyldent Metal, ligesom det ogsaa var her at den foran omtalte Ulfberhtklinge blev funden.

Med Undtagelse af en enkelt Begravelse ved Ulfræksfjord vides forresten heller ikke paa Irland flere bestemt norske Vikingegrave fra hedensk Tid at være paatrufne. Dublingravene danner endog et næsten enestaaende Exempel paa, at Vikingerne midt i kristent Land har gjort gjældende religiøs Selvstændighed, men afgiver netop derved et talende Vidnesbyrd om den Særstilling Nordmændene under hele sit forholdsvis lange Ophold i Irland synes at have indtaget ligeoverfor de indfødte. Ligesom den irske Geistlighed og Irlands mange Smaakongeætter dannede en fra den øvrige Befolkning ved Dannelsen og Samfundsstilling afsondret Kaste, saaledes synes Nordmændene i Irland at have beholdt sin nationale Selvstændighed uden, saaledes som for Exempel i England og Nordfrankrig, at smelte sammen med de overvundne. Efter at de første Plyndringstog var forbi, og Vikingerne havde sikket sig faste Tilholdssteder, synes de væsentlig at have søgt sig Fordel ved Handel og ved at udnytte Landets rige Hjælpkilder.

Endnu i Kongespeilet beskrives Irland som »næsten det bedste af de Lande man kjender«. Kristendommen havde tidlig fundet Vei til Erns grønne Ø og Iernes Missionsvirksomhed var i den ældre Middelalder af stor Betydning udover Europa. Men desuagtet maa Irælenderne ligetil Nordmændenes Ankomst have ført en mærkelig afsondret Tilværelse. Skibsfart og Seilads synes at have været ganske fremmed for deres Anlæg, men tog under Nordmændenes Ledelse stærkt Opsving, og den Nationalkultur, hvorved Irælenderne saa hæderlig udmærkede sig blandt den ældre Middelalders Folk, var væsentlig forbeholdt den irske Geistlighed, hvis Dannelsen og Kunstfærdighed mere fandt sit Udtryk i Digtekunst og Harpespil, i boglig Lærdom, kunstfærdig Tegning og en eiendommelig Ornametikk end i egentlig praktisk Retning.

Den irske Nationalkultur naaede sin høieste Blomstring i det VIIde Aarhundrede (Sats. Norges Historie, S. 164) medens ifølge Sophus Müllers Iagttagelser Tiden omkring Aar 900 danner Grænsen mellem to iænefaldende forskellige Grupper inden den irske Ornametikk, en ældre og en yngre Stil, hvoraf især den første udmærker sig ved elegant Udførelse og minutiøs Behandling. De anvendte Ornametmotive ere væsentlig eiendommeligt udviklede Spiralmønstre, desuden Fuglefigurer især Fuglehoveder og et fireføddet Dyr med lange Ben.

Af saadanne kunstfærdigt udsirede Gjenstande, der tydeligvis i høj Grad maa have tiltalt de pragtelskende Nordmænd, forekommer ikke sjelden enkelte Rester i de norske Vikingegrave. De bestaar væsentlig i udmærket arbejdede Bronzekar og Smykkesager af forgyldt Messing med rigt forgyldt Fladedekoration. Den Omstændighed at de hyppigt ere paatrufne langs Norges Vestkyst og yderst sjelden i Danmark og Sverige er i Overensstemmelse med Udbredelsen af Vikingetidens Kriegergrave og Gulathingslagets stærke Forbindelser med Irland, især i Vikingetiden. Nordmændene var desuden gennem hele Vikingetiden saa at sige alene om Irland, et Forhold der visselig ikke blev uden Betydning og Indflydelse paa deres senere Aandsudvikling. Fra Irland lader derfor Sagnet Norge faa ogsaa sin første Helgen, den hellige Sunniva, hvis Ben Olaf Trygvesson skal have opdaget i Klippehulen paa Selø, og til hvis Ære Gulathingslagets fornemste Helligdom blev indrettet, indtil Skrinet 1170 blev flyttet til Høialteret i Bergens Kristkirke.

Men hvor meget end de norske Vikinger kan have havt at lære af Ierne og hvor indgribende og mangesidig denne Indflydelse kan have været, i krigersk Retning gik den ikke. Munch udtaler endog (Munch, Hist., II, S. 202), at Ierne ligeoverfor Nordmændenes velbevæbnede Skarer neppe kan have seet bedre ud end som Amerikas Vilde ligeoverfor de første europæiske Indvandrere.

Denne Lignelse maa imidlertid være overdreven misvisende, ellers vilde vel neppe Ierne saa forholdsvis ofte have baaret Seiren hjem i den lange Kamp mod »de fremmede«. Derimod synes saavel deres Bevæbning som deres Kampmaade at have været gennemgaaende forskjellig fra Nordmændenes. En irsk Annal fra 867 fortæller om en Konge fra »Lochlan«, hvis Søn overgik sine Landsmænd ved sit Sværds Styrke og Ierne i at kaste med Spyd.

Under Magnus Barfods uheldige Irlandstog 1103 og endnu længer sees disse nationale Eiendommeligheder at have gjort sig gjældende. Giraldus Cambrensis giver under Beskrivelsen af et Angreb paa Dublin 1172 en malende Skildring af Iernes og de norske Krigeres karakteristiske Forskjelligheder. Om Nordmændene siger han, at de var »vin bellicosū danicō more undique ferro vestitū«: nogle med Ringbryøjer, andre med Pantsere af kunstfærdigen sammenføjede smaa Jernplader (cfr. *ancient Armour I*, S. 111), og Karl den Stores Schakbrille afbildet i Viollet-le-Duc Dict. Tom. V, S. 67 og 69), hvorimod Ierne forsmåede andre Dækvaaben end deres runde røde Skjolde, men overgik alle Folk i at kaste med Slynge. Sine Stridsøxer fik de fra Nordmændene og deres Spyd havde ualmindelig lange Skaft. Desuden udmærkede de sig som Hurtigløbere og benyttede List og Baghold for at skade sine Fiender. De søgte altsaa paa bedste Maade at benytte sig af Terrainet og fore-

trak Kamp med Kastevaaben medens Vångerne helst vilde gaa lige paa og prøve Kræfter Mand mod Mand. Sværd var derfor et Vaaben, der lidet passede for Iernes sædvanlige Maade at føre Krig paa, allermindst for de simple Krigere. For Hovdingerne derimod var der vistnok samme Anledning som for de angelsakske Stormænd til at skaffe sig Udrustning og Vaaben efter sin Rang og Udlandets Monster. I Tvekampen for Clontarfslaget 1014 kjæmpede saaledes baade Vikingen og Irælænderen med Sværd. Den ene gjennemborede den anden og begge faldt, holdende hinanden i Luggen. Kong Brian og hans tapprer Son havde naturligvis Sværd, Sønnen dræbte Sigurd Jarl ved at hugge ham i Halsen med Sværdet. Kong Brian hugger med sit Sværd begge Ben af Broder, der strax kløver Brians Hoved o. s. v.

Enkelte i Irland fundne korte Klinger har været opstillede som Beviser paa irsk Smedekunst. Det kunde naturligvis tænkes, at Ierne i Oldtiden havde været lige dygtige i at haandtere Hammeren som Gravstikken, men for det første savnes alle sikre Oplysninger om disse Kingers Alder og Oprindelse, dernæst kommer Antagelsen af irsk Vaabentilvirkning at staa i Strid med alt, hvad man forresten ved om deres Smedekunst. Trods de stadige indbyrdes Fejder mellem Clanerne, trods den uophørlige Blodsudgydelse under den lange Kamp med Nordmændene, vedblev deres Krigsvæsen at være tarveligt. «Fra Nordmændene fik de sine Øxer». Alene denne Oplysning er Bevis nok for, at de savnede Anledning til at smede Sværd, enten dette nu havde sin Grund i Mangel paa Materiale eller i Mangel paa Øvelse. Udenlands fra stod imidlertid Forsyningen aaben. Dette bevises paa en interessant Maade ved en Iden paa Rise i Opdal, søndre Trondhjems Amt, funden Bronzehug af sikker irsk Oprindelse, som allerede i *Annaler for nordisk Oldkyndighed* 1842-43, Fig. 2, Tab. VIII og S. 172, er baalet gengivet og beskrevet af Professor R. Keyser, som fæster Opmærksomheden ved Sværdet, hvis Hæfte fuldkommen stemmer overens med den almindelige Hjaltform paa de i norske Vikingegrave fundne Vikingesværd.

Figuren synes at være iført lang Pantsersærk. Den paa Brystet anbragte Firkant, der af Keyser antages for «en uforholdsmæssig stor Bryst- eller Livspænde», betegner tydeligvis den firkantede Brystsmekke, der dækkede over den Split, der var nødvendig, for at Brynjen kunde trækkes af og paa. Saaledes som man ser paa Bayeustapetet, var nemlig enkelte Brynjer afsluttede nedentil ved korte Boxer, der dækkede Laarene (se Tab. XL, Ombordbringelse af Vaaben), og Viollet-le-Duc's Forklaring i *Diet.* Tom. V, S. 73). Skulde Brynjen trækkes paa, blev først begge Ben stukket igjennem Brystaabningen, derefter Armene i Arnholterne, hvorefter Brystsplitten dækkedes med en firkantet Klaf «*plastron-volet*» (se *Diet.*, Tom. V, S. 72, Fig. 4). Denne Krieger, enten han nu paa Grund af Vingerne er tænkt at tilhøre de himmelske Hærskarere eller de irske Fædrelandsforsvarere, er altsaa baalet med Hensyn til Dæk- og Angrebstvaaben af den gamle irske Kunstner bleven udrustet ligesaa fuldkomment som en af Hertug Williams normanniske Krigere.

Derfor kunde ogsaa Leif fra Fjorlene under sit Herjetog paa Irland 873, altsaa Aaret forinden han som den første Landnamsmand drog ud til Island, komme i Besiddelse af det ypperlige Sværd, der siden skaffede ham Tilnavnet Hjarleif (af Hjar = et Sværd).

Ierkongen Myrkjartan skjenkede sin Datterson Olaf Paa et lysende Sværd og et guldprydet Spyd, og da Olaf siden drog tilbage til Norge, kunde han skjenke Harald Graafeld og Guntold Kongemoder mange sjældne Klenodier, han havde havt med fra Irland. Thi om end Ierne ikke drev paa Klingsmedning, udmærkede de sig saa meget mere ved Dygtighed i at ornamentere, og da ikke alene Kong Knut og hans Thingmannahö, men hele Tidsalderen satte særskilt Pris paa pragtfulde Vaaben, er det naturligt, at de irske Kunsthaandværkere fandt en taknemmelig Opgave i at udføre kunstfærdige Hjalt og straalende Beslag. Paa forskellige Steder i Norden, men især i Hovdingegrave i Svealand er paatruffet udmærkede Prover paa saadanne Pragthjalt med rige irske Forsiringer (jfr. *Ultunasværdet*, afbildet af Mont., S. 413; *Form. Tids.*, 3te B., S. 45; *Månadsbl.* 1881, S. 179). Hjaltformen med Høker paa Mellemkavlen og tynde forsorede Metalskinner har adskilligt tilfælles med enkelte ældre i England fundne Hjalt (Remans, Pl. XXIV; G. & Bohusl. *Form.*, Hefte 6, S. 201) og slulde efter Lovene for den typologiske Udvikling være ældre end Vånetiden eller idetmindste tilhøre dennes første Del. Desuagtet ere disse Sværd af svenske Oldforskere forklarede som sikkert svensk Arbeide. Hellere umidlertid end at forudsætte, at Vikingetogenes Virkninger i Sverige skulde have vist sig forst for selve Begivenhederne, eller i ligefrem Strid med Alcuins Breve, Bedas og andre paalidelige Våneskrift, at opstille Hypothese om ældre forhistorisk Forbindelse mellem Skandinavien og de britiske Øer (jfr. Montelius: *die Kultur Schwedens* 1885, S. 131), synes det at være af Grund til at antage ogsaa disse Sværd for indførte. Irske Kunstnere og Metalarbejdere virkede ogsaa udenfor sit Fædreland. Paa den Tid var for Exempel den ældre irske Stil saa udbredt over store Dele af England, især i det nordlige og østlige, at Ornamentikken fra disse Egne vanskelig adskilles fra den irske (jfr. Sophus Müller: *Aarb.* 1880, S. 324). Desuden er samme Hjaltform paatruffet baalet i England, Tyskland og Skandinavien; den synes altsaa til en bestemt Tid at have været adskilligt udbredt, men kan derfor haavt en fælles Oprindelse fra et forholdsvis begrænset Terræn.

At der i Sverige er fundet for Exempel ca. 20 af Ultunasværdets Type er intet afgjørende Bevis for deres svenske Herkomst. Af Ulfbergtklingerne er fundet flere end 20 i Norge og dog vil formentlig ingen længer regne dem til norsk eller nordisk Arbeide.

Til Irland kom Nordmændene i Regeln nordenfra, idet de lagde Veien nordenom Skotland, uagtet dette Farvand i høj Grad udmærker sig ved Strømsætninger og Farer. Paa de skotske Øer havde mange Vikinger især fra Gulathingslagen allerede tidlig taget fast Tilhold, tildels ogsaa i den nordlige Del af Skotland, men synes ligesom Nordmændene i Irland fremdeles længe at have underholdt jevn Forbindelse med Fædrenehjemmet. Betydningen af disse Forbindelser viste sig bedst i den haardnakkede Modstand, som Norges sydvestlige Fylker kunde gøre mod Harald Haarfagres Erobringsplaner: vestenfra over Havet kom krigsvante Hjælpetropper, der havde faret viden om i Viking, og som derfor kunde deltage i det afgjørende Slag i Havrsfjord vel rustede med vesterlandske Spyd og med valske Sværd.

Uagtet disse Vikinger vendte hjem fra de britiske Øer var altsaa deres Sværd fra Valland. Havde Ierne eller Angelsaxerne været Klingsmede, vilde vel Sværdene være nævnte efter dem, og Hornkloves Digt har derfor saameget større Betydning, som det indirekte udtaler at Sværdene ogsaa i England og Irland dengang var indførte fra Frankrig.

Sammenholdes hermed Ibn-Fozzlans Vidnesbyrd: at Russernes Sværd ere af frankisk Arbeide, fremgaar det altsaa, at hvorhen de politiske Forhold til de forskjellige Tider vendte Vikingernes Opmærksomhed, var det væsentlig det samme Slags Sværd, som de overalt kom til at gøre Bekjendtskab med: Hornkloves valske, Ibn-Fozzlans frankiske Sværd, enten de drog i Viking eller Austervej.

Slutning.

Hvad vi ovenfor have erfaret om den nordiske Smedekunst taler ubetinget i samme Retning, som en grundig og nøjagtig Granskning af Sagaerne og Kildeskrifterne har drevet os paa, støttet paa de nu foretagne og vidtløftige Undersøgelser af de i Museerne opbevarede Vikingevaaben fra Ind- og Udlandet. Vi se disse Slutninger uigjendrivelig bekræftet ved Karl den Stores Forbud, og ved Bestemmelserne i det pistensiske Edikt.

Hvad Vikingerne i Vikingetidens første Del væsentlig manglede, det var Vaaben; følgelig blev Erobring af Vaaben et af de vigtigste Maal for deres Bestræbelser og Vaaben deres fornemste Bytte; endog Gidslerne og Fangerne maatte tjene i at forskaffe saadanne. Først efter at Vikingerne paa det frankiske Riges nordlige Havne og Kyster havde sikket sig Sværd og anden Udrustning, som dette nok blev Tilfælde med Byen Dorestad'saarvise Udplyndring, drog de videre mod Vest eller til de britiske Øer.

I Vesterviking som i Østerfærd var det frankiske Sværd som paa den Tid afgjorde Seiren.

Man har undret sig over hvor sjældent man i de norske Grave paatraff Vikingebytte. Faktum vil nu tvertimod vise sig at være at ethvert Vaaben (Øxen undtagen), hvert Redskab af nogen Kunstfærdighed, er af fremmed Oprindelse. Skulde ikke endogsaa alle skaalformede Spænder, der ved sin hele arkeologiske Udbredelse vise en saa stor Overensstemmelse med de frankiske Vaaben, en Dag, sammen med andre Former, der har været anset som betegnende for Vikingetidens »nordiske Kultur« vise sig at være Laanegods uden al Forbindelse med nordisk Arbeide eller nordisk Aand?¹⁾

Specielt kan der være Grund til at antage, at de ikke ganske faa Arbeider i Email der af og til ledsage Gravfundene fra Vikingetiden, utvivlsomt tyde paa Gravgodsets udenlandske Oprindelse, da der ingensomhelst Berettigelse er til at betragte disse Emailsager som hjemmelavet nationalt Arbeide.

Tillæg om Værkstedernes Stedsbestemmelse.

Det turde som et Tillæg til foregaaende Undersøgelser være Udgiveren tilladt at samle paa et Sted hvad man ved eller kan gætte sig til angaaende Vikingesværdenes Oprindelsessteder, med andre Ord, om Værkstedernes Geografi.

Saa angelsaxisk som Navnet Ulfberht ved første Øiekast kan synes, er der ikke Grund til at søge dets Eier udenfor Frankerriget; Navneformerne med »Ingel« tyde ogsaa paa Frankrig, og nærmest dets østre Del, ved Rhinen. Man kunde fristes til at tro, at der har været to forskellige Sværdlande indenfor Frankerriget og ligesom to forskellige Strømme.

a) Ulfberht-Klingerne turde nærmest være knyttede til Vestfrankrige. Munch (II. S. 229) siger udtrykkelig at der med »Valland« bør forstaaes Vestfrankrige. Tanken falder først og fremmest paa Bayeux, Hovedstaden for »littus saxonium«

¹⁾ En saadan Undersøgelse synes at være paatrækt af Lorange.

eller «*Otlingua saxonica*», et Distrikt der har staaet i saa jevn Forbindelse med Vikingelivet, og hvis kunstfærdige Tapet spiller en saa stor Rolle i vor Kulturhistorie.

I sine Annaler omtaler Biskop Gregorius Saxones Balocasses ved Aar 578, men allerede var de der under den første Hilderik († 476), og Marculf, Kanaloernes Apostel, født i Bayeux 483, var vistnok en af disse Saxere. Senere forsvandt de imidlertid, tildels ved at gaa op i den indfødte Befolkning (cfr. ogsaa Journ. of the anthr. Institute, Febr. 1878, S. 17).

Dernæst har man Poitou, selve Hjerter af «Valland», med sine berømte Sværd og Spyd.

I Roman de Garin staar:

— — — portent glaives et espées poitevins
— — — haches danoises pour lancer et fenn

og da Geoffroy, Hertug af Normandi, blev slagen til Ridder, hørte til Ceremonien at der blev bragt ham en Lause af Eg med Spids af «Poitou-Jern» (Meyrick, *ancient Armour* I, S. 23).

«Peita» — Lause fra Poitou — forekommer 1024 i Fornm. S., IV, S. 282 og II, S. 316 fra 1070; anvendtes ogsaa af Ragnvald Jarl (Aarb. 1875, S. 233).

Endelig har man Bordeaux, som allerede 848 angrebes af Vikingerne, og i flere Aar forblev i deres Magt (Storm, *Kritiske Bidrag*, S. 62); ud paa Middelalderen hentede Englænderne sine bedste Sværd fra Bordeaux og saadanne nævnes saagodt som paa hver Side af Krønikeskriveneren Froissart. I Anledning af en Turnering 1386, tales om Sværd fra denne By «dont le taillant était si âpre et si dur que plus ne pouvaît» og — — — «de glaives de bon fer de Bordeaux», «et d'épées de Bordeaux tous pourvus».

Undersøgelsen af Navnet Ulfberht skjænker os ikke nogen Sikkerhed. «Ulbert» træffer vi kun engang i Doomesday Book; i Dr. Ernst Forstemanns *Altdeutsches Namenbuch* (Nordhausen 1856—1859) finder man nok under Vulfbert (I, Col. 1345) sexten Exempler af den tilsvarende Sammensætning, dog ikke en eneste der fuldstændig svarer til vort Mærke (ogsaa sexten Gange i den omvendte Stilling «Perahtolf», I, Col. 253), men Intet som kunde retfærdiggjøre en Attribution af Sværdene til tyske Værksteder.

Blandt frankiske Myntmestre laa det ogsaa nær at opsøge Navnet.¹⁾ Den hellige Eligius's Exempel viser os hvilken nøie Sammenhæng der var paa hine Tider mellem alle «artes fabriles». Han var oprindelig Smed (endnu betragtes han som Smedenes Skytshelgen) dernæst Guldsmed, Myntmester, Skatmester, Kong Dagberts fornemste Raadgiver, Biskop i Noyon, og tilsidst Helgen (født 588 + 659). Navnet Ulfberht er dog ikke paatruffet blandt de foreliggende Navne fra frankiske Monetarer.

En nærmere Undersøgelse burde rettes paa Poitou, som Ulfberhtsværkstedernes sandsynlige Hjem.

Viser denne Hypothese sig rigtig, har Ulfberht-Skolen til sine Arbejder benyttet Jern fra Pyrenæerne, fra de saakaldte katalanske Oyne paa Nordsiden af Bjergene.

Den Dag idag er Châtellerault i Poitou berømt for sine Vaabenarbejder.

b) Ingel-Sværdene synes derimod at være østfrankiske, fra Rhinegnen. Ogsaa der var god Adgang til de noriske Staalarter (fra Eisener i Steiermark og andre endnu berømte Jerngruber), der med Lethed kunde tilføres gennem Donau og Rhin, men vi ved at Solingen i Nærheden af Düsseldorf ogsaa tidlig blev et Centrum for Vaabenfabrikation (ligesom Coln og — til vore egne Dage — Liège) og havde sit Materiale fra de ansete Staalgruber i Landet Siegen, især ved Musen og Stahlberg.

Af Staal fra Steiermark eller fra Musen var vel det Produkt udarbejdet, der i Vikingetiden bar Ingel-Mærkerne, ligesom senere Uuemærket. Hovedmarkedet for disse Klinger tør have været Dorestad (nu Wijk bij Duerstede), der hvor Leck skilles fra Rhinen, vestenfor Arnhem, i Sydøst for Utrecht. Der var jo en blomstrende Vikingekoloni. Aar efter Aar blev denne By dog plyndret af sine skandinaviske Landmænd, Vångerne (Storm, *Kritiske Bidrag*, S. 59; Munch, I, S. 421). Man er maaske berettiget til at sætte dette unaturlige Faktum i Forbindelse med den Omstændighed at Dorestad har været et Oplagssted for gode Sværd og andre Vaaben.

Isaafald har man her parallelt med den vestfrankiske Retningen Pyrenæerne — Poitou — Bayeux, en anden østfrankisk Linie — Steiermark eller Musen, Coln-Solingen — Dorestad, og i begge Tilfælde udmunder denne særegne Handelsvej mærkværdigt nok i Havet ved et af de saakaldte «littora saxonica». At Sværdene af denne østfrankiske Gren maa have havt yderst let for at naa Østersøen, og derfra komme til Sveariket, er selvsagt, og vilde forklare disse Mærkers hyppigere Forekomst blandt svenske Oldsager.

Disse Antydninger overlades senere Forskere til en nærmere Granskning.

¹⁾ I det helteget kunde der være Haab om paa enkelte Sværd at finde nogen Stedsbestemmelse, i Lighed med hvad der findes tilføjet Myntmesternes Navn paa de algeraiske Mynter. En saadan Oplægelse vilde være afgørende.

- Fig. 1.
Haugfundet Sværd
fra Vad i Etne,
Søndhordland.
B. M. No. 961.
1 a.	Sværdet i $\frac{1}{3}$.
1 b.	Den øverste Del af Klingens med Indskrift. $\frac{1}{4}$.
1 c.	Indlagte Mærker paa Klingens anden Side. $\frac{1}{4}$.
1 d.	Tværsnit af Klingens nær Hjaltet. $\frac{1}{4}$.
1 e.	Stykke af Hjaltet Indside $\frac{1}{4}$.

Tvæegget Sværd med femtunget Knap og rette fint formede Hjalt. Disse og Knappen ere dækkede med tyndt Sølvbelæg, hvori er udridset slyngede Baandornamenter. Indrehjaltet er 0.1 langt. Knappens Ornamente ere utydelige, men mellem Tongerne er smale Tværbaand af Messing. Cfr. Montelius 506.

Af Klingens, der har været forsætlig knækket, er nu kun det øverste Stykke bevaret. Den er 0.055 bred ved Roden og har havt et tyndt Overlag af Staal over en indre Kjerne af traaddannet Jern. I Hulranden er paa den ene Side indlagt Ulfberht-Navnet med Initialkors og paa den anden et 8-talformet Ornament med en ret Tværestreg foran samt en H-lignende Figur foran og efter.

Fundet ca. 1825 (Fundomstændighederne ubekjendt) i en Haug, hvorfra ogsaa vides, at sammen med Sværdet indkom følgende Gjenstande:

Et Øxeblad (tabt),
Pilespids af Jern,
Brudstykke af en Skjoldbule,
Et stort Knivblad,
Tre Bidselmundbid,
Beskadiget Stigboile,
En knækket Spore,
Brudstykke af en spydformet Vævske,
Skrinbeslag,
Brudstykker af en (Vægstens) urne.

Oldsagerne viser alle Mærker efter Brand og forsætlig Ødelæggelse. (N. Fornl. 361).

- Fig. 2.
Haugfundet Sværd
fra Sundalen i Dale S., Ytre
Holmedals Prstg., Søndfjord.
B. M. No. 2944.
2 a.	Sværdet i $\frac{1}{3}$.
2 b.	Indskrift paa Klingens ene Side. $\frac{1}{4}$.
2 c.	Indlagte Mærker paa Klingens anden Side. $\frac{1}{4}$.
2 d.	Tværsnit af Klingens nær Hjaltet. $\frac{1}{4}$.

Tvæegget Sværd med rette Hjalt der ligesom den afrundede Knap har været prydet med tæt riflet Bronzebelæg. Klingens, noget bøiet, er nu 0.693 lang, idet Odden er forsætlig afhugget. Dens Bredde ved Roden er 0.062.

Afstanden mellem begge Hjalt er 0.1.

Paa Klingens ene Side er Ulfberht-Navnet indlagt med Initialkors, paa den anden to liggende Kors mellem rette Tværbaand, fem rette Tværbaand foran og 3 efter Korsene.

De indlagte Tegn ere af tvundet Staal eller haardt Jern og især Bogstaverne kjendes nu svagt ophøiede.

Sværdet har altsaa stor Overensstemmelse med forannævnte, men er kraftigere.

Fundet i en liden Rundhaug med brændte Ben sammen med

En fin Spydspids, nærmest lig M. 499, der ligesom Sværdklingen er svagt S-formet bøiet og hvis Skaftholder er afbrudt.

Et Øxeblad,

Brudstykke af en Skjoldbule. (Se Aarsb. 1874, S. 84).

- Fig. 3.
Haugfundet Sværd
fra Eid i Nordfjord.
B. M. No. 3149.
3 a.	Sværdet i $\frac{1}{3}$.
3 b.	Indskrift paa Klingens ene Side. $\frac{1}{4}$.
3 c.	Indlagt Mærke paa Klingens anden Side. $\frac{1}{4}$.
3 d.	Tværsnit af Klingens nær Hjaltet. $\frac{1}{4}$.

Tvæegget Sværd, hvis Klinge er brudt og ufuldstændig, idet kun et 0.26 langt stykke nærmest Hjaltet er tilstede. Hjaltene er rette og paa alle Sider fint rifede. Yderhjaltet er 0.063 langt, Indrehjaltet 0.1, begge 0.013 tykke, jævnt brede, afrundede i Enderne og har været sølvbelagte. Sølvbelægget er sandsynligvis smeltet ved Ligbaalets Varme og sees nu kun som Draaber paa Indrehjaltet ene Side. Afstanden mellem begge Hjalt er 0.09. Grebtangen er kraftig. Knappen er tabt.

Klingens Bredde er 0.06.

I den ene Hulrand er Ulfberht-Navnet indlagt med Initialkors og i den anden et Rudeornament med fire rette Tværestreger ved den ene og tre ved den anden Ende. De indlagte Tegn ere dannede af snoede Jerntraade.

Fundet i en udjævnet Rundhaug sammen med:

Et tvæegget ufuldstændigt Sværd,
Spydspids med riflet Skaftholder,
To Øxeblad,
En Tværox,
To Bor,
En Ambolt,
En Hammer,
En Tang,
Brudstykke af et Sagblad.

De fleste Oldsager i dette Fund har Glødningsskal og viser Mærker efter forsætlig Beskadigelse. (Aarsb. 1876, S. 57).

- Fig. 4.
Haugfundet Sværd
fra Visnæs i Stryn,
Nordfjord.
B. M. No. 1483.
4 a.	Sværdet i $\frac{1}{3}$. Odden forsætlig afhugget.
4 b.	Indskrift paa Klingens ene Side. $\frac{1}{4}$.
4 c.	Indlagt Mærke paa Klingens anden Side. $\frac{1}{4}$.

Tvæegget Sværd. Klingens er ret, men Spidsen forsætlig afhugget. Dens nuværende Længde er 0.655, største Bredde 0.058. Hjaltene ere rette, med Spor af riflet Metalbelæg. Knappen spids tresidet. Afstanden mellem begge Hjalt 0.098. Indrehjaltet er kort med spids-ovalt Tværsnit. Yderhjaltet lidt kortere og med spids Knap, hvis Grundflade passer til Yderhjaltet, alt dækket med fine Sølvrifler, paa Tangen Rester af Træ. Indskriften »Ulfberht« er skjæv, idet flere Tegn ere komne for langt ned. Ornamentet paa Bagsiden svarer med Hensyn til Midtfiguren til Fig. 3 b, men istedetfor dennes H-lig-nende Sidetegn er her tre rette Streger foran og fire bag.

Fundet 1861 i en liden Haug sammen med:

Et enegget Sværd,
En Spydspids,
En Øx,
En Sigd,
En Vægstens Skaal med Jernhank.

(Se Nicolaysen, Norske Fornl., S. 498; Lorange, Bergens Museum, S. 186).

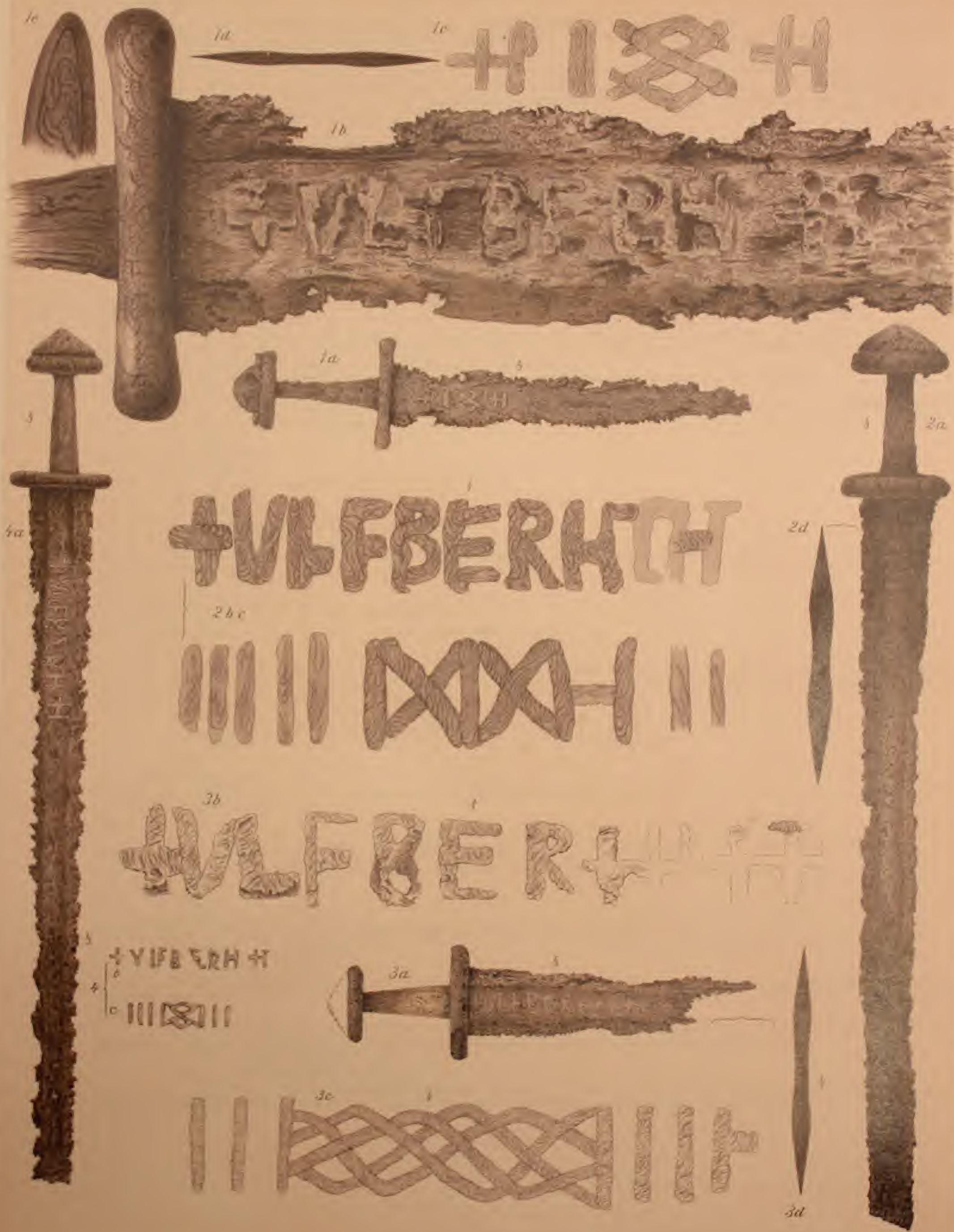

Fig. 1.
Sværd fundet paa Thorstvet
i Hedrum ved Laurvik,
sandsynligvis i Haug.
B. M. No. 882.

- 1 a. Den øverste Del af Klingen med Indskrift. $\frac{1}{4}$.
1 b. Klingens anden Side med indlagt Mærke. $\frac{1}{4}$.
1 c. Tværnsnit af Klingen. $\frac{1}{4}$.

Tværggget Sværdklinge med afbrudt nogen Tange og forsætlig afhugget Od.
Største Bredde 0.054. Klingens Kjerne er af traadformet Jern, dækket med et jævnt glat Belæg af Jern eller Staal.
Eggene ere særskilt tilveieiede.

Ulfberht-Mærkets Tegn ere indlagte med stor Nøiagtighed tværs over Hulranden. De indlagte Stykker ere af regelmæssig flettet Masse, der ved Fladhamringen viser smaa dobbelte Halvkredse langs alle Yderkanter. Ornamentet paa Bagsiden er et liggende Kors i en Firkant med 4 rette Tværstreger foran og tre bag. Ogsaa disse Indlægninger ere af samme Slags som i Bogstavtegnene men mere modtagne og mindre nøiagtige.

Fundet i 1845 sammen med en Jernøk.

(Se n. Fornl., S. 201 og L. B. M., S. 133).

Ved Hedrum laa Sciringssal, Ynglingestammens Hovedsæde paa Vestfold, og paa Ottars Tid en vigtig Handelsplads. Senere flyttedes Hovedsædet til Saheimr (Sem).

Fig. 2.
Haugfundet Sværd fra
Hellebust i Viks S., Indre
Holmedal, Søndfjord.
B. M. No. 1163.

- 2 a. Den øverste Del af Klingen med Indskrift. $\frac{1}{4}$.
2 b. Mærke indlagt paa Klingens anden Side. $\frac{1}{4}$.
2 c. Tværnsnit af Klingen nær Hjaltet. $\frac{1}{4}$.

Tværggget Sværd med rette Hjalt. Klingens Længde 0.735, beskadiget ved Odden, ligesom Knappen mangler.
Klingen er 0.053 bred ved Roden og aftagende mod Odden. Indrehjaltet, jævnbredt med spids-ovalt Tværnsnit, er 0.092 langt og har, ligesom det kortere men bredere Yderhjalt, været prydet med et tætriflet Bronzebelæg. Tangen er kraftig. Afstanden mellem begge Hjalt 0.1. Midtranden ophører 0.14 fra Odden, der løber spidsere end sædvanligt. I Hulranden paa den ene Side af Klingen nær Hjaltet er indlagt Ulfberht-Navnet med Initialkors og paa den anden Side et rudet Ornament med to rette Tværbaand ved hver Ende indenfor Dobbelttrammen. De indlagte Tegn synes at have været af blødt Jern, idet de delvis ere fortærede, saaledes at Trækkene nu ere fordybede.

Funden 1832 ved Rydning; Stedet ligger ved den øverste Ende af Vigsvandet i en høj Fjelddal.

Sammen med Sværdet var nedlagt:

En Spydspids 0.63 lang (den største i Museets Samling) med fremstaaende Hager paa Skaftholderen, men stærkt forrustet,

To velformede, brede Øxeblade,

Fire Pilespidse,

En Skjoldbule,

En Hvæssesten,

To Bidselringe og en Spore,

En Sgld.

En liden Tværøk og en Hammer,

Et Skrinbeslag og en liden Vægtskaal af Bronze,

Et Stegespid.

De fleste af Oldsagerne har Glødningskal, men har ikke været forsætlig ødelagte.

(Urda I, S. 176. N. Fornl., S. 487. L. B. M., S. 184).

Fig. 3.
Haugfundet Sværd
fra Holden i Hevne,
Nordmøre.
B. M. No. 2695.

- 3 a. Sværdet i $\frac{1}{4}$.
3 b. Indskrift paa Klingens ene Side. $\frac{1}{4}$.

Et i tre Dele bradt og ufuldstændigt tværggget Sværd med ret Indrehjalt, fundet 1869—70. Disse Sværdstykker samt en Spydspids med Længdedamas, en Øk og diverse Jernstykker laa spredte i et Lag af Kul og brændte Ben, men synes ikke at være forsætlig ødelagte for Hauglægningen.

I den ene Midtrand Indskriften: Ulfberht.

Indrehjaltet ret med en Sølvknap paa Indsiden og Rester af Sølvbelæg.

Øk. Myntfundet fra Vitso i Hevne (Aarb. 1877, S. 128. L. B. M., S. 190).

Fig. 4.
Haugfundet Sværd
fra Bale i Balestrands
Præstegjæld i Sogn.
B. M. No. 946.

4. Brudstykke af Klingen med Indskrift. $\frac{1}{4}$.

Fundet 1823 i en Langhaug, 11 Meter lang og 5 Meter bred, tætved en anden stor Haug kaldet Baldershaug. Paa Klingen sees tydeligt Slutningen af Ulfberht-Mærket. Sværdet forøvrigt yderst forrustet.

Dermed laa en Skjoldbule, et Huggern, Pilespidse, Jernstænger, en Hammer og en Jernøse.

L. B. M., S. 176 og 177.

Fig. 5.
Haugfundet Sværd
fra Sæim i Graven,
Hardanger.
B. M. No. 3460.

5. Mærke indlagt paa Klingens ene Side. $\frac{1}{4}$.

Et stort og kraftigt Vikingesværd med tværggget Klinge og spids Knap, der ligesom begge Hjalt har været belagt med fint riflet Metal. Yderhjaltet har samme Længde som Knappen, er skyttelformet og ret. Indrehjaltet har samme Form, men er lidt længere.

Klingen er noget bøiet og forsætlig knækket. Tangen er bøiet og vreden saaledes, at Knappen sidder paa skraa. Midtranden fortsætter et Stykke opover Tangen. Metalbelægget er delvis smeltet. Ingen Spor af Damas.

Klingens Længde ca. 0.795.

Sammen med en Jernring og en stor Sax.

Ch. Thomsen: Norske Rikets grundtægn. S. 134 — et Sværd fulkomligt overensstemmende med det, som Montelius afbildede som nr 307 i sine Svenska Fornsakars og fundet i Grav, sydvest for Ladogasen.

Bergens Museum

30003

Fig. 1.
Sværdknap funden i Jorden paa Sandbo i Vaage, Gudbrandsdalen.
B. M. No. 1564.

1. Den selvbelagte Knap i fuld Størrelse.

En stor og smuk tretunget Sværdknap med Selvbelæg og Fletninger af Sølv mellem Tungerne. Paa begge Sider af den mellemste af disse er indridset en uformelig Menneskefigur med stort Hoved og spids Hovedbedækning — paafaldende ligt det paa Brastad Runesten fra Stangens i Bohuslan (se Bohuslans Fornm. 1884 S. 278). Denne Runesten er fra kristen Tid, som vises af dens Indskrift. (Af Fremstillinger af Menneskefigurer fra yngre Jernalders Oldsager har Bergens Museum kun denne, samt No. 2195 fra Jæderen og No. 2978 fra Nordfjord).

Paa de mindre Sidefigurer er indridset Figuren, der ligner Valknuder med andre omgivende Ornament. — Disse »Valknuder« minde om dem fra Mammenfundet, som efter Stilen henføres til første Halvdel af tode Aarhundrede.
L. B. M., S. 131.

Fig. 2.
Sværd fundet i Vanse paa Lister.
Fundomstændighederne ubekjendt.
Stav. M. No. 1021.

2. Sværdet i $\frac{1}{2}$.
2 a. Yderhjaltet og Knappen seet nedenfra. $\frac{1}{2}$.
2 b. Indskrift paa Klingens ene Side. $\frac{1}{2}$.
2 c. Indlagt Mærke paa Klingens anden Side. $\frac{1}{2}$.

Denne Klinge bærer en mindre vellykket Udgave af Navnet Ulfberht; den er forsatlig brudt og beskadiget ved Ild.

Anm.: Sigvat, Olaf den belliges Skald, kalder i sin Austfarakvad Olaf for »Lista Pengill«, 2: Listerboernes Fyrste (Siglv. I, 25, 41).

Den af Haralds Skjelde, der oftest nævnes, var Thjudolf fra Hv. i Egdafylki (nuværende Kvinesdal i Lister Fogderi). Den anden, Thorbjørn Hornklofe, er det som synger om Haralds Kjemper:

Med Guld de begaves og fagre Sværd med huniske Staal og med Trale fra Østen. ----- Paa deres Vaaben og gyldne Ringe du seer, at Harald dem ynder.	De ere røde Skjolde med fagre Rand sølvsmykkede Sværd ringrævede Brynjer gyldne Belter og udgravne Hjelme Armringe, som Harald dem skjænked. (Keyser, Efterladte Skrifter, S. 281.)
--	--

og som, om Slaget i Hafsfjord, kvæder:

Ladte vare de med Helte
og med hvide Skjolde
med Vaaben fra Vesten
og med vælske Sværd.

(Keyser, S. 282.)

I Buchs Katalog 1881 over Stavangersamlingen (S. 34. No. 1025) opgives Nederhjalts Bredder til 0.12, Overhjalts til 0.10, Mellemkavlens Længde 0.075.

Fig. 3.
Sværd fra Aker i Vang, Hedemarken,
sandsynligvis haugfundet.
Univ. No. 4690.

3. Sværdet i omtrent $\frac{1}{2}$.
3 a. Indskrift paa Klingens anden Side ca. $\frac{1}{2}$.

Ret tydeligt Ulfberht-Mærke paa den ene Side af Klingens, hvis Od er forsatlig afhugget, indlagt Ornament paa den anden Side. Hjaltsene af Form som No. 510; de har Slyngeornamenter af Sølv (og formodentlig oprindelig ogsaa nogle af Kobber).

Fig. 4.
Sværd fra Skarsten i Olden,
Annex til Indviken, Nordfjord,
sandsynligvis haugfundet.
B. M. 3993.

4. Sværdet i $\frac{1}{2}$.
4 a. Tværsnit af Klingens. $\frac{1}{2}$.
4 b. Indskrift paa Klingens ene Side. $\frac{1}{2}$.
4 c. Indlagt Mærke paa Klingens anden Side. $\frac{1}{2}$.

Tværggjet Sværd fundet i en Høstomt. Sværdet fandtes helt, men brast ved Optagelsen, og kun Hjalts med en kort Klingestump var næsten ubeskadiget og indsendtes, dog mangler Knappen. Hjaltsene ere rette med lidt udsvingede Hjørner. Det indre Hjalts er længere end Yderhjalts, men desuagtet kun ubetydeligt bredere end Klingens, der ved Roden maaler 0.062. Det har ovalt Længdesnit, firsidet Tværsnit og lidt udvidede Hjørner. Længde 0.098, Tykkelse paa Midten 0.022. Afstanden mellem begge Hjalts er paafaldende liden, kun 0.06. De ere begge forsedede med smaa skaalformede Fordybninger, der ere forbundne med to og to tværgaaende Metalraade. Knappen har sandsynligvis været tredelt (?).

I den ene Hulrand seer indlagt et ved Roden et retvinklet Kors med kort Tværstreg paa hver Arm. Derefter to rette Streger, en E og en buetformet Levning af et uregelmæssigt Tegn. Resten mangler. Paa den anden Side er indlagt tre rette Tværstreger og en kursformet Ornamentlevning — alt af smukt tvundet uligefarvede Jernraade.

Da der paa samme Sted ogsaa fandtes andre fornstne Jernsager, har Huset sandsynligvis været opført paa en lav eller udjævnet Haugtomt.
Se Aarsb. 1882, S. 99, 7.

Fig. 5.
Sværd fra Thorblaa i Ulvik,
Hardanger, Gravfundet.
B. M. No. 2799.

5. Sværdet i $\frac{1}{2}$.
5 a. Indlagte Mærke paa Klingens. $\frac{1}{2}$.
5 b. Tværsnit af Klingens. $\frac{1}{2}$.

Et stort og tungt tværggjet Sværd med afrundet Spids og 0.090 lang Grebtauge, rette tykke Hjalts og trekantet Knap, der ligesom Hjaltsene bærer Spor af Metalbelæg. Det synes at være damascetret og har intet Fabrikmærke, intet Navn, ligesom det synes at være Tilfælde med ret mange damascettede Klager.

Fundet 1871 paa aaben Mark, ca. 0.75 under Overfladen, sammen med et Spyd, et Øseblad, en Pilespids, en Skjoldhule og en Sax — samt Kul og Henslumper.
L. B. M., S. 151.

Fig. 6.
Haugfundet Sværd fra Møklebust
i Eid, Nordfjord.
B. M. No. 1737.

6. Sværdet i $\frac{1}{2}$.
I Klingens Hulrand indlagt Mærke.

En tværggjet Sværdklinge 0.80 lang med rette metalbelagte og riftede Hjalts, hvorefter det indre er 0.10 langt, det ydre 0.070; har kun Fabrikmærke og Damas (?). Taugen er forsatlig knækket.

Fundet 1847 sammen med en Spydspids i en liden Gravhaug som blev aabnet ved Veiplanering — i kort Afstand mod S. O. fra en større Haug hvorfra Bergens Museum eier det store bekjendte Vikhofefund («Møklebustfundet» No. 2978—3000, S. 153 i Lorange's Katalog).
L. B. M., S. 186.

Fig. 7.
Haugfundet Sværd fra Brække
i Hoprekestad, Vik i Sogn.
B. M. No. 1204.

7. Sværdet i $\frac{1}{2}$.

Et tværggjet Sværd med 0.72 lang Klinge, 0.06 bred ved Roden, med rette tykke Hjalts og femtunget Knap (afbildet paa Side 182 af Katalogen under No. 1203) med Solvtraade i Fordybningerne. Paa den ene Side seer i Hulranden Rester af en uregelmæssig Indskrift.

Indrehjalts har udsvingede skarpe Ender, Yderhjalts ligeledes, men er tykkere og kortere. Belægget har smeltet bort ved Baalets Brand. Kjernen er af Længdedamas, ligesom paa de andre Sværd i samme Fund. — Odden er afhugget.

Fandtes sammen med et eneget og to andre tværggjet Sværd samt tre Spydspids, en Øx og et Bidselomundbød, alle Gjenstandene brændte paa Lighailet, men ellers ubeskadigede.

Fig. 8.
Sværd fra Hedemarken.
Univ. No. 257.

8. Indskrift i fuld Størrelse, indlagt i Klingens ene Hulrand.

Klingen 0.63 lang, stærk aftagende, uden Od. Taaelig sikker Indskrift paa den ene Side; indlagt, men i det enkelte lidt hypothetisk, Ornament paa den anden Side, afbildet som No. 504 i N. O.

Indlægningerne paa Hjalts ere af Kobber, ikke af Sølv; de to smaa Broer over Knappens Furer af Bronze eller forgyldt Kobber.
Jordfundet før 1830, men vist hvor.
Cfr. Univ. 2764 fra Restad i Faaberg, med femtunget Knap, brudt ved Tangerøden, og med Indskriften: Ulfberht, samt Univ. 3185, Stump med rette Hjalts fra Aadalen i Buskerød, med Begyndelsen til samme Indskrift.

Fig. 9.
Haugfundet Sværd fra Snartum
i Birid, Christians Amt.
Univ. No. 8301.

9. Sværdet i omtrent $\frac{1}{2}$.
9 a. Tegn eller Mærke indlagt paa Klingens anden Side ca. $\frac{1}{2}$.

Klingen forsatlig brudt paa to Steder. Odden manglet.
Har paa den ene Side Meander-Tegninger og paa den anden tydelige Skriftegn af tildels angelsaxisk Smit.

Fig. 10.
Haugfundet Sværd fra Farmen
i Vang, Hedemarken. Lorange's
Saml. i Fredrikshald No. 397.

10. Sværdet i omtrent $\frac{1}{2}$.
10 a. Mærke indlagt paa Klingens anden Side omtrent $\frac{1}{2}$.

Sværd med bronzebelagt Hjalts og spids bronzebelagt Knap. Er knækket saaledes sammen at Odden rækker omtrent 0.04 forbi Indrehjalts. Sværdet maaler sammenbøjet 0.55, men vilde rettet maale 0.95, hvorefter Haandtaget 0.20. Klingens er ved Hjalts 0.065 bred.

Paa en Side meander-agtige Tegn; paa den anden en Blanding af Meander, Runetegn (?) og latinske Bogstaver; turde som den foregaaende være en keltisk Efterligning ved en okyndig Haand, af Ulfberht-Navnet eller af lignende Mærke.

Fundet sammen med et Par Jernstighøiler, to ubekjendte Jernredskaber, en Fil, et Knivblad, en Jernlenke og to Fale, hvorefter kun to Ringe tilbage, til et balleformet Redskab.

Fig. 1.
Haugfundet Sværd fra Sæbo
i Hoprekestad, Vik i Sogn.
B. M. No. 1622.

- 1 a. Sværdet i $\frac{1}{4}$.
1 b. Tværsnit af Klingen. $\frac{1}{4}$.
1 c. Øverste Del af Klingen med indlagte Tegn. $\frac{1}{4}$.
1 d. Indlagt Mærke paa Klingens anden Side. $\frac{1}{4}$.

Fra Sæbo i Vik kan man se over til Systrand med Kongsgaard og Tempel paa Balderslage. Munch har godtgjort, at Fortællingen om Frithjof hverken er historisk eller i sin Helhed meddelel et Sagn fra Hedendommen. Munch formoder, at Sagaen er sammensat paa Island, maaske i 14de Aarhundrede. Professor S. Bugge mener, at de ældste af Sagas Vers ikke kunne være blevne til før i 12te Aarhundrede. Sagaen knytter sig imidlertid til de her nævnte Lokalteter.

Dette tvæeggede Sværd synes at have været nedlagt ubeskadiget. Hele Længden er 0.79.

Knappen er flad tresidet og smedet i et med Yderhjaltet, der er ret med ophøiet Midtrand og siraat afslaaene Ender. Det indre Hjalt har samme Form. Endernes Skraaflader begynder lige ved Eggene.

Afstanden mellem Hjaltene er 0.089.

Hulranden ophører et Stykke indenfor Odden, der altsaa har spidst-ovalt Tværsnit.

Klingens Bredde ved Roden 0.062.

Indskriften paa den ene Side er med Runer og læses af Professor Stephens som: *uoh þurnup* (Thormod er), idet Hammermærket her bruges som Runetegn for Thor.

Paa den anden Side er et langt Rudeornament, med en H-lignende Figur ved hver Ende. Maaske tydes disse Figurer rettest som rette Tværstreger med et Begyndelses- og Afslutningskors.

Dette Sværd er fundet før 1825 sammen med en Øxe og et Bidsel, og kom med General Holtes Samling til Bergens Museum.

Se Fornl. 475; L. B. M., S. 181.

Fig. 2.
Haugfundet Sværd fra
Langve i Indviken, Nordfjord.
B. M. No. 3315.

- 2 a. Sværdet i $\frac{1}{4}$.
2 b. Tværsnit af Klingen. $\frac{1}{4}$.
2 c. Øverste Del af Klingen med indlagte Tegn. $\frac{1}{4}$.
2 d. Indlagt Mærke paa Klingens anden Side. $\frac{1}{4}$.

Tvæegget Sværd, hvis Klinge forsættigen er knækket, kun 0.28 lang og viser Glødningskål, ligesom Tangen er noget bøiet.

Knappen er tresidet, Hjaltene rette og med riflet Metalbelæg.

Klingens største Bredde er 0.06.

Underhjaltet ret, jevnbreddet, med riflet Belæg. Yderhjaltet af samme Form, men runder, og med stor riflet Knap. Cfr. Fundet fra Lysø i samme Præstegjæld, hvori Knapper med røde Stene, udgraverede Sølvstykker, Kleder samt en Sølvmynt af Karl den Store. (Aarb. 1877, S. 127).

I den ene Hulrand sees en længere Række Tegn, der turde være en keitet Efterlignelse af Ulfberht-Navnet, men nærmest ligner to uregelmæssige «Meanderfigurer».

Et Korstegn sees ved Begyndelsen og Slutningen afskilt fra de andre Tegn ved to fra hverandre vendte Figurer, der ligner det angelsaksiske retvinklede Tegn for C.

Paa den anden Side sees et langt Rudeornament med to rette Tværstreger ved den ene og tre ved den anden Ende, og ligner altsaa saavel Fig. 1 b, som Fig. 4 b, ligesom g b — alt udført af fint flettet eller snoet Jerntraad med smukke Afskygninger.

Fundet sammen med

- En Spydspids,
Et smukt Øxeblad og
En ufuldstændig Skjoldbule.

Se Aarb. 1879, S. 243.

Fig. 3.
Haugfundet Sværd fra Grof
Præstegaard i Vik i Sogn.
B. M. No. 1069.

- 3 a. Sværdet i $\frac{1}{4}$.
3 b. Tværsnit af Klingen. $\frac{1}{4}$.
3 c. Indlagte Tegn paa Klingens ene Side. $\frac{1}{4}$.
3 d. Indlagte Tegn og Mærke paa Klingens anden Side. $\frac{1}{4}$.

Tvæegget Sværd med Klingen svagt S-formet bøiet og Odden forsættig afhugget. Bredden ved Roden 0.049.

Det indre Hjalt er ret og langt, det ydre dannede et Stykke med Knappen og er udoverbøiet ligesom Knappen, der har indadsvingede Sider.

Afstanden mellem begge Hjalt er 0.1.

Klingens nuværende Længde er 0.68.

I den ene Hulrand er indlagt en Række Tegn: først et Kors, derefter to rette Tværstreger, H med Tværstregen anbragt langt nede, en C-formet Figur og et Hammertegn?

Cfr. det hammerformede Hængesmykke fundet 1854 paa Braatveit i Soledal sammen med en ganske liden Armering af Sølv og 2 angelsaksiske Sølvmynter af Ethelred II.

Paa den anden Side er ligeledes indlagt først to rette Tværstreger, derefter to uregelmæssige liggende Kors mellem rette Tværstreger, to rette Tværstreger, en C-formet Figur og et Hammertegn (?), alt indlagt med smukt flammert Jern.

Fundet 1835 indlagt i den østre Udkant af en Haug sammen med

- Tre Spyd,
En Øx,
Endel Smederedskaber: 2 Hammere, Ambolt, Afhuggerjern, Fil, Tang,
To Bidsel,
To Skjoldbuler,
En Sigd,
En Tværox,
En Pig,
Et Kistebeslag,
Rester af en sammenklinkket Jernkjedel,
Endel Khakagler.

Urda I, S. 183. Fornl. S. 476. Lorange, B. M., S. 181.

Fig. 4.
Haugfundet Sværd fra
Hjelmby i Sandherred,
Jarlsberg og Laurviks Amt.
Univ. No. 5837.

- 4 a. Sværdet i $\frac{1}{4}$ med indlagt Mærke i Hulranden. Odden forsættig afhugget.
4 b. Indlagt Tegn paa Klingens anden Side $\frac{1}{4}$.

Største Delen af Klingen med Nedrehjaltet af et tvæegget Sværd. Det bevarede har en Længde af 0.63. Bredden under Hjaltet 0.059. Hjaltet 0.085 langt, ret, jevnbreddet og tilspidset i Enderne. Har haft de sædvanlige riftede Belæg, som dog gik af under Pudsmingen. Øverhjalt tilligemed det meste af Tangen er ogsaa tilstede, men løse. Hjaltet har haft en Knap, der var fæstet med Nagler. Rensningen har vist damascerede Ornamentindlæg øverst paa Klingens begge Sider.

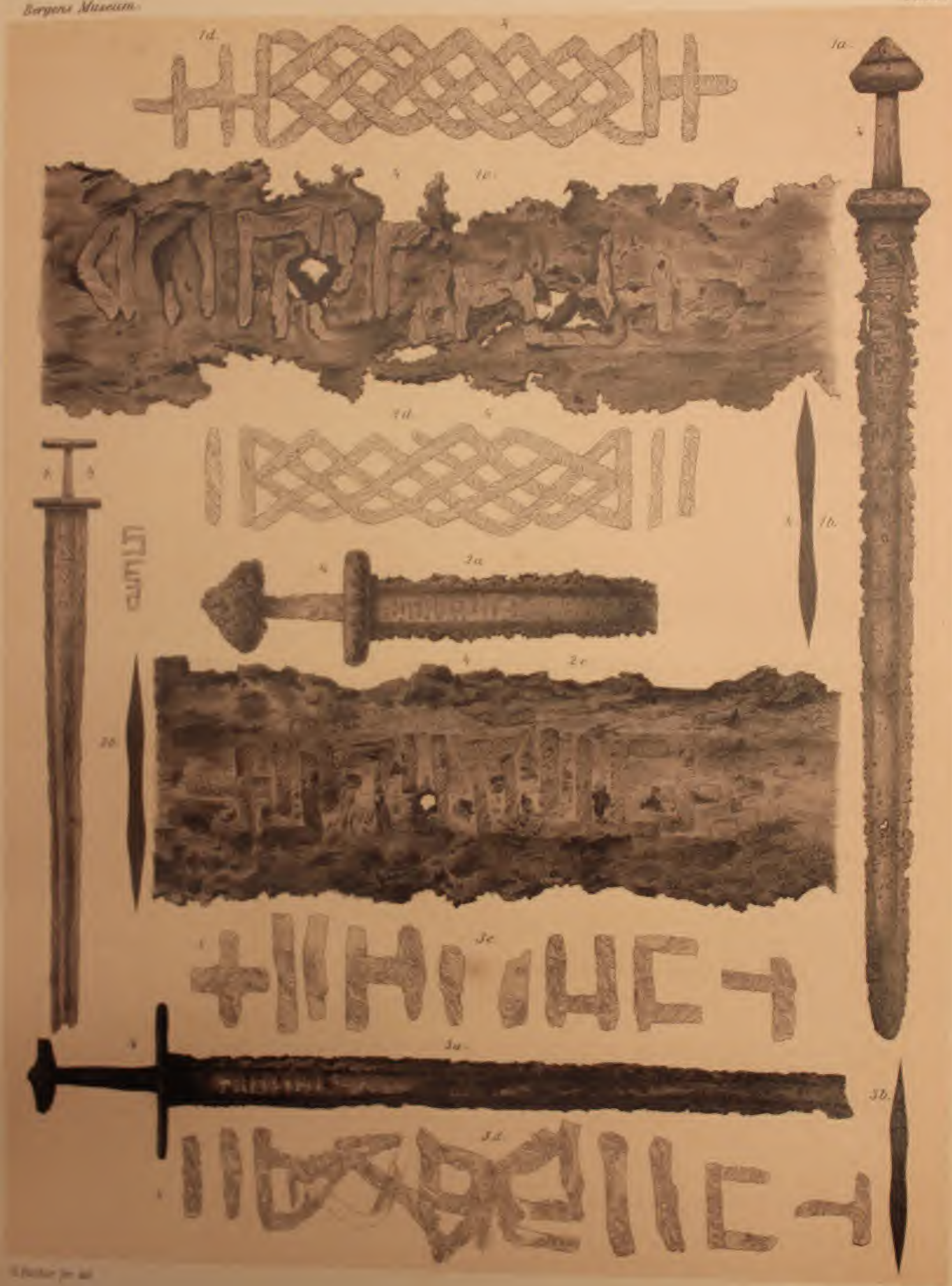

Fig. 1.
Haugfundet Sværd fra Holtevik
 i Gloppen, Nordfjord.
 B. M. No. 1188.

1 a. Sværdet i $\frac{1}{2}$.
 1 b. Sværdets Ryg. $\frac{1}{2}$.
 1 c. Tværsnit af Klingen i fuld Størrelse.
 1 d. Stykke af det i Klingen indlagte, damascerede Bland i fuld Størrelse.

Et enegget, forsædlig bøiet Sværd fundet 1860 i en fulen Gravhaug, sammen med en Øx, to Paalstave, en Skjoldbule, en Spydspids, tre Pile-spids, et Bøe, en Dø, to Bidselmundbid, en Sigd, en Jerngaffel og diverse Brudstykker.

Dette Sværd antages dengang som et af de få direkte Bevis om vor Jernalderfolks Forbindelser med den øvrige Verden. Haugens Indhold karakteriseres idelsteds som «Vikingebytte».

Sværdet har to dybe Furer langs den buede Ryg. Klingen 0.42 lang (efr. Bergens Museum No. 2519 fra Jæderen, og Aarsberetning 1878 Fig. 20) med et ret 0.10 langt Indrehjalt og en stor spids og rilet Knop, der paa Undersiden har to Jernnagler, hvormed den sandsynligvis har været fastet til et nu tabt Yderhjalt, thi begge Hjalt er tydeligvis afrevne forinden Sværdet blev nedlagt, idet Spidsen paa den 0.16 lange Grebtange forsætlig er sammentbøiet.

(Lorange, B. M., S. 185).

Sværdet er nærmest en Skramasax, og har som saadan den Eiendommelighed, at Tangen forholdsvis er meget længere end paa de tvæ-eggede Sværd.

Her stemmer Hjaltet i Hovedform med Lindenschmidt, Fig. 110, Side 209. Cfr. Side 215 hvor Lindenschmidt siger: «Zwischen diesen vertieften Linien sind an einigen Klingen von Saxen noch Spuren eingravirter Verzierungen erhalten».

Fig. 2.
Haugfundet Sværd fra Opheim
 paa Vossestranden.
 B. M. No. 2605.

2 a. Sværdet i ca. $\frac{1}{2}$.
 2 b. Den øverste Del af Klingen med indlagte Mærker i Hulranden. $\frac{1}{2}$.

Tvæegget Sværd, 0.73 langt, Klingen noget bøiet men ellers ubeskadiget, ualmindelig smal og fin, kun 0.041 bred ved Roden, aflagende mod Odden og med forholdsvis smal Hulrand.

Tangen er kraftig. Hjaltene smale, strikt buede og uden Forsuringer. Paa Tangen en løs, oval Ring.

«Parerulagen eller Korset er bøjet frem mod klingen, så som det ildet brugligt alléfrån Midten af 1200 talet». (Berg. Slotarinen på Ragn-hildaholmen, i Götter & Bohuslans Fornminner. 8de Hefte, 77).

Eggene sees at være særskilt tilveiede og at bestaa af ensartet Metal, Midtstykket derimod viser kunstferdigt Arbejde med Damascering i afvekslende Mønstre.

Paa den ene Side sees et indlagt Mærke, fem Kors, hvoraf de tre liggende og to rette og Tvæstreger for og bag.

Et ualmindeligt Stykke. Fundet 1870 sammen med:

- Et enegget Sværd med bar Tange og aflugget Od.
- En Spydspids med aflugget Od.
- Tre Øxblade.
- En Skjoldbule.
- En Sigd.
- En Tullekniv.

Fundet i Langhaug i et Lag af Kul og brandte Ben. (Cfr. Aarsb. 1870, S. 59; L. B. M., S. 165).

Fig. 3.
Haugfundet Sværd fra Hodne
 i Myking, Annex til Lindaas.
 Nordhordland.
 B. M. No. 1741.

3 a. Sværdet i $\frac{1}{2}$.
 3 b. Stykke af Klingen. $\frac{1}{2}$.

Tvæegget Sværd. Hjaltene tre smale, noget buede og uden Frydeker. Det indre Hjalt er bøiet og ualmindelig langt (0.156), Yderhjaltet bøiet og lidt opbøiet paa Midten.

Klingen er lidt forbøiet men Odden forsætlig aflugget.

Eggene særskilt tilveiede, medens Midtstykket sees at være udført af tre kantveiede vredne Strænger, hvis Mønstre nu fremtræder som en værdfuld smuk Damasc.

Længden nu 0.625.

Klingens Bredde 0.054.

Fundet 1841 sammen med:

- En Øx.
- En Hammer.
- En Tang.
- En Kniv.
- En Spydspids med Messingnagler langs Skaftholderen og aflugget Blad.
- Et Jernstykke (F77).

Fund. 401; L. B. M., S. 166.

Fig. 4.
Haugfundet Sværd fra Ringheim
 paa Vos.
 B. M. No. 1732.

4 a. Sværdet i $\frac{1}{2}$.
 4 b. Stykke af den fint damascerede Klinge i fuld Størrelse.

Tvæegget Sværd. Tangen er forsætlig afbrudt. Samlet Længde 0.73 uden Grebtang. Rodstykket af Klingen forsætlig beskadiget ved at Eggene ere sammenhamrede. Yderhjaltet er sprængt og landes indstøkket paa Klingen. Største Bredde 0.044. Den er knækket omtr. paa Midten og viser en admerket Damasc.

Sværdet har tilveiede Egge. Det damascerede Midtstykke sees at være dannet af to kantveiede vredne Jernskinner.

Fundet 1836 sammen med:

- Et enegget Sværd med aflugget Od og bar Tange.
- Et Øxblad.
- Et Bidselmundbid.

Det skarpe Brud viser, at Klingen er knækket i kold Tilstand. Klingen har været af fint Staal, der har ladet sig knække men ikke bøie. Af samme Grund maa Klingen være knækket kold, medens Odelæggelsen af Hjaltet og Midthandlingen af de øverste Egstykker vistnok maa være foretaget efter at Stykkerne ved Lighaalets Brand har tabt sin Staalart og Hårdhed.

Anaerobe sorte Damascen for bødte jo større de skrøbeligværende Stræber viser sig paa den dunkle matte Grund, hvad der visselig her har været Tilfælde.

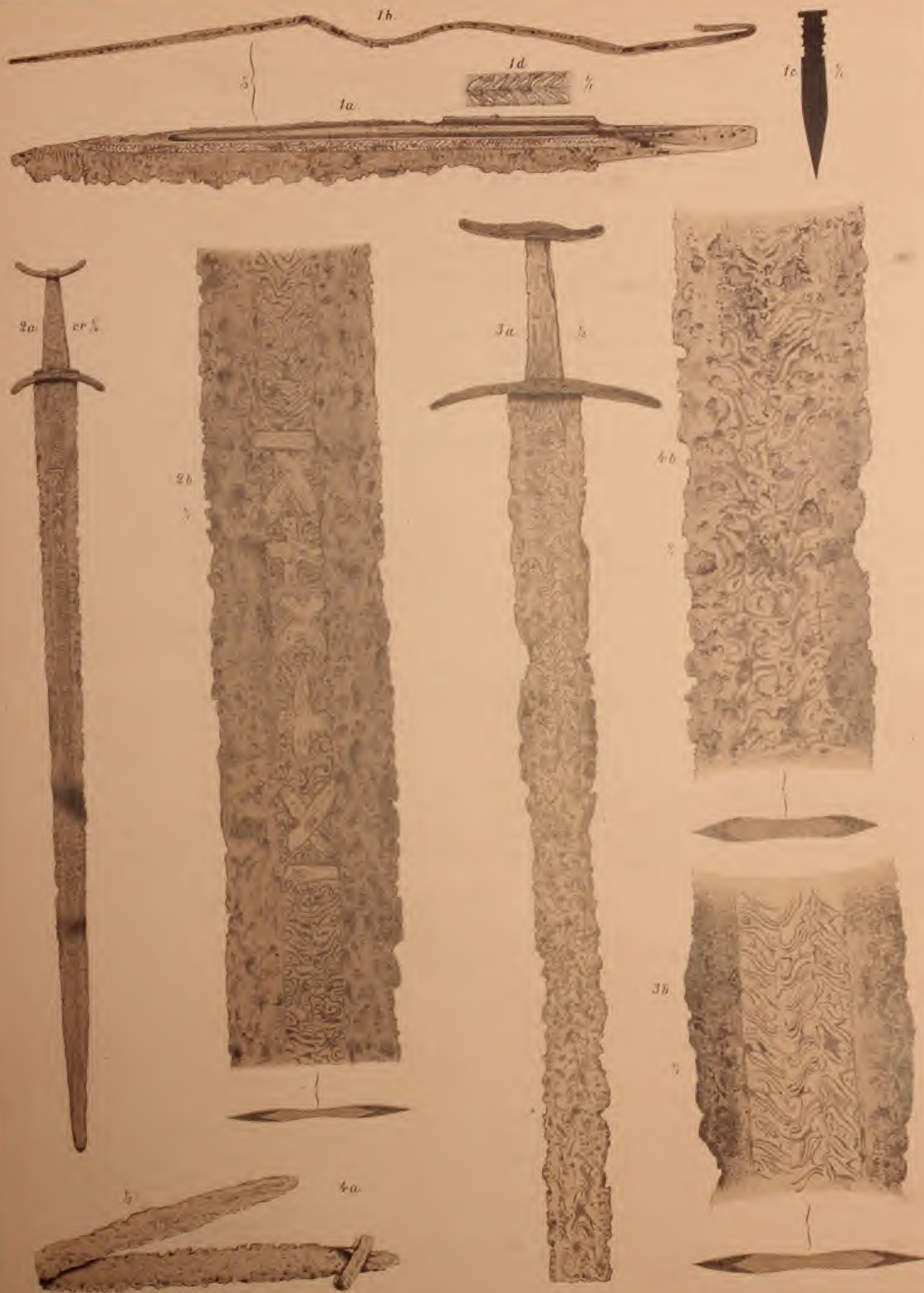

Fig. 1.

Haugfundet Sværd fra Rod
i Eld, Nordfjord.
B. M. No. 1237.

- 1 a. Sværdet i $\frac{1}{2}$.
1 b. Øverste Del af Klinge i fuld Størrelse og dens Tværsnit.

Tværggjet Sværd med foræstlig brudt damaseret Klinge og rette, ribede, metalbelagte Hjalt. Odden mangler. Fundet 1845 sammen med en Spydspids, en Øxe og en Jerntang.

L. B. M., S. 186.

Fig. 2.

Haugfundet Sværd fra
Tafjord i Norddalen,
Søndmøre.
B. M. No. 2878.

- 2 a. Sværdet i $\frac{1}{4}$.
2 b. Stykke af Klinge i fuld Størrelse.

Tværggjet, krumløst Sværd. Den damaserede Klinge vel 0.50 lang, men Odden med over $\frac{1}{4}$ af Klinge er borte. Bredden ved Hjaltet 0.05. Indrehjaltet skytteformet, 0.10 lang, 0.03 tyk.

Halvparten af Grebtangen og Knappen er borte.

Fig. 3.

Damaseret Sværd, fundet
paa Thorstvet i Hedrum
ved Laurvik.
B. M. No. 883.

3. Stykke af Klinge i fuld Størrelse.

Fundet 1841. Klinge ret, men uden Od, 0.53 lang. Bredden ved Indrehjaltet 0.05. Stærk fornæstet. Yderhjaltet kun lidt mindre end Indrehjaltet, begge rette, brede og tunge, Spor af Sølvbeslag. Grebtangen 0.09 lang. Knappen spids treådet, af samme Længde som Yderhjaltet. Hjaltene har lignende Belæg paa Udsiden, medens de andre Sider har glatte Bronzeflader. Klinge har flad Midtrand og er flammeformet damaseret, med Længdedamas langs Eggene. Ingen Indskrift. Cf. B. M. No. 822 og 922. L. B. M., S. 133.

Fig. 4.

Haugfundet Sværd, fundet
paa Præstegaarden Bergen
i Dale Sogn, ytre Holmedal,
Søndfjord.
B. M. No. 1056.

- 4 a. Sværdet og Indrehjaltet i $\frac{1}{4}$.
4 b. Stykke af Klinge i fuld Størrelse.

Tværggjet Sværd.

Tangen er brudt og Yderhjaltet mangler. Det indre Hjalt er ret og prydet med tætriflet Sølvbelæg.

Klinge er foræstlig afhugget et Stykke nedenfor Midten, og Odden mangler.

Eggene ere særskilt tilveiesede, medens Midtstykket er dannet af to tvundne Jernstykker, der ere kantsveisede, saaledes at Jerntraaden danner Mønster som Aarer i et Blad. Det kraftige aareformede Mønster i Damasset udvider sig nær Roden og fortsætter op igjennem Grebtangen.

Bredden 0.052, og nuværende Længde 0.039.

Funden omtrent 1830 sammen med:

- En Spydspids med «ringet» Skaftholder hvori Metalnagler,
En brudt Spydspids,
Et Øxeblad,
Klinknagler.

(Fornl. 484. L. B. M., S. 183).

Fig. 1.
Spydspids fra Kvale i vestre
Slidre, Valdres.
Sandsynligvis haugfundet.
B. M. No. 3275.

1 a. Spydspidsen i h.
1 b. Det damaserede Stykke af Bladet i fuld Størrelse.

Spydspids med langt, smalt Blad og tyk Skaftholder. Bladet er formentlig lavet ved Odden og har paa begge Sider dybe Hugmærker i Eggen. Den ene Bredside er forsmædet, den anden derimod har tildels et blankt Glødningskøl, som tydelig viser den Mørkelighed af dette Vaaben har været damaseret.

Er et af de første damaserede Fund fra yngre Jernalder, da asatane før vare mest kjendte fra Møllefund. Den brede Od og Hugmærkerne viser indlydende, at Materialet er Smideren, og da Spydspidsen er meget tyk langs Midtlinien (0.03 paa Midten) kan det ikke være beregnet paa Hødelighed.

Langs Skaftholderen er indhugget dybt, med Enderne sammenslæbende Længderiller, og Skaftholderens Vægge ere ualmindelig tykke, indtil 0.005. Dens ydre Tvermaal er 0.03 og Længde 0.12. I paa Bladet ligger den noget flad med næsten rene Smalader. Overgangen fra Skaftholderen til Bladet er jævn, og Eggen begynder i 0.1 Afstand fra Skaftholderens Afløsnings.

Bladets største Bredde 0.035 og hele Vaabnets Længde 0.442.

Ch. Aarb. Møde (2/11 1877) Side 3, om et damaseret Vikingesverd fra Slagelse. Munkens 503 a og b fra Götland. B. M. 3968 h og 3985. Ch. Aarb. Hoveder. Tab. XXVII Fig. 2 om et karolingisk spyd fra Andern. »the blade is solide and well made, the socket having on it engraved barrows; at the sides are projecting wings. It has been conjectured that spear-heads of this type were intended for hunting.« (Lignende Spyd findes i British Museum og Tower of London).

Nærmestende er fundet sammen med en hlen Jernsax, et hlen Knivblad, to Pilespidser, et endeløst, spydliggende Redskab og en Løvsigd.

Fig. 2.
Haugfunden Spydspids fra
Hvinningstad i østre Slidre, Valdres.
B. M. No. 2943.

2. Spydspidsen i hel Størrelse.

Spyd med 0.12 lang fra Skaftholder og 0.15 langt Blad, der er knækket og hvis Od mangler. Bladet svinger fra Falsen raskt ud til en Bredde af 0.035, men aftager jævnt mod Spidsen. Det har sin største Tykkelse langs Midten.

Skaftholderen er bredt hestet og er helt over prydet med Sølvbereg, hvori er anbragt forskellige baandformede Ornamenten, som ved forsigtig Afblikning af Kanten stiller et kornet frem og har holdt sig godt.

Dette Pragtstykke er fundet liggende for sig selv i Jorden i Udkanten af en Grøftgang.

Fig. 3.
Haugfunden Spydspids fra Bo
i Ytre Stryn.
B. M. No. 4268 b.

3. Spydspidsen i hel Størrelse.

Spydspids 0.35 lang, temmelig tyk og mørk. Skaftholderen og meget af Bladet er borttaget.

Fig. 4.
Haugfunden Spydspids fra Næs
i Stedje, Sogndal i Sogn.
B. M. No. 1245.

4. Spydspidsen i hel Størrelse.

Et paa Midten med Forsæt afrundt Spyd fundet 1861 sammen med en hel Spydspids, et tværgættet Sværd, Skjoldbule, Øxehud, Pilespidse, Hammer, Tang, Mærkesten, Skavkniv, Bor, Hængsel, Jernhank, Jernbeslag, Stegerpande, Jernband, og Levninger af to Trækar, der havde været anvendte som Græsmærke og indeholdt brændte Ben.

L. B. M., S. 175.

Fig. 5.
Spydspids fra ukjendt Findested.
B. M. No. 4303.

5. Spydspidsen i hel Størrelse.

Stor Spydspids ualmindelig godt bevaret. Skaftholderen er kugleformet og paa et Stykke op paa Bladet. Den har to store Nagelhuller og har været belagt med Sølv. Bladet er fladt og har sin største Bredde 0.078 nær Skaftholderen. Ved Bladets Rod er to smaa kugleformede Udspring. Bladet er damaseret Attribude ens paa begge Sider, langs Midten er indfaldt et med Spidsen afvigende Baand med skraaklippede Hager, anbragte i ligesort Afstand fra hinanden.

Odden afrundet.

Spydspidsens Længde 0.44.

Dette mærkelige Spyd har været i Samlingen allerede for Mosevi's Flyttning, uden at være opført i Fortegnelsen, og uden at man har vidst hvorfra det var kommen — dog sandsynligvis etatsstift i Bergens Stift — og fra Tiden ved Vikingetidenes Begyndelse.

Damaseringen er dækket af Rust.

Ch. Antikv. T. 8 Del, S. 7 og 27. (Vendellfyndet, Fig. 10 — »af vacker og nydelig Form«).

Fig. 6.
Haugfunden Spydspids fra
Sandherred, Jarlsberg &
Laurvigs Amt.
B. M. No. 833.

6. Spydspidsen i h. (Længde ca. 0.21).
Den damaserede Tegning ens paa Bladets begge Sider.
Odden formentlig afhugget. L. B. M., S. 133.

Fig. 7.
Spydspids funden i en Myr paa
Løen i Vossestrandens Præstegjæld.
B. M. No. 4275.

7. Spydspidsen i hel Størrelse.

Bladet har sin største Bredde paa Midten 0.045 og er noget beskædiget ved Odden. Bladets Længde er 0.24. Skaftholderen er 0.12 lang og 0.03 i indvendig Tvermaal ved Rønden. Efter at den er bleven rensat, viser den sig at have været forsynet med Længderiller. Fra Midten af Bladets Rod udgaar paa hver Side to brede firdybede Riller, der nær Rønden danner en tungenformet Bøining, saaledes at de mødes, hvorefter de som en ret Linie fortsætter op til Udgangspunktet. I Fortsættelse af hver Eg er to lignende noget kortere Riller. Tungen mellem disse Riller ere buetformet fordybede i hele sin Længde.

Bladet selv er paa en kunstferdig Maade smedet af sammensat Jern saaledes, at man paa begge Sider fra Rønden til Odden ser et ensartet Mønster af sølvblanke regelmæssige Skraallinier og Tunger, der til begge Sider begrænses af de jævnebrede Egge.

Fig. 8.
Haugfunden Spydspids fra
Hellebust i Vik, Søndfjord.
B. M. No. 1164.

8. Spydspidsen i hel Størrelse.

Denne Spydspids er Bergens Museums største, 0.63 lang med 0.42 langt og 0.08 bredt Blad, samt fremstående Hager paa Skaftholderen. Den damaserede Tegning ens paa begge Sider. Odden formentlig afhugget.

Fundet sammen med et tværgættet Sværd, en Jernpig, to Øxehuder, en Tverros, en Hammer, to Bidselringe, en Sigd, en Skjoldbule, en Spore, fire Pilespidser, en Hækssten, en Ring og en Vægtkaal.
Urds I, 178. L. B. M., S. 184.

Fig. 9.
Ornament paa et haugfundet Spyd
fra Fedje i ytre Sogn.
B. M. No. 940.

9. Ornamentet i fuld Størrelse, indlagt over Spidsen af den damaserede Tegning paa en Spydspids af Form som foregaaende, altsaa paa den ved a angivne Plads paa Fig. 8.

Ornamentet tilhører et Spyd med to Hager paa Skaftholderen, fundet sammen med et Øxehud, et enegget Sværd, Tverros, Sigd og Bidselringsblad.

Det ligner Slutningsornamentet paa den i Z. for Ethn. IX (1877) Taf. XI afbildede Sværdforsiring paa en Klinge fra Middelalderen i Nürnberg.
L. B. M., S. 176.

Fig. 1. Haugfunden Fil fra Bryn paa Vos. B. M. No. 3987 s. $\frac{1}{2}$.

Filen er 0.252 lang, firsidet, flad, jevntyk, men bredest paa Midten og med tyk flad Tange.

Tilhører det betydelige Fund fra Bryn, (se nedenfor Fig. 3), fra et 5 Alen langt Gravkammer, hvis for den yngre Jernalder saa betydelige Dimension stemmer godt overens med en tidligere Beretning fra Horveid paa Vos. (Fornl. 393. Aarb. 1877, S. 150. Aarsb. 1882, S. 332). Cfr. angaaende Filens Brug ved Sværdfabrikation Theoderichs Brev i Cassiodorus.

Fig. 2. Haugfunden Hammer fra Grof i Vik, Sogn. B. M. No. 1080.

Den her afbildede Hammer fandtes 1831 paa Østkanten af en liden Gravhaug (maaske den ene af Brødrehaugene) nær Vilos Skolehus. Foruden denne og en anden Hammer (Fig. 6) indeholdt dette særdeles rige Fund: Et tvæegget Sværd, 3 Spydspidse, en Spydspig, et Oxeblad, to Bidselmundhjul, to Skjoldbuler, en Sigd, en Ambolt (Fig. 9), en Smedetang, en Afhugger (Fig. 8), en Tverros, et Hugiern, en Føl (Fig. 5) samt diverse andre Levninger.

Fig. 3. Haugfunden Smedetang med „Holder“ fra Bryn paa Vos. B. M. No. 3987 u. $\frac{1}{2}$.

Fra samme Fund som Fig. 1.

Tangen er 0.47 lang med krømt Næb og rette Arme. Paa Spidsen af den ene Arm er fastet en bevægelig Stang 0.095 lang, paa hvis Indside er 13 runde Sinushuller beregnede paa at modtage den anden Arms tapformede Spids, altsaa et „Stængsel“ eller „Holder“ hvorved Tangen kunde holdes fast, selv naar den blev sluppet af Fingrene.

Fig. 4. Haugfunden Ambolt fra Stafheim i Kors, Annex til Gryten, Romsdalen. B. M. No. 767. $\frac{1}{2}$.

Den her afbildede Ambolt er kun 0.07 lang. Indkom 1846 sammen med endel andet Redskab, deriblandt Klinkhammeren Fig. 7, en Skjoldhale, et Spyd og 4 Piespidse samt en Bøle.

L. B. M., S. 190.

Fig. 5. Haugfunden Fil af Grofsfundet. Odden afbrudt. B. M. No. 1083.

Fig. 6. Haugfunden Hammer af samme Fund. B. M. No. 1081.

Fig. 7. Haugfunden Klinkhammer af Stafheimsfundet. B. M. No. 770. (Se Fig. 4).

Fig. 8. Haugfundet Afhuggerjern af Grofsfundet. B. M. No. 1082.

Fig. 9. Haugfunden Ambolt af samme Fund. B. M. No. 1079.

Angaaende Nedlægnings af Smederedskaber: se Egils Saga, Cap. 61, om Skallagrims Død.

Om Smedeværktøjdernes Udstyr i den yngre Jernalder henvises bl. A. til Annaler for nordisk Oldkyndighed 1858.

Thule-Fundet, ved V. Boye, S. 191—200 og Tab. II—IV.

De interessanteste Vidnesbyrd om den tidligere Middelalders Smedekunst leveres imidlertid af de „figurale“ Portaler fra Sætersdalen i den norske Universitetsamling — nemlig fra de ædrevne Kirker i Hyllestad og Veigudal. Om disse henvises til Nicolaysen, Norske Fornlevninger, S. 259—293 og Norske Bygninger fra Forniden, 3die Række, S. 5, Tab. XIV og XVII, Antikenskulptur O. Blom i Aarbøger 1871 S. 220, Overland, Norges Historie II, S. 237 & 243, samt Prof. L. Dietrichsons Skrifter. Den norske Træsnjærerkunst, Christiania 1878, S. 40 ff.; om Ornamentiken i de norske Stavelkirker, i Tidsskrift for Kunstindustri, 3die Aarg. (Kjøbenhavn 1887), S. 112 ff. og Fortegnelse over norske Kirkebygninger, Christiania 1888, S. 60 & 62. Tidsskrift for den evang. luth. Kirke. — G. Storm, Saglæredene S. 80. — Se ellers de ovenfor i Texten indtagne Vignetter i Træsnit.

Disse Fremstillinger der i sin Opfatning er overensstemmende med den yngre Edda, uden dog at have kjendt den, er altsaa senest fra 1220, da vedkommende Kirker ellers paavises at være yngre end 1180, kan de med et rundt Tal henføres til 1200; men Dragt og Rustning, undtagen Skjoldet, kunde endogsaa pege paa Forbilleder fra anden Halvdel af det XIIte Aarhundrede. — Det er dog rimeligt at den fremstillede Smedeteknik — der hørte Hjemmet til og var saaledes lettilgængelig for Billedskjæreren — er den som brugtes i Sætersdalen ved Aar 1200. Den viser flere Eiendommeligheder der fortjene at fremhæves, nemlig Anvendelsen

a) af en udtræget Strøghammer (Spidsen desværre nu bortfaldt paa Originalen fra Hyllestad i Universitetets Oldsamling).

b) af en dobbeltvirkende Blæsebøj. — Det etnologiske Museum i Christiania ejer et saadant af Træ med to Læderpæser, fra det kunstfærdige Negerfolk ved Ugrowtheden i Congo; ved at sammenligne begge Redskaber forbæises man ved at se hvorlængt mere fremskredne Nordmændene har været i hine svundne Tider. (Cfr. ogsaa Stanley, det mørke Fastland II, 127).

c) af noget der nok tydes som en Vindblæser, eller Luftregulator anbragt under Loftet, og forbundet med Bælgens Pibe ved et vertikalt Rør. Det synes som om denne Blæse har været indflettet i Lougværk. Ved en saadan Regulator kunde man da, at den ved Dobbeltbælgen frembragte kontinuerlige Blæst ogsaa blev nogenlunde jevn, en væsentlig Betingelse for god Smedning, især af kostbare og værdifulde Genstande, som Skjoldbuler, m. m.

Om de andre Mærkeligheder ved Sigdets Rustning bemærkes

d) at Sædlen allerede under samme Skikkelige Bælsommer paa Bayeux Tapetet;

e) at Hjelmens, vistnok Sædlenes samtånge, har Næseskjærm og usædvanlig udviklet Naldeskjærm (en fornøden Beskyttelse for Halsen som ellers beskyttes ved Ringbrynens Jernhætte, men her vilde være farlig udsat, da Ringbrynens tydeligvis mangler, og at begge disse Skjærme ender nederst i en eller ganske ualmindelig Løkke eller Krølle; og

f) at Skjoldet er det eneste i Fremstillingen der tørde pege paa anden Halvdel af XIIte Aarhundrede, da dets Form stemmer saa godt overens med Skjoldet fra Hortus Deliciarum af 1175. Herrad von Landspergs nu tabte Manuskript.

Kendeligt er at Billedkunstnerne have udstyret „sine gamle Venner“ (L. Dietrichson, Orn., S. 117), fra den beljendte Sagsteds med Kommiscentens fra lidt forskjellige Tidaldere, for Støttedelen haant fra ældre figurlige Fremstillinger, maaske nærmest Figurmanskjæfter; dette forklarer lettest de tilsyneladende Inkonskvænter der lade sig tagt tage i de omløbende Billeder.

(Udg. Ann.)

